

Universitat de Vic

Facultat de Ciències Humanes Traducció i Documentació

Programa de doctorat en Metodologia i anàlisi de la traducció

Maria-Antònia Oliver, traductora

Teresa Usó Segura

Treball de recerca dirigit per les doctores

Montserrat Bacardí i Pilar Godayol

Vic, gener de 2010

Índex

1. Introducció	6
1.1. Objectius	10
1.2. Metodologia i estructura	11
1.3. Agraïments	15
2. Apunt biogràfic	17
2.1. La infantesa	17
2.2. La joventut i l'inici a l'escriptura	18
2.3. La generació literària dels setanta, Trencavel i la traducció	23
2.4. Els anys vuitanta i noranta	27
2.4.1. Ofèlia Dracs i Lònia Guiu	27
2.4.2. La producció literària i la traducció	29
2.5. El feminisme	31
2.6. El cor i Jaume Fuster	33
2.7. Oliver avui	34
2.8. Cronologia	36
3. Maria-Antònia Oliver i la traducció	44
3.1. Dades i dates	44
3.2. Concepte de traducció	51
3.2.2. Mètode de treball	53

3.2.3. La llengua d'arribada	54
3.3. Autores i autors traduïts	58
3.3.1. Traduccions al castellà	58
3.3.2. Virginia Woolf	60
3.3.3. Herman Melville	62
3.3.4. Italo Calvino	66
3.3.5. John Kennedy Toole	67
3.3.6. Autors i autores de literatura juvenil i infantil	68
4. Recepció de les traduccions	73
4.1. Maria-Antònia Oliver, traductora, segons <i>La Vanguardia</i>	73
4.2. Maria-Antònia Oliver, traductora, segons les traduccions pròpies	77
4.3. Maria-Antònia Oliver, traductora, segons l'obra pròpia	78
4.4. Maria-Antònia Oliver, traductora, segons l'obra pròpia traduïda	78
5. Maria-Antònia Oliver traduïda	82
6. Entrevista	86
6.1. Infantesa	90
6.2. Joventut	93
6.3. Inici a l'escriptura	96
6.4. L'escriptura a fons	101
6.5. Reconeixement	111
6.6. Trasplantament de cor i mort de Jaume Fuster	112
6.7. La faceta de traductora	113
6.8. Llengua i escriptura en català	132

6.9. La Maria-Antònia Oliver traduïda	134
6.10. Plans de futur	136
6.11. Amics i amigues, col·legues i personatges	137
7. Conclusions	142
7.1. Futures línies d'investigació	144
8. Bibliografia	149
8.1. Obra pròpia	149
8.2. Bibliografia sobre l'obra de Maria-Antònia Oliver	152
8.3. Traduccions	154
8.4. Bibliografia de Maria-Antònia Oliver sobre les traduccions	158
8.5. Bibliografia consultada	159
9. Annexos	169
9.1. Esquema de les traduccions de Maria-Antònia Oliver	169
9.2. Traduccions de Maria-Antònia Oliver	183
9.3. Obres de Maria-Antònia Oliver traduïdes a altres llengües	224
9.3.1. TRAC (Base de dades de l'Institut Ramon Llull)	225
9.3.2. Biblioteca de Catalunya	237

1. Introducció

Fins a finals del segle XX, la representació de la dona en el camp de les lletres i la cultura va ser més aviat escàs. A Catalunya, en el tombant del XIX al XX, tot i que tímidament, van començar a aflorar els noms femenins en el món de la literatura i, de mica en mica, la situació es va anar democratitzant. Amb tot, les dificultats econòmiques que suposava dedicar-se només a escriure van encaminar algunes d'aquestes autores a introduir-se en la traducció.

La guerra civil espanyola i el franquisme van perjudicar enormement la traducció en general i les dones traductores en concret, constituint un panorama que es va perllongar fins a la dècada dels seixanta, etapa en què es va experimentar una liberalització relativa de la censura quant a les traduccions en llengua catalana. Precisament en aquesta època, van començar a treballar en el camp traductores com Maria Aurèlia Capmany, Carme Serrallonga o Montserrat Abelló, per esmentar-ne algunes d'insignes. El decenni següent no va resultar tan prolífic, ateses les intermitències del mercat editorial. Els anys vuitanta, en canvi, van testimoniar la irrupció d'una nova generació de traductores com Maria Àngels Anglada, Helena Valentí, Marta Pessarrodona o Maria-Antònia Oliver.

Internacionalment parlant, la idea de la mort de l'autor introduïda per Roland Barthes l'any 1968¹ va propiciar un ambient que va conduir a la necessitat, per

¹«La muerte del autor». A: *El susurro del lenguaje*. Barcelona: Paidós, 1987. P. 65-71.

part de l'àmbit de la traducció, de revisar conceptes com ara la relació entre qui escriu el text i qui el tradueix, la invisibilitat i marginalitat del traductor o traductora, i el text original, per citar-ne alguns.

Tradicionalment, doncs, la traducció havia estat relacionada amb quelcom secundari, marginal, invisible, mentre que el text original era l'autèntic, el legítim, aquell que contenia les veritables intencions de l'autor o autora. En aquest context de canvi, les traductores feministes van percebre la importància que podria connotar el fet d'anul·lar el subjecte androcèntric i universal. Així doncs, amb la intenció d'acabar amb el llenguatge sexista i amb aquells conceptes que relegaven la dona i la traducció tant en l'àmbit social com en el literari, als anys vuitanta i noranta, al Canadà, van començar a sorgir les hipòtesis que propugnaven l'abordatge del feminisme en el camp traductològic (Simon, 1996; Von Flotow, 1991, 1997, 2006; Spivak, 1976, 1993). Les traductores canadenques duïen a terme experiments que, sovint, responien a accions voluntàries de manipulació del text, tot basant-se en el convenciment que el fet de traduir constituïa un acte hermenèutic i allunyat d'una significació definitiva que pogués ser fidel per sempre al text. Les crítiques a favor i en contra d'aquest posicionament van donar el tret de sortida a noves propostes traductològiques des d'una perspectiva de gènere (Arrojo, 1994, 1996; Vidal, 1998).

Amb els anys, l'interès pels estudis de traducció relacionats amb el gènere ha propiciat un treball de restitució de traductores i de les seves reflexions. El 1999 es va crear el grup de recerca «Estudis de gènere: traducció, literatura, història i comunicació» i, l'any 2001, dins del mateix grup, es va engegar la línia

d'investigació «Gènere i estudis biogràfics: catalanes rellevants», a la qual pertany l'autora d'aquesta tesina. Amb voluntat, doncs, de recuperar i visibilitzar personalitats femenines de la cultura catalana, s'ha optat per la figura de Maria-Antònia Oliver.

D'altra banda, el 2005, la Universitat de Vic va acollir el primer Congrés Internacional de Gènere i Traducció en terres catalanes amb la intenció d'establir un estat de la qüestió i obrir camí en aquest àmbit de coneixement. Un any més tard, la Universitat Autònoma de Barcelona i, més concretament, la Càtedra Jordi Arbonès, va organitzar les jornades «Traduir contra el franquisme: Maria Aurèlia Capmany i Manuel de Pedrolo», en les quals, a través sobretot de la figura insigne de Capmany, es van tractar aspectes relacionats amb el feminisme i la traducció.

Després d'haver llegit les intervencions acadèmiques pronunciades en aquests congressos o articles publicats en revistes especialitzades i en monografies, podem dir que, si bé cada vegada tenim més coneixement de la tasca realitzada per les traductores dels Països Catalans, encara hi ha molt camí per recórrer.

Així doncs, sabem d'Anna Murià (1904-2002), que palesava «una múltiple condició de marginació: pel fet de ser dona, de traduir més aviat poc per gust, de fer-ho a una llengua imposada i, a més a més, de no signar sempre la feina» (Bacardí, 2006:78); de Maria Aurèlia Capmany (1918-1991), germana espiritual de Virginia Woolf encara que mai l'arribés a traduir, que va versionar una trentena d'obres d'autores i autors francesos, italians i anglesos. La seva activitat com a traductora «va aparellada a una fita de gran importància per a la

literatura catalana, com és l'aparició d'Edicions 62. L'editorial [...] naixia amb la ferma intenció de modernitzar l'edició en català» (Arenas, 2007: 21). Encara que li agradava molt l'ofici, per a Capmany, «la traducció també era una feina alimentària» (Oliver, 1992: 262); de Montserrat Abelló (1918), que va «incorporar a la literatura catalana aquelles autores del món anglosaxó contemporani que, amb la seva visió del món i la seva obra, millor poden enriquir el panorama dels lectors catalans i millor poden servir de model als escriptors catalans contemporanis» (Parcerisas, 2009: 102); de Roser Berdagué (1929), a qui acaben d'atorgar el Premio Nacional de Traducción que concedeix el Ministerio de Cultura per tota la seva obra, que afirmava en una entrevista feta per Dolors Udina: «[...] vull traduir perquè, tot i que em sento explotada i gens prestigiada, m'agrada molt la feina que faig» (2006: 185); d'Helena Valentí (1940-1990), que, com moltes d'altres, va fer de la traducció «una possibilitat de guanyar-se la vida» (Pessarrodona, 2005: 17) i que va acostar a la nostra cultura «dues de les veus femenines més rellevants de la literatura universal: la prodigiosa anglesa Virgínia Woolf [...] i l'enèrgica neozelandesa Katherine Mansfield [...]» (Godayol, 2006: 90); de Maria-Mercè Marçal (1952-1998), que va reivindicar en diverses ocasions «la necessitat de construir una genealogia pròpiament femenina, atès que la genealogia de la cultura universal és masculina i només hi consten alguns noms de dones» (Godayol, 2008: 42). Així podríem continuar esmentant traductores que, amb la seva tasca, han acostat a la nostra cultura escriptors i escriptores de tots els temps i que, per fer-ho, han hagut de realitzar una feina poc reconeguda. Maria-Antònia Oliver n'és un exemple.

Maria-Antònia Oliver i Cabrer, nascuda a Manacor, a l'illa de Mallorca, l'any 1946, és una de les traductores catalanes que més ha aprofundit, encara que sigui poc, en la teoria de la traducció. Possiblement empesa per la dificultat que li va suposar la versió de *Moby Dick* (1984), de Herman Melville, va elucubrar sobre els principis d'aquesta feina en dos articles: «Moby Dick, el catxalot: de l'aventura de traduir»² i «La feina de traduir»³. Si bé és cert que la seva tasca ha estat esmentada, sovint de passada, en alguns estudis, mai ningú no s'ha deturat, fins avui, a investigar la seva aportació en aquest àmbit. La prolífica producció traductològica que Oliver ha desenvolupat durant més de trenta anys, no havia estat mai estudiada abans.

1.1. Objectius

Amb *Maria-Antònia Oliver, traductora* volem presentar una faceta d'una escriptora que ha invertit molts anys a treballar com a traductora, sia per subsistir, sia per fruit de l'acte en si. És evident que les novel·les i narracions que ha concebut des de l'any 1970 li atorguen un lloc de prestigi dins les lletres catalanes. A més, també se li reconeix l'esforç i la convicció adoptades en decidir que volia escriure en català en una època en la qual era difícil guanyar-s'hi la vida, motiu pel qual s'ha dedicat, també, a traduir. Ho ha fet a bastament, hi ha consagrat moltes hores i s'ha posat a la pell de molts autors i autores. Cal, doncs, que se li reconegui i que s'estudiï aquesta activitat que, d'altra banda, ha contribuït a acostar una part de la literatura universal.

² *Serra d'Or* 312 (setembre 1985), p. 23-24.

³ A: *Maria Aurèlia Capmany i Farnés (1948-1991)*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1992, p. 261-263.

Com explicàvem unes ratlles més amunt, diversos estudiosos i estudioses han confeccionat articles, han pronunciat conferències o han elaborat anàlisis sobre l'obra de Maria-Antònia Oliver i sobre el seu vessant com a creadora d'històries. Per aquest motiu, nosaltres no entrem en aquests aspectes, sinó que volem centrar-nos en la perspectiva concreta de la traducció. D'una altra manera, el treball seria inabastable i massa dispers. No obstant això, és evident que la tasca traductològica va lligada, inevitablement, a la biografia de l'autora i que, per tant, no podem deixar de fixar-nos-hi, encara que no l'abordem en profunditat.

Així doncs, una triple motivació ens ha mogut a dur a terme aquest treball: en primer lloc, situar la traductora en el temps i en el moment en què ha viscut; en segon lloc, centrar-nos en la perspectiva concreta de la traducció d'Oliver i crear un estat de la qüestió; en tercer i últim lloc, recuperar i visibilitzar la figura d'una traductora prolífica.

1.2. Metodologia i estructura

La nostra primera actuació, abans de decidir, fins i tot, si tiraríem endavant la tesina que presentem, va ser posar-nos en contacte amb Maria-Antònia Oliver per correu electrònic. En el moment en què, al cap d'uns quants dies, va acceptar la proposta de mantenir una conversa amb nosaltres per tractar, entre d'altres qüestions, el seu vessant traductològic, ens vam posar a treballar seriosament. Expliquem aquest fet perquè l'entrevista en profunditat amb Oliver constituïa una de les nostres fites més ambiciosos, atesa la manca de documentació existent relacionada amb aquest aspecte de la seva carrera.

Comencem el treball amb un apunt biogràfic de l'autora que dibuixa, a grans trets, qui és Maria-Antònia Oliver, les situacions que ha viscut al llarg de la seva vida i com han influït en la seva manera de ser i, per tant, d'escriure i traduir.

Per redactar aquesta presentació, ens hem servit de tot tipus de bibliografia, tant la que contenia informació sobre ella, com aquella en què es tractaven aspectes relacionats amb la seva vida, per exemple el col·lectiu Trencavel o la generació literària dels setanta. A més, ens hem nodrit d'algunes de les dades facilitades per Oliver en la conversa que hem esmentat.

Amb l'apunt biogràfic enllestit, hem passat a confeccionar el capítol número 3, «Maria-Antònia Oliver i la traducció», que considerem que és un dels més importants i reveladors de l'estudi. Així com en el cas anterior hem obtingut molt suport documental de partida, en aquest cas hem hagut de basar-nos més en allò que ens va relatar l'escriptora mateixa a l'entrevista i en la nostra recerca dels llibres traduïts per ella. Evidentment, hem examinat els dos articles escrits per Oliver en què reflexiona sobre la traducció i ens hem basat, també, en alguna anotació escrita per la traductora a la versió de *Les aventures de Tom Sawyer* (1982) i a *Una conxorxa d'enzes* (1988).

El resultat és un apartat en el qual oferim una visió general de la tasca traductològica duta a terme per Oliver al llarg de més de trenta anys. Així, oferim un primer subapartat en què exposem dades i dates que ens ajuden a fer-nos una idea de les traduccions realitzades per l'escriptora, els idiomes dels quals ha versionat els textos, les autores i autors traduïts, les editorials per a les quals ha treballat o els llibres que ha girat amb l'ajuda de Jaume Fuster, el seu marit.

Seguidament, plantejem una secció en què abordem el fet de traduir en si mateix, ens endinsem en el seu concepte de traducció, en la metodologia emprada i en la importància que atorga a la llengua d'arribada.

Més tard, ens deturem en autores i autors concrets traduïts per Oliver i que, per diversos motius, són remarcables en la seva carrera, com Virgínia Woolf (de qui ha versionat tres llibres), Italo Calvino, John Kennedy Toole o Herman Melville (amb la versió de *Moby Dick* va guanyar el premi de traducció de la Generalitat de Catalunya). A més, repassem l'elevat nombre de traduccions al castellà que va fer a la primera etapa de la seva carrera, com també les versions de llibres de literatura infantil i juvenil.

Quan ens vam proposar d'emprendre aquest estudi, vam pensar que seria interessant fer una ullada a com s'han rebut les traduccions de Maria-Antònia Oliver des que va començar a treballar-hi, el 1971, fins als nostres dies. Per fer-ho, hem hagut d'anar recollint petites informacions que hem trobat ací i allà. Al principi, ens aventuràvem a pensar que seria un dels apartats més difícils de desenvolupar, precisament perquè Oliver és considerada, sobretot, escriptora i, per tant, suposàvem que localitzar ressenyes relacionades amb la feina traductològica seria complicat. Efectivament, no ha estat fàcil, però hem d'admetre que hem aconseguit més material que no ens pensàvem.

Gràcies a la cerca minuciosa de tots els articles, reportatges i entrevistes relacionades amb Oliver (1970⁴-2009) que hem dut a terme a l'hemeroteca digital de *La Vanguardia* hem pogut consultar material que es referia, sovint a grans trets, a les traduccions de l'autora. D'altra banda, hem descobert

⁴ Any en què es va publicar *Cròniques d'un mig estiu*, la seva primera novel·la.

informació a la seva obra original traduïda (concretament, hem consultat totes les traduccions dipositades a la Biblioteca de Catalunya). La resta de dades, les hem obtingut, tot i que en menys quantitat, de les traduccions realitzades per ella mateixa i, fins i tot, d'una de les seves obres pròpies, *Crineres de foc* (1985).

A més, encara que no era un dels nostres objectius en començar l'estudi, hem redactat un petit esbós de la seva faceta com a autora traduïda a altres llengües.

Tot seguit, presentem la transcripció de l'entrevista que hem esmentat, que essencialment reproduïx la conversa que vam mantenir amb Oliver. Cal advertir que, com que ens trobem davant d'un treball acadèmic, hem optat per eliminar alguns dels aspectes més personals que ens va relatar l'escriptora.

Mentre cercàvem els llibres traduïts per Oliver, ens vam adonar que no n'existia cap llista completa i, per tant, fiable. Sí que hi havia documents en què se n'esmentaven algunes, però en cap cas es tractava d'una relació íntegra. És per això que podem constatar que l'enumeració de traduccions de l'autora que presentem a l'apartat «Traduccions» (8.3.) és nova. Hem distribuït aquestes dades en forma de bibliografia. Així doncs, no hem pogut incloure-hi bona part del material de què disposem i que també considerem que és interessant de conèixer. Per aquest motiu, hem confeccionat, a més, un esquema de les traduccions i unes graelles amb les dades següents: l'autor o autora del llibre, el títol original i el traduït, l'editorial, la col·lecció, l'any de publicació, la llengua de sortida i la d'arribada, les pàgines del llibre en els quals apareix el nom de la traductora, el *copyright* i l'ISBN.

A banda d'això, als annexos hem inclòs, de forma esquemàtica, la informació obtinguda quan consultàvem l'obra traduïda d'Oliver. Aquesta investigació secundària, que en un principi no teníem intenció de dur a terme, també ens ha nodrit d'informació referent a aquest vessant. No podíem deixar de contrastar les dades amb l'arxiu TRAC de l'Institut Ramon Llull, que, des de l'any 1988, aplega les traduccions literàries d'autores i autors catalans a altres llengües.

1.3. Agraïments

L'autora d'aquesta monografia vol agrair la gentilesa de Maria-Antònia Oliver per haver acceptat la nostra proposta de mantenir-hi una conversa en profunditat. També vol regraciar la generositat de l'escriptora per haver-nos obert el cor tot permetent-nos compartir moments i sentiments de la seva vida i per oferir-nos casa seva des del primer dia. Finalment, vol palesar la seva paciència per atendre'ns tantes vegades com li hem demanat al llarg de l'elaboració d'aquest treball.

D'altra banda, agraeix l'esforç i dedicació de les dues directores d'aquesta tesina, les doctores Montserrat Bacardí i Pilar Godayol, pels ànims que li han brindat en els moments de defalliment, i per la seva complementarietat, ja que gràcies a les petites disparitats de criteri i als punts d'acord han aconseguit millorar el treball.

A l'últim, vol tenir presents totes les persones que han conviscut amb ella, sobretot durant l'etapa final de l'elaboració de la tesina, per haver comprès els seus nervis i angoixes i per haver-li donat suport i bons consells en tot moment.

2. Apunt biogràfic

2.1. La infantesa

Maria-Antònia Oliver i Cabrer va néixer el 4 de desembre de 1946 a Manacor, a l'illa de Mallorca. El seu pare era viatjant de teles i la seva mare es dedicava a les tasques de casa. Quan Maria-Antònia tenia vuit anys va arribar al món la seva germana, Margalida, amb qui sempre ha mantingut una magnífica relació. La seva infantesa va transcórrer en un ambient tradicional i familiar, del qual va adquirir la cultura de l'oralitat que molt sovint ha plasmat als seus escrits:

[...] Record una infantesa feliç però plena d'interrogants, entre jocs lliures al carrer i silencis de tota mena, entre lectures en castellà i rondalles mallorquines conegudes primer oralment i després en els toms aplegats per Antoni Maria Alcover, el canonge filòleg. Amb aquestes rondalles vaig aprendre a llegir la llengua que sempre parlava, i després a escriure-la. També m'iniciaren, em sembla, en l'art de contar. (Martí; Rey; Porqueras-Mayo, 1980: 114)

A tres anys va començar a anar a l'escola de Sant Vicenç de Paül de Manacor i es va iniciar en la socialització. Va ser una època molt feliç per a Oliver.

Quan comptava amb cinc anys, les monges li van explicar l'escena del Judici Final. La imatge d'un Déu que destriava les bones persones d'aquelles que eren dolentes la va traumatitzar i fins i tot, a la nit, s'imaginava que oïa el dimoni quan notava el seu propi pols en recolzar el cap damunt del coixí. A partir d'aleshores, Maria-Antònia va tenir por de la mort. No obstant això, sempre va ser alegre, estudiosa i molt bona nena.

Així doncs, la religió va marcar molt l'autora durant la seva infantesa, fins al punt que, després d'assistir a una sessió d'exercicis espirituals, i també com a conseqüència d'un seguit de components premenstruals, a l'edat de dotze anys va patir una depressió, malgrat que ella no en va ser conscient. Al llarg d'aquella època, Oliver preguntava a les seves amigues si eren felices i els explicava que ella no se'n sentia. Tot i això, el seu rendiment escolar mai no va minvar i els seus pares no se'n van assabentar fins que, uns quants anys després, ella mateixa els ho va explicar.

2.2. La joventut i l'inici a l'escriptura

Quan va ser hora de decidir allò que havia d'estudiar, el seu pare li va fer una reflexió que, en aquell moment, Oliver va trobar encertada. Li va manifestar que era absurd que una dona realitzés els estudis de batxillerat, i que havia d'encaminar-se cap a algun àmbit que pogués ser útil per a la feina del seu marit, a qui encara no coneixia. La noia va seguir el consell del seu progenitor i va decidir-se per «lo que fan ses nines de poble» (Pi de Cabanyes; Graells, 1971: 228): *corte y confección*, guitarra, pintura, mecanografia i comptabilitat.

Malgrat que, a catorze anys, havia iniciat una novel·la en castellà sobre la seva colla d'amics, va ser precisament quan estudiava comptabilitat que va tenir el primer contacte amb l'escriptura, quan una de les religioses que li impartien classe va demanar a les noies que redactessin un conte. Ella en va compondre un que va destacar per sobre de tots els altres i que fins i tot va aparèixer publicat al *Diario de Baleares*. La noia es va adonar que, creant-lo, havia gaudit molt, però encara no li passava pel cap de dedicar-se a l'escriptura de manera professional.

El 1964 la seva família es va traslladar a Palma i a ella se li va obrir «un món nou, ple de possibilitats» (Pi de Cabanyes; Graells, 1971: 228). Va ser precisament a ciutat que va apercebre's que allò que realment volia era fer el batxillerat i va emprendre'n els estudis. A l'institut, el seu professor de literatura castellana va convocar un premi literari, que la mallorquina va guanyar, i que la va ajudar a confirmar allò que havia descobert amb la seva primera narració, que fruïa molt inventant històries i plasmant-les en paper.

Oliver sempre havia desitjat convertir-se en hostessa de vol i, l'estiu de 1967, va entrar a treballar a la companyia Ibèria com a recepcionista. La seva vocació es va esvaïr aviat. Ella mateixa va explicar que es tractava de «sa feina més bèstia que pot fer una persona. Vaig durar tres mesos i sa meva vocació d'*azafata* va fugir de cop. Mareta, quin món de boigs!» (Pi de Cabanyes; Graells, 1971: 229). Després d'això, va decidir continuar estudiant. Mentrestant, els seus pares van tornar a Manacor i ella es va quedar a Palma.

Durant aquesta època, va començar a assistir a les classes de català que impartia Aina Moll, professora de francès, fora de l'horari lectiu. Gràcies a aquestes lliçons va prendre consciència que la seva llengua era la catalana i va resoldre que seria l'única que empraria per a escriure a partir d'aquell moment.

A banda d'això, va començar a fumar, va deixar de creure en Déu i va anar adquirint idees d'esquerres. Conseqüentment, durant l'època de joventut, la relació de la manacorina amb els seus genitors va esdevenir cada vegada més tensa, ja que el seu pare era una persona estricta i d'idees conservadores i la seva mare seguia una religiositat molt formal. No és d'estranyar que la jove

Maria-Antònia mantingués una relació d'amor-odi amb ells. Amb els anys, ha arribat a comprendre com varen haver de patir per deixar-la ser com era.

Maria-Antònia Oliver era una noia enamoradissa, però fins l'any 1968 no va conèixer, mentre ell feia el servei militar a Palma, qui seria el seu marit, Jaume Fuster. No es va tractar d'un amor a primera vista, sinó que els dos joves van anar relacionant-se de mica en mica, tot participant en un grup de teatre. Durant aquella època, la parella va anar definint les seves idees d'esquerres. Quan, només uns quants mesos després d'haver-se conegut, Oliver i Fuster van entendre que estaven enamorats i que volien viure junts, van decidir d'instal·lar la seva residència a Barcelona. A ell li era indiferent casar-se o no casar-se, però ella va voler-ho fer, pels seus pares i pels pares del seu futur marit. Després de parlar amb un capellà amic de la parella, i vistos tots els inconvenients que representava en aquella època consumir un enllaç civil, van optar per la boda religiosa, tot i que no van voler que s'hi celebrés missa i que tots dos van comparèixer vestits de carrer. Aquests fets van suposar dures crítiques i comentaris per part dels veïns de la societat tradicional del Manacor de l'època, per més que l'escriptora no en va ser conscient fins al cap d'uns quants anys.

L'esposori i el trasllat de la parella a Barcelona van propiciar que la noia se sentís realment lliure per primera vegada, ja que fins aleshores no havia pogut expressar-se tal com desitjava de debò, a causa de la gent que l'envoltava i la manca de diners amb què comptava. De fet, temps enrere el seu pare l'havia fet fora de casa per haver dit que no creia en Déu. Va poder tornar al dia següent, però amb vint-i-quatre hores n'hi va haver prou perquè s'adonés que

no seria lliure fins que no guanyés els seus propis diners i es pogués mantenir per ella mateixa.

Instal·lada a la capital catalana, Maria-Antònia Oliver continuava escrivint el text que havia començat després de conèixer Aina Moll i que, malgrat que ella no n'era conscient, es convertiria en la seva primera novel·la. Era la història d'un nen de fora vila a qui el seu pare enviava a feinejar a un hotel de Palma durant l'estiu. Les coses que hi passaven i les peripècies que s'hi explicaven estaven basades en tot allò que li havia contat una tia política que havia treballat en un hotel. Mentre escrivia la història al seu sobreàtic de Barcelona, Guillem Frontera en va llegir un fragment i li va aconsellar que portés aquell material a l'editor Joan Sales. Ella li va fer cas, però a més va provar sort tot presentant el text als premis Sant Jordi i Prudenci Bertrana. No n'hi van atorgar cap. Després, va sentir veus que deien que alguns membres del jurat del premi Prudenci Bertrana no li havien volgut concedir perquè opinaven que era un text massa cru per haver-lo concebut una noia. I és que Oliver, i això és una constant en la seva literatura, va ser molt explícita i no va escatimar detalls de tot allò que passava pel cap d'aquell noieta de dotze anys, protagonista de la novel·la.

Pel que fa a claredat a l'hora de redactar, resulta il·lustratiu un conte d'aquella època, «El meló» (recollit a *Figues d'un altre paner*, del 1979), en què l'autora narrava un fet que li havia explicat Carles Manté, amic del matrimoni, sobre les relacions sexuals que havien mantingut dos dels seus companys de calabós amb una síndria. Ella explicava la història amb un meló. Corria l'any 1971.

-Demà me duran un meló, la Coralito es fa passar per la meva al·lota i demà vendrà, amb un meló.

-I què?

-Betzoll!, que és millor que la mà, i si ha estat al sol, encara és millor, és dolç com una dona.

-Què dius, ara!

-¿Com és això? ¿Com es fa?

-No entenc res, si no ho dius més clar...

-Sí, mira, no siguis curt, s'hi fa un forat i...

-Vaja!!! (1979: 23)

Finalment, Sales li va publicar *Cròniques d'un mig estiu*, el 1970, però abans en va llevar les parts que considerava massa explícites. Oliver il·lustrava, l'any 1980, al llibre *Antologia de la narrativa catalana dels 70*: «Després d'unes vicissituds sortosament no gaire complicades, vaig publicar la novel·la, amb alguns retalls de censura, l'any 1970 al "Club dels Novel·listes"». Així doncs, tot i que retallada, Maria-Antònia Oliver va veure com sortia a llum el seu primer llibre. En una entrevista concedida al diari *Avui* l'any 2006, just després de la reedició de la seva primera novel·la sense talls de cap mena, l'escriptora parlava del cop d'estisores aplicat a la seva obra:

La censura me la va fer l'editor, perquè aleshores hi havia la llei Fraga i no era necessari que duguessis un llibre a censura abans d'editar-lo, però si després no agradava els censors o l'*establishment*, el treien de circulació. Joan Sales va dir: «Faré la censura jo». I em va treure totes les coses que feien referència al sexe. Tret d'algunes, perquè jo lluitava molt perquè no les tragués totes. Llavors jo tenia 21 anys i el que volia era publicar. Si no m'ho hagués censurat ell, ho hauria tret la censura. En Sales també em deia: «Això no agradarà als meus lectors». Es referia a les paraulotes.

A la presentació del llibre, el 1971, Llorenç Villalonga va qualificar *Cròniques d'un mig estiu* de «petita obra mestra» i la novel·la va rebre molt bones crítiques. Això va dur l'aleshores jove Maria-Antònia a sentir-se com si tingués el món als seus peus.

2.3. La generació literària dels setanta, Trencavel i la traducció

Amb la publicació de la seva primera novel·la, l'autora va passar a formar part d'allò que Guillem-Jordi Graells i Oriol Pi de Cabanyes van anomenar generació literària dels setanta i a la qual també pertanyia Jaume Fuster. Aquest grup era format per joves escriptores i escriptors nascuts durant la dècada dels quaranta i educats, per tant, íntegrament en castellà. Agustí Pons (2002: 88) s'ha referit a la situació idiomàtica que van viure:

El canvi no és fàcil. Cal matricular-se en algun curset de català, i als vint o vint-i-cinc anys, quan ja es té una llicenciatura a la butxaca i fins i tot algun premi escolar de redacció i, els més precoços, algun llibre editat en castellà, aprendre's les normes d'ortografia, superar uns exàmens. I després començar un pla sistemàtic de lectura d'autors catalans, perquè canviar de llengua no vol dir només aprendre unes normes sinó entrar a formar part d'una tradició literària que els era desconeguda o que només coneixien fragmentàriament.

Pons fa referència als components de la generació literària dels setanta en general. Oliver mai no ha obtingut cap llicenciatura ni ha publicat cap llibre propi en castellà. Tanmateix, igual que els seus col·legues, sí que va haver d'apuntar-se a classes de català, aprendre'n les normes ortogràfiques i gramaticals i introduir-se en la lectura de la seva llengua, tal com deixava clar al llibre de Graells i Pi de Cabanyes (p. 231): «Ara estic llegint molta literatura catalana, des del començament, vull dir que intent fer lo mateix que vaig fer

amb sa literatura castellana a sisè, per exigències des curs, i que me va anar molt bé per a fer-me'n una idea més o manco completa». Dues pàgines més endavant, afirma: «Jo l'he adquirit [el català] sobretot llegint, i aquí està sa falla. Fins ara no m'he dedicat a estudiar sistemàticament una gramàtica catalana».

L'any 1980, Marta Pessarrodona explicava al diari *El País* que a la generació literària dels setanta només hi havia tres escriptores: «Montserrat Roig, Maria-Antònia Oliver, narradoras, y yo misma, poetisa». Tot i el fet de comptar amb molt poca representació femenina, Pessarrodona continuava:

[...] las tres mujeres que aparecimos en la «Generació literària dels setanta» [...] seguimos en la brecha, mientras no pueda decirse lo mismo de los veintidós escritores restantes entrevistados por Pi de Cabanyes (*sic*) y Graells. Es más, se pueden añadir los nombres de Carmen Riera, narradora, y María Mercè Marçal, poetisa.

Sembla que, arran d'alguns contactes que havien sorgit a partir de l'elaboració del llibre *La generació literària dels 70. 25 escriptors nascuts entre 1939 i 1949* (que es va publicar el 1971 però que no es va difondre fins l'any 1976), es va formar el col·lectiu Trencavel⁵, amb la finalitat d'expressar inquietuds sobre política cultural. El 7 de desembre de 1974 va aparèixer el primer article signat per Trencavel a la revista *Canigó*, dirigida per Isabel-Clara Simó. A partir d'aquell moment, «les col·laboracions van ser gairebé setmanals» i van durar fins a l'abril de 1976 (Picornell, 2007: 83).

Oriol Pi de Cabanyes escrivia a *La Vanguardia* el 28 d'agost de 2006:

⁵ Oriol Pi de Cabanyes, el 28 d'agost de 2006, va explicar a *La Vanguardia* que el nom fa referència a Raimon-Roger de Trencavel, el personatge més important de la resistència càtara contra la invasió dels francesos del nord, als primers anys del mil dos-cents.

Trencavel, como tal, cesó sus actividades más o menos cuando Jaume Fuster fue captado como dinamizador del Congreso de Cultura Catalana que convocó el Colegio de Abogados. Pero como grupo generacional, el colectivo Trencavel está en la base de la posterior renovación del asociacionismo literario en Catalunya.

A partir del «àmbit de producció literària» del Congreso de Cultura Catalana, sus trabajos inspirarían la creación de la Associació d'Escriptors en Llengua Catalana y, más tarde, la refundación de la Institució de les Lletres Catalanes.

Després d'haver publicat *Les illes* (1975) i *El vaixell d'iràs i no tornaràs* (1976), van nomenar Maria-Antònia Oliver coordinadora dels àmbits culturals del Congreso de Cultura Catalana, que es va celebrar el 1977 a Barcelona, tasca per a la qual va rebre un sou fix mensual, igual que Fuster, que va ser «membre del comitè executiu i responsable de l'àmbit de literatura» (Martí; Rey; Porqueras-Mayo, 1980: 59). D'aquesta manera, el matrimoni va poder estalviar i la seva situació econòmica es va estabilitzar, cosa que va suposar que, a partir d'aquell moment, poguessin treballar a gust.

Abans de crear-se el col·lectiu Trencavel, Oliver ja havia començat a escriure *Cròniques de la molt anomenada ciutat de Montcarrà* (1972), que definia així: «la meva segona novel·la, en la qual viu una família d'un poble imaginari de Mallorca al llarg de tres generacions, fins que l'illa és enfonsada pels gegants de les rondalles que habiten la mar mediterrània, després que els illencs l'han anat fent malbé miserablement» (Martí; Rey; Porqueras-Mayo, 1980: 115). Amb tot, abans de publicar el llibre es va adonar que, com a mínim de moment, ella i el seu marit no podrien viure només de les publicacions, tot i que tenien clar que volien dur a terme una feina relacionada amb la literatura. Al llibre de Pi de Cabanyes i Graells, n'explicava els motius (p. 234): «M'imagin que si jo fes de

venedora o d'oficinista me seria molt difícil de parir una novel·la o un conte.» Per aquest motiu, van acudir a Xavier Fàbregas, d'Edicions 62, per demanar-li si els podia passar alguna traducció i, l'any 1971 es va publicar *Teatro y luchas sociales*, de Mario Baratto, traduït per Maria-Antònia Oliver i Jaume Fuster. Aquests treballs a quatre mans d'assaigs en castellà es van repetir diverses vegades durant uns quants anys.

Autodidacta pel que fa a traducció (la llengua anglesa també la va aprendre pel seu compte, ja que a l'escola havia estudiat francès), el fet de versionar textos va resultar, durant un temps, quelcom més o menys mecànic i un mitjà de subsistència. Amb tot, l'any 1973 es va produir un punt d'inflexió. Maria Aurèlia Capmany, que aleshores ja era amiga seva, va oferir-li l'oportunitat de traduir *Els anys* (1973), de Virginia Woolf. De més jove, l'escriptora mallorquina havia llegit el llibre, però en aquell moment no li havia transmès res d'especial. En endinsar-se en la tasca que li havia encomanat Capmany, la traductora es va adonar que es trobava davant d'un text extraordinari i va ser en aquell moment que es va enamorar de Woolf, de qui després també va traslladar *Orlando: una biografia* (1985) i *Les ones* (1989). Al llarg d'aquests anys, va escodrinyar la vida i obra de l'autora anglesa i va donar-ne conferències. És clar, doncs, que l'oportunitat de treballar amb un original seu va portar Oliver a començar a fruit del fet de traduir i a, encara avui, considerar-la la millor escriptora de tots els temps.

De totes maneres, si bé la feina de torsimany constituïa un gaudi per a la mallorquina, era escrivint que se sentia realment feliç. L'estabilitat econòmica que li va suposar haver treballat al Congrés de Cultura Catalana li va permetre

dedicar-se a la creació de textos amb assossec i va deixar força de banda la tasca de traductora. De fet, fins l'any 1982 només es va encarregar d'*El castell dels Càrpats*, de Jules Verne, publicat el 1978, i del conte infantil *Ojos de Jineta*, de Joan Barceló, que va veure la llum el 1979.

Són d'aquella etapa *Figues d'un altre paner* (1979) o *Punt d'arròs* (1979). A més, l'any 1979 TVE a Catalunya va emetre, dins el programa «Lletres Catalanes», «Muller qui cerca espill», relat pel qual havia rebut el premi Recull de narració el 1971. A banda d'aquest, Oliver va concebre altres guions per a la televisió, com ara «Vegetal» (*Vegetal i muller qui cerca espill*, 1982) o «Que patines, Laura?» (per a TV3). D'altra banda, va treballar com a presentadora per al Circuit Català de TVE en els programes «Signes» i «Cinc cèntims de cultura» i va fer d'articulista a diversos mitjans de la premsa escrita.

2.4. Els anys vuitanta i noranta

2.4.1. Ofèlia Dracs i Lònia Guiu

Als anys vuitanta i la primera meitat dels noranta, la carrera de l'escriptora i traductora va agafar embranzida per diverses raons. Un dels motius principals va raure en el fet de tornar a coincidir amb alguns dels membres de Trencavel (com Fuster, Romeu, Soler o Albanell) i, amb voluntat d'experimentació en la literatura, més enllà de la trajectòria personal de cadascun, crear el col·lectiu Ofèlia Dracs. L'autora va declinar la proposta de col·laboració amb el primer llibre del grup (*Deu pometes té el pomer*, publicat el 1980 i guanyador del premi «La Sonrisa Vertical»), però va participar en tots els que van venir després: *Lovecraft, Lovecraft* (1981), *Negra i consentida* (1983), *Essa Efa* (1985),

Bocato di cardinali (1985) i *Misteri de reina* (1994). Quant al mètode de treball que seguien, Oliver exposava al llibre *Retrats*:

Es sistema de treball era es següent: cadascú faria un conte que enviàvem anònimament a sa coordinadora des grup, na Montserrat Bayà. As seu torn, ella els creuava entre nosaltres de manera que en es sopar següent, sense saber de qui era sa història que havíem llegit –tot i que de vegades ho intuïes-, la comentàvem en veu alta. (Cortés; Escandell, 2006: 26)

Dels títols publicats sota l'autoria d'Ofèlia Dracs, cal destacar *Negra i consentida*, atès que va ser el que va veure néixer Lònia Guiu, al relat «On ets, Mònica?», i que va obrir les portes de l'escriptora a la literatura detectivesca.

Lònia Guiu és el personatge més conegut de la novel·lista i, també, un dels més traduïts de la literatura catalana. Maria-Antònia Oliver va concebre una detectiva privada⁶ mallorquina, que mai no porta armes i que és vegetariana. A «Novel·lar la realitat» (1992: 10), l'autora explicava a Marta Nadal:

Quan vaig crear Lònia Guiu [...] tenia molt clar que no volia crear un personatge femení que fos com els masculins, i a les novel·les encara em vaig afermar més en aquesta idea. Jo vull crear uns personatges femenins que no siguin, precisament, els estereotips dels masculins.

Dos anys més tard, amb motiu de la publicació del tercer llibre protagonitzat per Guiu, *La Vanguardia* reproduïa les següents paraules d'Oliver: «Creé a una mujer porque estaba cansada de leer a detectives hombres, y porque muchas

⁶ Al llarg del treball ens referirem a Lònia Guiu com a “detectiva”, ja que és aquesta la forma que emprà Oliver en els seus llibres. A més, els estudiosos i estudioses de l'obra de l'autora també han adoptat el mot en femení (Broch, 1999; Escandell, 2007).

novelas me parecían machistas: presentan a la mujer como una tonta o como una mujer fatal. En las obras de Agatha Christie también hay machismo.»

Moltes vegades s'ha buscat paral·lelismes entre Oliver i Guiu, però ella sempre els ha negat. A pesar d'això, no oculta que Lònia i ella són molt amigues. S'ha publicat tres llibres amb la detectiva com a protagonista: *Estudi en lila* (1985), *Antípodes* (1988) i *El sol que fa l'ànec* (1994).

En l'actualitat la novel·la criminal escrita per dones és un fenomen generalitzat, i la literatura catalana ostenta un lloc de privilegi «mercès a la tasca encetada per Maria-Antònia Oliver i Lònia Guiu» als anys vuitanta (Escandell, 2007: 12). Avui, el nom de l'autora figura «entre los nombres catalanes más consolidados del género [policiaco]» (*La Vanguardia*, 18 de juliol de 2009).

2.4.2. La producció literària i la traducció

Ja hem manifestat que la carrera d'Oliver va agafar embranzida a partir dels anys vuitanta i que hi va tenir molt a veure la col·laboració amb Ofèlia Dracs. La producció literària pròpia va constituir un altre dels motius, ja que, durant aquells anys, es van editar alguns dels llibres més reconeguts de l'autora, com és, a banda dels tres de Lònia Guiu, *Joana E.* (1992), pel qual li va ser concedit el premi Prudenci Bertrana. A més, també va sortir a llum *Crineres de foc* (1985), molt valorat per l'escriptora, encara que hagi tingut un reconeixement relatiu.

L'any 1992, després de publicar-se *Joana E.*, Maria-Antònia Oliver va ser nomenada «Escriptora del mes», nom al qual responia el programa de la Institució de les Lletres Catalanes que tenia per finalitat donar a conèixer les

escriptores i escriptors catalans i divulgar-ne l'obra. L'autor o autora que acceptava convertir-s'hi protagonitzava, durant un mes, una intensa campanya de promoció. Quan la proposta va arribar a Oliver, ja li havien diagnosticat, uns quants anys abans, una malaltia cardiològica. Per aquest motiu, va acceptar l'oferiment sota la condició de fer només una conferència i una entrevista al dia al llarg d'aquell mes. Així va ser. L'experiència va resultar molt positiva, atès que va tenir l'oportunitat de trobar-se cara a cara amb els seus lectors i lectores. Dos anys més tard, l'abril de 1994, els «Escriptors del mes» parlaven al respecte a *La Vanguardia*. Ella valorava el fet d'haver pogut connectar amb públics diversos i admetia: «Los escritores no somos gente importante y habitualmente no atraemos a las multitudes.»

A l'últim, la tercera causa de l'èxit de la producció de la literata també rau, sens dubte, en el vessant traductològic. L'efervescència de traduccions al català als anys vuitanta i el coneixement de la llengua d'arribada d'Oliver, van permetre-li de treballar amb textos d'autors i autores de renom com Woolf, Verne, Txékhov, Calvino, Toole, Twain o Shelley. Durant aquesta època, la traductora va gaudir d'un prestigi que li va permetre, en part, escollir les obres que volia girar. De totes maneres, el reconeixement absolut li va arribar de la mà de Herman Melville el 1985, quan va rebre el premi de traducció de la Generalitat de Catalunya per la seva versió de *Moby Dick* (1984). Joaquim Mallafrè i Marià Manent li havien proposat d'encarregar-se de traslladar el llibre de la balena blanca. Ella, tal com feia amb tots els treballs que li encomanaven, es va endinsar absolutament en el text. Es va trobar amb una novel·la complicada, amb un vocabulari i un estil sovint sense correspondència clara en català, que es va convertir en una obsessió.

Maria-Antònia Oliver també ha conreat teatre. L'any 1993 va publicar *Negróni de Ginebra*, que havia estat representada anteriorment. En una taula rodona sobre l'autora, celebrada el 9 de juny de 2009 al Brossa Espai Escènic, Guillem-Jordi Graells va explicar que l'obra havia funcionat, «però no va suposar un incentiu per tal que li arribessin nous encàrrecs». Per tant, com que la seva activitat literària tenia un reconeixement elevat, a l'autora no li sortia gaire a compte arriscar-se a crear més peces teatrals. Així doncs, no es va tornar a decidir i només va fer una adaptació dramaturgic de *La dida* (1996), de Salvador Galmés.

2.5. El feminisme

Amb excepció de *Cròniques d'un mig estiu* (1970) i de *Tallats de lluna* (2000), la gran majoria dels personatges de les novel·les d'Oliver són dones. No obstant això, aquest fet no significa que les seves protagonistes siguin feministes. De fet, tal com hem especificat abans, la detectiva Lònia Guiu no n'és. En aquest sentit, Oliver dilucidava a l'entrevista titulada «Hi ha molt de camí per a la rebel·lia» i publicada al diari *Avui* el 12 de juny de 2003:

Moltes de les meves protagonistes són dones, però no són feministes. [...] A consciència jo no vull que la Lònia Guiu sigui feminista, sinó que faig que ho sigui la seva amiga Mercè. De vegades les feministes radicals volen ser més papistes que el Papa. Per això procuro evitar el radicalisme d'aquesta postura, encara que no sempre ho he aconseguit.

En conseqüència, els seus personatges solen ser femenins, però no necessàriament feministes. Ara bé, allò que sí que es manifesta als seus

treballs són les limitacions que han hagut de suportar aquestes persones pel fet de ser dones.

Maria-Antònia Oliver [...] nos presenta en su narrativa mujeres mayores o jóvenes, de distintos lugares o clases sociales que nos muestran su frustración por las pocas posibilidades que han tenido o tienen para canalizar sus energías. Muchos de los personajes femeninos de Oliver ven el mundo como una prisión en una sociedad patriarcal. (Palau, 2000: 127)

Aquesta asseveració de Montserrat Palau es pot comprovar en algunes de les seves novel·les, per exemple a *Crineres de foc* (1985), la protagonista de la qual veu reduïdes les seves possibilitats de portar una vida sola i independent, com fan els seus germans, pel fet de ser dona, o a *Amor de cans* (1995), on Àngela, la germana més oberta de mires i més alliberada, és considerada una persona beneïta.

A l'entrevista abans esmentada (2003), Oliver explicava a Lourdes Domínguez que va començar a ser feminista a deu anys, quan un dia es va llevar i es va adonar que havia nevat a Manacor. El seu pare li va dir que, si hagués estat un nen, l'hauria fet anar a jugar al carrer amb els seus amics, perquè era una activitat molt sana. Ella no va respondre, però la situació la va fer reflexionar sobre per què allò no era igualment saludable per a les nenes.

L'escriptora, encara avui, es considera feminista:

És que encara hi ha moltes coses a fer! Potser les noies joves creuen que el feminisme ja està passat de moda, però el cert és que encara estem en una societat patriarcal i que s'ha de lluitar per canviar aquesta situació. Els homes no ho faran, perquè no pateixen, haurem de ser nosaltres.

2.6. El cor i Jaume Fuster

L'any 1988, l'escriptora i traductora va patir una embòlia que li va fer oblidar les regles d'accentuació i la llengua anglesa. Pel que fa als accents, els va tornar a estudiar el mateix dia en què se'n va adonar. L'anglès encara avui l'està recuperant. Va ser com a conseqüència d'aquest sotrac que els metges es van adonar que Maria-Antònia Oliver, igual que el seu pare, tenia problemes cardiològics. Uns quants anys més tard li van comunicar que només podria salvar la vida amb un trasplantament de cor. De mica en mica, mentre esperava que arribés un òrgan que li pogués servir, l'escriptora es debilitava cada vegada més, fins al punt que ni tan sols podia dutxar-se sola o menjar i parlar alhora, perquè se sentia cansada. Al costat, ajudant-la, hi va ser en tot moment Jaume Fuster.

Finalment, amb poc temps de vida per davant, va aparèixer un cor compatible amb l'autora. L'hi van trasplantar el dia 13 de juliol de 1997 i Oliver es va anar revifant a poc a poc.

Al reportatge «Una escritora estrena corazón», que es va publicar a *La Vanguardia*, el 27 de setembre de 1997, Oliver feia palesa la seva alegria dos mesos i mig després de la intervenció: «No sé si me cambiará la vida, pero lo cierto es que ahora tengo mucha más vitalidad, tanta que me resulta increíble. [...] Ahora puedo pensar más, soy capaz de hacer más trabajo intelectual e incluso pienso más rápido. ¡Y no me canso!». Va decidir que explicaria la història del seu trasplantament per boca de Lònia Guiu, i va començar a compondre una nova novel·la, que encara no ha aconseguit acabar.

El «no sé si me cambiará la vida» que pronunciava poc després de l'operació semblava premonitori, perquè dos mesos més tard la vida li va canviar, i molt. Les il·lusions que s'havia fet el matrimoni Oliver-Fuster i els projectes que tenien per quan l'autora estigués recuperada es van estroncar quan a Jaume Fuster li van detectar un càncer terminal de pulmó i es va morir al cap de poques setmanes, el 31 de gener de 1998, cinc mesos i mig després del trasplantament de cor de la muller.

Maria-Antònia Oliver no va poder assimilar aquesta pèrdua tan sobtada, que deixava tants desigs de la parella sense complir, perquè encara es trobava convalescent. Així doncs, es va endinsar en un procés de tristesa i ràbia que la va portar a abandonar l'escriptura. Només va acabar *Tallats de lluna* (2000), que ja tenia mig enllestida abans d'aquests esdeveniments i que li reclamaven des de l'editorial. Va patir molt acabant-la, perquè trobava que les paraules no li eren amigues. «He padecido escribiéndola: en todas mis novelas anteriores he disfutado tabajando, pero en ésta sólo he sufrido», explicava a Josep J. Rosselló després de la publicació del llibre (*Diario de Mallorca*, 14 de desembre de 2000). A més, va revisar *Crineres de foc* (2002) i, uns quants anys més tard, també ho va fer amb la seva primera novel·la (*Cròniques d'un mig estiu*, 2006), aquesta vegada sense censura.

2.7. Oliver avui

Més de deu anys després, Maria-Antònia Oliver encara no ha acabat de pair els esdeveniments que va haver de viure i assegura que, després de la mort del seu marit, s'ha sentit contenta moltes vegades, però no ha tornat a experimentar la felicitat.

Aquests darrers anys s'ha publicat *L'illa i la dona. Trenta-cinc anys de contes* (2003), en una selecció de Carles Cortés, i *Colors de mar* (2007), dos reculls dels seus relats en què se n'inclouen alguns de nous. També ha teatralitzat *Tallats de lluna*. A més, té guardada una traducció inèdita de Georges Sand, *François, le Champi*, que encara no ha sortit a llum.

Després de superar dues operacions al braç dret, que li han comportat més problemes dels previstos en un principi, i una pneumònia, l'escriptora s'està recuperant i, en un futur, li agradaria tornar a endinsar-se de ple en la novel·la de Lònia Guiu que va començar just després del trasplantament i que va abandonar quan va morir Jaume Fuster.

Resideix a Biniali, al pla de Mallorca, a la casa en què el matrimoni havia fet llargues estades des de l'any 1986, envoltada de records i fotografies del seu marit. Viuen amb ella la Mel i en Pirata (dos gossos) i en Blau i en Cel (dos gats).

La seva obra ha estat traduïda a l'anglès, el francès, l'italià, l'alemany, el portuguès, el romanès, l'hongarès, el neerlandès, i el castellà. També s'ha versionat al rus una antologia en la qual apareix un dels seus relats. A casa nostra, ha estat reconeguda amb diversos guardons, entre els quals cal esmentar el Prudenci Bertrana (1991), el Ramon Llull (2003) i la Creu de Sant Jordi (2007), recognició, aquesta última, que havia rebutjat l'any 2000 en assegurar que estava desvalorada (*La Vanguardia*, 7 d'octubre de 2000):

Este tipo de honores no me interesan –dice–. Creo que la Creu de Sant Jordi está desvirtuada: la han concedido a personas que se la merecían de verdad, pero también en ocasiones han dado algunas a personajes que han tenido actitudes fascistas. Quizá

también influyó en mi rechazo el hecho de que no se la hubieran dado a Jaume Fuster. [...] Yo creo en este tipo de condecoraciones, siempre que estén bien otorgadas, pero no si se dan a todo el mundo, sin distinción.

D'altra banda, el 2001, va ser designada degana de la Institució de les Lletres Catalanes, en substitució de Feliu Formosa. Amb tot, durant aquella època ella vivia a Mallorca i, per tant, no es va poder dedicar gaire a desenvolupar el càrrec, que va finalitzar el 2004. Al cap dels anys, no recorda l'experiència com quelcom desagradable, tot i que és una etapa de la seva vida que no l'ha marcada.

Més enllà de la seva obra, Maria-Antònia Oliver forma part de nombroses antologies, com *21 escriptors per al segle XXI* (2004), un volum coeditat per la Diputació de Barcelona i Edicions Proa, preparat per Sam Abrams, Margarida Casacuberta, Àlex Broch i Isidor Cònsul. Hi és com a integrant d'un grup en què s'hi troben aquelles que van introduir-se a l'escriptura després de 1968, com Helena Valentí, Marta Pessarrodona, Margarita Ballester, Isabel-Clara Simó, Montserrat Roig, Carme Riera o Maria-Mercè Marçal.

2.8. Cronologia

1970

- Publica *Cròniques d'un mig estiu*, el seu primer llibre.

1971

- Tradueix assaigs per a l'editorial Península al castellà a quatre mans amb Jaume Fuster.

- Li és atorgat el Premi Recull-Francesc Puig i Llena de narració per «Muller qui cerca espill, les mans s'hi talla».

1972

- Continua versionant assaigs per a l'editorial Península al castellà, amb Jaume Fuster.

- Surt *Cròniques de la molt anomenada ciutat de Montcarrà*, la seva segona novel·la.

1973

- Tradueix un llibre al català per primera vegada. És *Els anys* de Virginia Woolf. Comença a interessar-se per l'escriptora anglesa.

1974

- Tradueix obres al castellà, sobretot per a l'editorial Grijalbo.

1975

- Publica *Les illes*, amb Toni Catany, i *Coordenades espai-temps per guardar-hi les ensaimades*.

- Tradueix quatre llibres (de l'italià, del francès i l'anglès). Un al català, la resta al castellà.

1976

- Veu la llum *El vaixell d'iràs i no tornaràs*.

1977

- S'encarrega del Secretariat Cultural del Congrés de Cultura Catalana.

1978

- Tradueix *El castell dels Càrpats* del francès al català. És la tercera vegada que fa servir aquesta llengua d'arribada.
- Porta *Ulls de gat mesquer*, de Joan Barceló, al castellà.

1979

- Publica *Figues d'un altre paner* i *Punt d'arròs*.

1981

- Surt *Lovecraft, Lovecraft*, d'Ofèlia Dracs.

1982

- Gira al català *Quin dia tan bèstia!*, de Mary Rodgers; *Les aventures de David Balfour*, de Robert Louis Stevenson; *L'estepa i altres narracions*, d'Anton Pavlovitx Txékhov, i *Les aventures de Tom Sawyer*, de Mark Twain. A partir d'aquest moment no torna a emprar la llengua castellana per traduir.
- Nova Terra li publica *Vegetal i muller qui cerca espill, les mans s'hi talla*.

1983

- Neix Lònia Guiu al relat «On ets, Mònica?», dins del llibre *Negra i consentida*, d'Ofèlia Dracs.

1984

- Publica la traducció de *Moby Dick*.
- Surt *Margalida perla fina*, un conte infantil dedicat a la seva neboda.

1985

- Guanya el premi de traducció de la Generalitat de Catalunya per la versió de *Moby Dick*.
- Surt *Crineres de foc*, la novel·la de la qual se sent més orgullosa.
- Veu la llum *Estudi en lila*, el primer llibre protagonitzat per la detectiva Lònia Guiu.
- Publica *Essa Efa* i *Boccatò di cardinali*, d'Ofèlia Dracs.
- Tradueix Woolf per segona vegada. *Orlando: una biografia* és l'obra de l'autora anglesa amb què Oliver gaudeix més.
- Tradueix *La tele boja*, de Mary Rodgers; *Palomar*, d'Italo Calvino, i *Mariners, pirates i corsaris catalans a l'època medieval*, d'Anna Unali.

1986

- Fa una versió indirecta de *La sobretaula del 15 d'agost*, de Joxé Austin Arrieta.

1987

- Tradueix llibres de literatura juvenil per a Empúries i La Magrana.

1988

- Revisa *Els anys*, de Virginia Woolf, per a Edhasa.
- Tradueix *A confederacy of dunces*, de John Kennedy Toole, per a Pòrtic.
- Neix el segon llibre de Lònia Guiu, *Antípodes*.
- Surt *El Pacaticú*, un llibre infantil.

1989

- Tradueix la tercera i última obra de Woolf, *Les ones*.
- Publica *Tríptics*.

1990

- Tradueix *Peter Pan*, de James Matthew Barrie.

1991

- Guanya el premi Prudenci Bertrana per *Joana E*.

1992

- Publica *Joana E*.
- És nomenada «Escriptora del mes».

1993

- Tradueix *Frankenstein o el Prometeu modern*, de Mary Shelley.
- Publica l'obra de teatre *Negroni de Ginebra*.

1994

- Surt *El sol que fa l'ànec*, el tercer llibre de Lònia Guiu.
- Guanya el premi Llorenç Villalonga de novel·la per *Amor de Cans*.

1995

- Publica *Amor de cans*.

1996

- Veu la llum *Les tres germanes i els nou gegants*, adaptació d'un conte d'Antoni M. Alcover.
- Fa l'adaptació teatral de *La dida*, de Salvador Galmés.

1997

- Tradueix *Una àvia d'ocasió*, de Christine Arbogast.
- El 13 de juny li practiquen un trasplantament de cor.

1998

- El 31 de gener mor Jaume Fuster.

2000

- Publica *Tallats de lluna*.

2001

- Rep el premi Trajectòria, en reconeixement tant a la seva carrera com al compromís que l'autora ha contret amb la cultura catalana.
- És nomenada degana de la Institució de les Lletres Catalanes. Ho és fins l'any 2004.

2003

- Publica l'última traducció d'Oliver fins al moment, *L'estimava*, d'Anna Gavalda.
- Veu la llum *L'illa i la dona. Trenta-cinc anys de contes*, una selecció dels relats de l'escriptora de Carles Cortés.
- Li atorguen el premi Ramon Llull.

2004

- Rep el premi Jaume Fuster i el Miquel del Sants Oliver, tots dos per la seva trajectòria.

2007

- Li és concedida la Creu de Sant Jordi.
- Publica *Colors de mar*.

3. Maria-Antònia Oliver i la traducció

3.1. Dades i dates

Maria-Antònia Oliver ha traduït una quarantena de llibres de quatre idiomes: anglès (vint), francès (set), italià (sis) i català (dos). La resta són versions indirectes. És el cas de *Poesía y revolución*, de Vladimir Maiakovski, 1971, i *La casa de Matriona. Todo sea por la causa*, 1971, concebudes originàriament en rus però traduïdes a partir de la versió francesa. Si bé originàriament *L'estepa i altres narracions*, d'Anton Pavlovitx Txékhov, 1982, també va ser escrita en rus, Oliver va realitzar la traducció directa conjuntament amb l'eslavista Ricard Sanvicente. Pel que respecta a *La sobretaula del 15 d'agost*, 1986, Joxe Austin Arrieta va concebre el text en eusquera, però en va fer una traducció al castellà per tal que Oliver pogués passar-la al català que, tal com s'explica a la contracoberta del llibre, era la llengua en la qual volia que sortís publicat primer, després de l'original.

Observant les seves traduccions, ens hem adonat que més de la meitat dels títols corresponen a escriptors homes, un 66%, entre els quals podem destacar Verne, Txékhov, Stevenson, Melville o Calvino. Malgrat això, Oliver no ha repetit autor en cap ocasió, cosa que sí que ha passat amb les escriptores, que representen un 34% del total. És el cas de Virginia Woolf (*Els anys*, 1973; *Orlando: una biografia*, 1985, i *Les ones*, 1989); Mary Rodgers (*Quin dia tan bèstia!*, 1982; *La tele boja*, 1985, i *L'escuma de la pesta*, 1987), i Mary Stewart

(*La cueva de cristal*, 1974, i *Las colinas huecas*, 1974, tots dos títols pertanyents a la «trilogia de Merlín», el tercer llibre de la qual, *El último encantamiento*, va ser girat per Pilar Daniel).

Associem el nom de Maria-Antònia Oliver a una traductora al català. De fet, la llengua catalana és la pròpia i amb la qual se sent més còmoda. Ara bé, no va ser fins l'any 1982 que va començar a traduir sempre en aquesta llengua. Ben al contrari, a banda d'algunes excepcions puntuals, va dedicar uns quants anys de la seva vida a girar un bon nombre de llibres al castellà que, cal no oblidar-ho, van constituir un guanyapà i li van servir, igual que a d'altres traductores-escriptores de l'època, «per a poder pagar» el temps que dedicava a l'escriptura (Godayol, 2007: 45). Després de 1973, any en què va traslladar *Els anys* de Virginia Woolf al català, només trobem traduccions d'ella a aquesta llengua dues vegades més fins l'any 1982: un llibre autobiogràfic de muntanyisme i escalada, *Entre zero i vuit mil metres* (1975), de Kurt Diemberger, que va sortir a l'editorial Nova Terra, i un altre de literatura juvenil, *El castell dels Càrpats* (1978), de Jules Verne, publicat a l'editorial 7x7.

Fins a la dècada dels vuitanta, i sobretot al llarg de la primera meitat dels anys setanta, Oliver va traduir molts assaigs per a l'editorial Península, sovint conjuntament amb Jaume Fuster. També durant aquest període de temps, trobem versions d'ella publicades a Grijalbo. Veiem, doncs, que la seva activitat traductològica va ser molt prolífica fins al 1975, i que es poden comptar més d'una quinzena d'encàrrecs publicats en només quatre anys. A partir d'aquesta data, va produir més obra pròpia i, el 1977, va consagrar el seu temps al

secretariat cultural del Congrés de Cultura Catalana, cosa que va significar deixar de banda temporalment la seva faceta com a torsimany i com a autora.

Els anys vuitanta van ser molt actius pel que fa a traduccions al nostre idioma, atesa la nova situació de la llengua i la literatura catalanes, que van incorporar nous lectors i lectores, «a causa de l'ensenyament de l'idioma a les escoles, instituts i universitats», per dir-ho com Carme Arenas (2008: 73). D'aquesta manera, la tasca traductològica d'Oliver va tornar a agafar embranzida i, amb capacitat per decidir força sobre les obres i els autors i autores que volia girar, va optar pel català en tot moment. Essent així, va treballar sobretot per a La Magrana, que li va publicar les tres obres de Mary Rodgers que s'han esmentat anteriorment, i per a Edicions 62, per a la qual va traduir Txékhov (*L'estepa i altres narracions*, el 1982, conjuntament amb Ricard Sanvicente) i Melville (*Moby Dick*, 1984). Amb tot, també va girar llibres, puntualment, per a d'altres cases editorials, com per exemple *Les aventures de Tom Sawyer* (1982), que va publicar La Galera; *Una conxorxa d'enzes* (1988), que va treure a llum Pòrtic; *Peter Pan* (1990), que es va editar a Empúries, o *Frankenstein o el prometeu modern* (1993), que va sortir a Edicions de l'Eixample.

A partir de l'any 1995 va disminuir el nombre de traduccions i també el de llibres propis. Va publicar *Amor de cans* (1995) i, just després de sortir la traducció *Una àvia d'ocasió* (1997), de Christine Arbogast, la seva activitat es va tallar en sec com a conseqüència del trasplantament de cor que se li va haver de practicar i la posterior i immediata mort del seu company, Jaume Fuster.

Després d'aquest sotrac, només s'ha publicat una altra traducció d'Oliver, *L'estimava* (2003), d'Anna Gavalda, que va portar del francès i que va veure llum sota el segell d'Edicions 62.

Tot i haver desenvolupat una tasca reconeguda, la seva producció com a torsimany (igual que passa amb la d'altres traductores «prolífiques i perspicaces» com Maria Teresa Vernet o Maria Aurèlia Capmany), ha estat «poc atesa» (Bacardí, 2006: 78). El nom de Maria-Antònia Oliver com a traductora només ha aparegut dues vegades a la coberta d'un llibre (*Una conxorxa d'enzes*, 1988, i *Una àvia d'ocasió*, 1997), un fet, d'altra banda, excepcional a casa nostra.

En les primeres traduccions, al llarg dels anys setanta, era esmentada en la pàgina de crèdits. A partir del 1982, es va començar a parlar de la seva tasca d'intermediària a les contracobertes dels llibres. És el cas de *L'Estepa i altres narracions* (1982), *Moby Dick* (1984), *Mariners, pirates i corsaris catalans a l'època medieval* (1985), *La tele boja* (1985), *Orlando: una biografia* (1985), *Una conxorxa d'enzes* (1988) i *Les ones* (1989).

Malgrat això, als anys noranta, amb excepció del llibre d'Arbogast, al qual hem al·ludit unes ratlles més amunt, torna a haver-hi un retrocés pel que fa a la presència del seu nom a les obres que ha traduït, que deixa d'aparèixer a les contracobertes i només es troba a les pàgines interiors i de crèdits.

Així mateix, ens adonem que, fins l'any 1989, els drets d'autoria anaven a parar íntegrament a la casa editorial que publicava l'obra i que, per tant, la feina de la traductora tenia un preu final fixat. L'any 1989 va aparèixer, per primera vegada en una primera edició d'una versió d'Oliver, el seu nom al *copyright*,

concretament al llibre *Les ones*, de Virginia Wolf, publicat a Edhasa. Aquesta situació es va repetir a *Peter Pan* (1990), *Frankenstein o el prometeu modern* (1993) i *L'estimava* (2003). A més, alguna editorial ha revisat el contracte inicial amb la traductora, com és el cas d'Edicions 62, que li paga drets d'autoria per *Moby Dick*. Aquest fet va ser possible gràcies, d'una banda, a les associacions internacionals de traductors i traductores i, d'altra banda, a la Llei de Propietat Intel·lectual.

Pel que fa a les associacions internacionals, el 1963 es va redactar a Dubrovnik (Croàcia) la «Carta del traductor» (modificada a Oslo, Noruega, el 1994), en la qual s'establien els drets i els deures dels traductors i traductores. Entre els drets, apareixia la següent constatació:

17. Així, el traductor conserva durant tota la seva vida el dret de reivindicar la paternitat de la seva obra, cosa de la qual resulta en particular:

- a) que el nom del traductor ha de ser citat de manera manifesta i no equívoca quan la seva traducció és utilitzada de manera pública;
- b) que el traductor és autoritzat a oposar-se a tota deformació, mutilació o altra modificació de la seva traducció;
- c) que els editors i altres beneficiaris de la traducció no tenen el dret d'aportar cap canvi sense l'autorització prèvia del traductor;
- d) que el traductor és autoritzat a prohibir tota utilització abusiva de la seva traducció i a oposar-se en general a tot dany perjudicial al seu honor o a la seva fama.

Si, d'altra banda, ens fixem en la Llei de Propietat Intel·lectual, que es va

establir l'any 1987, trobem:

Artículo 11

Sin perjuicio de los derechos de autor sobre la obra original, también son objeto de propiedad intelectual:

1. Las traducciones y adaptaciones.
2. Las revisiones, actualizaciones y anotaciones.
3. Los compendios, resúmenes y extractos.
4. Los arreglos musicales.
5. Cualesquiera transformaciones de una obra literaria, artística o científica.

D'aquesta manera, la Llei de Propietat Intel·lectual reconeixia al traductor o traductora literària la condició d'autor o autora i, per tant, de «subjecte amb drets sobre l'explotació de la seva obra». Ara bé, més de vint anys després de la seva entrada en vigor, les traductores i traductors espanyols «viuen una situació professional que els és poc favorable, amb “incompliments constants” de la llei en els seus contractes» (ACEC, 2008: 3).

Endemés, descobrim diversos llibres versionats per Oliver en els quals s'indica, a les pàgines de crèdits, que la traducció d'aquella obra ha estat realitzada gràcies a una ajuda o subvenció del Servei del Llibre o de l'Institut d'Estudis Catalans. Tal com s'explica a *L'obra de govern de Cultura de la Generalitat de Catalunya 1980-2003*, que es va editar l'any 2009, malgrat que al llarg del segle passat Barcelona es va consolidar com una de les primeres ciutats del món en producció editorial, la gran majoria de llibres que es publicaven estaven escrits, essencialment, en castellà. És per aquesta raó que, des de la Generalitat es va engegar un programa de suport que consistia a comprar un nombre determinat d'exemplars de tots els llibres en català que reunissin un seguit de condicions

establertes. No obstant això, «hi havia edicions concretes que necessitaven un ajut complementari que els fes rendible l'edició» i que, per aquest motiu, van rebre subvencions del Servei del Llibre. El 1988, el Parlament de Catalunya va aprovar la creació de la Institució de les Lletres Catalanes (ILC), que prenia el nom de l'entitat fundada per la Generalitat republicana el 1937, i que «renaixia amb la missió d'estimular, fomentar, protegir i difondre la creació literària en llengua catalana, promoure els estudis literaris, impulsar el coneixement dins i fora dels territoris on es parla i contribuir a donar a conèixer els escriptors». Així, la tasca de la ILC es va basar en dos tipus d'accions: «les actuacions pròpies i els ajuts, la majoria dels quals el Servei del Llibre ja donava des de 1980.» (2009: 197-200). Seguint amb l'edició en català a les darreries del segle passat, Manuel Llanas explica:

A banda de la catalanització de l'escola i d'alguns mitjans de comunicació, per explicar aquesta notòria expansió cal recórrer també a certes mesures proteccionistes arbitrades pel govern de la Generalitat, com ara el finançament parcial o total de traduccions o l'anomenat suport genèric, en virtut del qual el Departament de Cultura adquiria, per destinar a biblioteques i en funció del preu, un cert nombre d'exemplars d'aquells llibres que, difosos per editors comercials, reunien determinats requisits; en l'actualitat, el susdit Departament ha substituït la compra d'exemplars (reservada al Servei de Biblioteques) per ajuts econòmics d'import variable (segons el preu i el tiratge). Sembla que tal suport beneficia anualment de 700 a 900 títols. (2007: 19-20)

Per un altre costat, amb relació a editorials a les quals Oliver ha publicat traduccions, cal destacar Edicions 62, amb un total d'onze llibres, vuit dels quals van ser assaigs en castellà per a Península (entre el 1971 i el 1975). Seguidament, trobem Grijalbo (entre 1974 i 1975), per a la qual va girar assaigs i novel·la al castellà i La Magrana (entre 1882 i 1997), on va versionar, sobretot,

literatura infantil i juvenil al català, amb sis títols per a cada una. Edhasa va treure les tres obres de Virginia Woolf (una de les quals, *Els anys*, 1988, havia vist la llum el 1973 a Nova Terra). Finalment vénen Nova Terra, Dopesa, La Galera i Empúries, amb dues publicacions a cadascuna, i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 7x7, Laia, Columna, Pòrtic i Edicions de l'Eixample, amb un títol a cadascuna.

3.2. Concepte de traducció

Maria-Antònia Oliver considera que traduir i escriure (dues passions i oficis que ha desenvolupat durant més de trenta anys) són dedicacions distintes i que, per tant, en realitzar-les, cal un estat mental diferent. És per aquest motiu que no ha pogut treballar mai en les dues activitats alhora, sinó que s'ha hagut de centrar en una de sola.

Considera que la literalitat no és recomanable, ja que està segura que, com a traductora, mai no serà prou fidel per arribar a escriure de la mateixa manera que l'autor o autora originari.

[...] mai dues llengües no són exactament iguals i sempre, en un text [...], et trobaràs amb aquella paraula, aquella frase, aquell gir, aquell pensament de l'autora o de l'autor, que és impossible de traslladar exactament; i sempre, sempre, et continuarà agradant més l'original que la traducció. (1992: 261)

És tal el convenciment que té sobre la impossibilitat de la fidelitat absoluta en l'obra traduïda que, a la presentació de *Les aventures de Tom Sawyer* (1982), escriu: «[...] Penso, però, que sempre és més interessant anar a raure a l'original, a la lectura del llibre tal i com el va concebre l'autor, un escriptor extraordinari que va fer escola en la literatura juvenil [...]» (1982: 6).

Seguint en aquesta línia, Oliver ha pogut comprovar que traduir és traïr i que fins que no s'assumeix que sempre es traeix, malgrat s'aspiri al mínim possible, no es pot esdevenir un traductor o traductora competent.

[...] I en aquest punt es presenta una dualitat difícil de franquejar: la lluita contra la literalitat i la facilitat de la versió lliure. La tendència que té el traductor vers la transcripció literal d'una llengua a una altra és un xuclador perillósíssim en què, si hi caus, traeixes no solament l'autor, sinó les dues llengües que compares en el moment de traduir. A més, el resultat sol ser un embolic intel·ligible. A l'altre cantó hi ha la versió lliure: llegeixes una frase, entens què vol dir, i l'engipones en la teva llengua de manera que, poc més poc manco, vulgui dir el mateix i soni bé. Però aleshores també es perpetra la traïció, perquè en literatura és important no solament allò que es diu, sinó com es diu, i cada autor diu les coses d'una manera i cadascú sap per què les diu així i no així deçà. (1985: 23)

En resum, «hi ha dues premisses importants que s'han de tenir en compte a l'hora de fer una traducció, doncs: la fidelitat no és igual a la literalitat, i traduir és traïr» (Nadal, 1992: 13).

Per arribar a la fidelitat de la qual parla a Marta Nadal a l'entrevista «Novel·lar la realitat», quan Oliver tradueix intenta evitar que el públic lector noti la seva presència i, a més, busca que l'esperit de l'obra original es trobi en el text d'arribada. Pensa que el nom del traductor o traductora ha de figurar al text que ha girat, però que en la novel·la ha de ser invisible: «Com a traductora, la crítica més dura que em podrien fer seria dir-me que milloro l'original» (1985: 23). Creu tan fermament que qui llegeix no ha d'adonar-se que el text ha passat per les mans del torsimany, que, en una conversa amb Avel·lí Artís-Gener «Tísner» (1984: 85), l'escriptora afirmava: «Un traductor no és ningú per a millorar un original. La seva feina consisteix a donar la versió tan justa com pugui de l'obra

que tradueix. Si l'original s'ha equivocat, també el traductor s'ha d'equivocar i si una frase és mal construïda, l'ha de construir malament».

Si ens plantejem què és traduir per a Maria-Antònia Oliver, veurem que considera que:

[...] traduir és una lectura a fons, una introspecció literària, una feina en la qual prenen part, en la mateixa mesura, la tècnica i la intuïció, el coneixement acadèmic de les dues llengües i l'instint de l'escriptura». Traduir és escriure de nou, però amb unes limitacions que no tens quan escrius una obra pròpia: has d'escriure no allò que t'inventes i com t'ho inventes, sinó allò que està escrit per un altre així com està escrit; però en una altra llengua. (1985: 23)

D'altra part, a parer de l'autora, un traductor o traductora competent, sobretot si es troba davant d'un text literari, ha de saber jugar amb la llengua i, fins i tot, enganyar la gramàtica quan el text original ho requereix. A més, ha de tenir allò que ella anomena «art de traduir», ha de ser un lector o lectora perspicaç i un bon escriptor o escriptora. Maria Aurèlia Capmany anava una mica més enllà i explicava: «[...] Al poeta debe traducirlo un poeta, al escritor debe traducirlo un escritor; lo demás sí es, como suele decirse, traición» (*La Vanguardia*, 5 de febrer de 1986). Oliver pensa que, si bé és convenient que qui faci la versió sigui algú que es dediqui a escriure, no sempre és indispensable.

3.2.1. Mètode de treball

Abans de començar a traduir una obra, Maria-Antònia Oliver busca informació sobre l'autora o l'autor de la versió original i, si pot, s'hi posa en contacte, ja que, sovint, l'ajuda de qui ha escrit l'obra és molt valuosa per a ella.

Considera que no s'ha de llegir el text sencer abans de començar a treballar-hi. Com li passa al lector o lectora, li agrada trobar, inesperadament, les frases i paraules que la sorprenen o que l'emocionen. Només d'aquesta manera és capaç de transmetre la mateixa sorpresa i la mateixa emoció que sent en llegir-les per primera vegada. Després d'aquest primer esborrany, en fa una relectura minuciosa i una correcció a fons.

Pel que fa als dubtes i problemes que va trobant al llarg d'aquest procés, els deixa de banda i continua endavant, encara que la paraula o la frase en qüestió tingui a veure amb les oracions que vindran després i es torni a trobar embarrancada. Ho fa d'aquesta manera perquè se sent incòmoda havent de parar quan tradueix. Després, un dia concret, s'atura i busca com solucionar i a qui i on consultar totes les qüestions que li han anat sorgint.

Hi ha hagut vedades, com és el cas de *Moby Dick*, que explicarem més endavant, en què ha ensopagat amb paraules o expressions concretes que no tenien correspondència en la nostra llengua. En aquests casos s'ha posat en contacte amb aquelles persones que ella considerava que la podien ajudar perquè coneixien el món que tractava el llibre que estava traduint i, amb aquesta ajuda i el seu domini de l'idioma, ha creat una paraula o expressió que pogués aproximar-se a allò que deia a l'original.

3.2.2. La llengua d'arribada

Traduir no és una tasca fàcil i menys quan la llengua de sortida és molt consolidada, com pot ser l'anglès o el francès, i la d'arribada és el català, «amb una tradició literària escrita fluctuant, encara plena d'inseguretats i de llacunes» (1985: 23). Maria-Antònia Oliver s'ha trobat sovint amb problemes relacionats

amb la no correspondència exacta, o molt aproximada, d'expressions i frases d'alguns textos originals amb els quals treballava. Un dels casos més clars és el de *Moby Dick*, que hem esmentat a l'apartat anterior i que tractarem més endavant. L'escriptora va haver de versionar al català una obra concebuda en una llengua tan forta i afermada com l'anglès, plena de diàlegs ara col·loquials ara filosòfics, vocabulari molt concret (sense paral·lelismes en la nostra llengua) i lèxic de l'època en què va ser escrita l'obra, l'any 1851. Reflexiona Oliver: «Val a dir que aquest és un problema greu que sempre trobem tots els traductors. Fins i tot en obres actuals d'altres llengües, en què el ritme evolucionació és més ràpid que no en el català» (1985: 24).

Quan feia referència a «obres actuals», encara no havia començat a traduir *A confederacy of dunces*, que John Kennedy Toole va escriure l'any 1967, i a la versió de la qual també ens dedicarem més tard. Aquí, la distància temporal entre l'original i la traducció no va constituir un problema tan considerable com va succeir amb *Moby Dick*. Tanmateix, la diferència de registres que va emprar l'autor nord-americà va comportar una complicació a l'hora de posar-los sobre paper en la versió catalana. Al mateix article de l'any 1985 que acabem de parafrasejar, veiem que tres anys abans que sortís publicada la primera versió de la traducció d'*Una conxorxa d'enzes* (1988), Oliver ja es plantejava com havia d'encarar l'ús dialectal i de registres: «[...] Perquè un ús dialectal que en anglès pot donar un to determinat, en català pot donar exactament el to contrari. Vull dir, per exemple, que mai cap mariner del "Pequod" no diu "xe collons", perquè aleshores no seria un home de Nantucket sinó de l'Horta de Valencia» (1985: 24).

D'altra banda, si bé l'autora inclou mallorquinismes a la seva obra pròpia, quan es tracta de traduir fa servir el català estàndard. Això no obstant, no dubta a utilitzar mots i expressions que, tot i que poden ser considerats mallorquinismes, en realitat s'adeqüen a la normativa i són paraules que ja utilitzaven Josep Carner o Carles Riba. Defensa, per exemple, l'emprament del verb «colgar» que va fer servir Jaume Vidal quan va traduir *Albertine desapareguda*, de Marcel Proust, per referir-se a «anar-se'n a dormir», un verb pel qual el diccionari de l'Enciclopèdia Catalana dona l'entrada, entre d'altres, d'«anar al llit».

Encara que Oliver hagi fet traduccions al castellà i domini l'idioma perfectament, se sent molt més còmoda amb el català, amb la seva llengua, la que ha après a casa seva des que era petita. Escriu Joaquim Mallafrè (2000: 12): «L'experiència lingüística comença amb la família, s'eixampla amb els veïns, amb l'amic pagès o la tia monja, els acudits de cafè, el pintoresquisme dels mercats i les vacances d'estiu».

Referent a la llengua pròpia, en una entrevista publicada al *Diari de Balears* el 26 d'agost de 2003, la traductora va explicar a Iolanda Pericàs: «Quan vaig començar a escriure en català no vaig ser jo qui el va triar, sinó ell a mi, perquè és la meva llengua. Trob que una llengua no és tan sols un mitjà de comunicació: és una manera de veure i entendre el món, és una manera de viure». A la mateixa conversa, afirmava: «m'hauria agradat ser una novel·lista anglesa, perquè és molt més universal i és més fàcil que et tradueixin de l'anglès al català que al revés».

A parer d'Oliver, el domini de la llengua meta és una de les bases d'una traducció competent. Opina que és important conèixer suficientment l'idioma de sortida i que cal entendre'l molt per tal de copsar correctament el significat de l'original, però que és imprescindible saber jugar amb la lingüística d'arribada i tenir la capacitat, com dèiem abans, d'enganyar la gramàtica. En aquest sentit, assegura que no seria capaç d'autotraduir-se al castellà, en primer lloc, perquè no es traduiria, sinó que es reescriuria; en segon lloc, perquè ella no és escriptora en castellà.

La seva idea sobre la traducció de l'obra pròpia contrasta amb la d'una altra escriptora mallorquina, Carme Riera, que s'ha autotraduït en diverses ocasions. Luisa Cotoner, torsimany de l'autora al castellà, reflexiona sobre aquest fet en una entrevista realitzada per Maria González Davies i reproduïx, en certa manera, el pensament d'Oliver:

Quando ella se autotraduce, reescribe, recrea, suprime o inventa cuanto le viene en gana, es decir, como autora y dueña del texto de partida, no se propone traducir sino conseguir una versión que pueda también entrar en el canon de la otra lengua y, para ello, no duda en sacrificar el original si le parece oportuno. (2008: 178)

I continua: «En cambio yo, desde mi papel de traductora, no puedo gozar de todas esas libertades y mi primer objetivo es trasladar el mensaje, todo el mensaje y solamente el mensaje, buscando en cada caso la expresión estética más adecuada».

3.3. Autores i autors traduïts

3.3.1. Traduccions al castellà

Fins l'any 1982, la producció traductològica de Maria-Antònia Oliver, amb les tres excepcions que s'han esmentat abans⁷, va ser íntegrament en castellà.

Juntament amb Jaume Fuster, va traduir un total de nou assaigs escrits originàriament per autors (només trobem el nom d'una autora, Natalia Ginzburg) i pensadors del segle XIX i la primera meitat del XX, dels quals destaquen Charles Darwin, Vladimir Maiakovski, Vladimir Ilitx Lenin o Jean-Jacques Marie. Totes les versions que va elaborar el matrimoni Oliver-Fuster corresponien a encàrrecs de l'editorial Península, amb dues excepcions: *El milagro económico japonés*, 1972, de Hubert Brochier, i *Nunca me preguntes*, 1974, de Natàlia Ginzburg, que els van encomanar des de Dopesa.

Pel que fa a les llengües de sortida de les quals van traduir, destaca el francès, que coneixien tots dos però que, sobretot, dominava Jaume Fuster. A banda, també van versionar dos textos de l'italià (*Teatro y luchas sociales*, de Mario Baratto, 1971, i el llibre a què ja ens hem referit de Natalia Ginzburg) i un de l'anglès (*Teoría de la evolución*, de Charles Darwin, 1971).

Quan examinem els llibres que Oliver va traduir en solitari al castellà, ens adonem que la situació canvia lleugerament. Va versionar autors i dues autores (Mary Stewart i Taylor Caldwell) que havien escrit la seva obra al llarg del segle XX, entre els quals destaquen Giuseppe Francescato, Henry Carlisle, Jim Thompson o Frederick William Winterbotham. La majoria de vegades va girar

⁷ *Els anys* (1973), *Entre zero i vuit mil metres* (1975) i *El castell dels Càrpats* (1978).

novel·la, tot i que també va fer alguna incursió en la literatura infantil i juvenil (*Viaje a través de la historia de Montserrat*, de Francesc Bofill, 1974, i *Ojos de jineta*, de Joan Barceló, 1979) i va versionar un assaig (*El lenguaje infantil. Estructura y aprendizaje*, de Giuseppe Francescato, 1971).

En referència a les cases editorials per a les quals va treballar, cal esmentar Grijalbo, per a la qual va traduir només llibres concebuts originàriament en anglès. A més, per a Península va versionar, de l'italià, l'assaig de Francescato al qual ens hem referit al paràgraf anterior.

Si analitzem, doncs, les dades que acabem d'aportar, veurem que Oliver i Fuster, junts, van traduir assaigs, la majoria escrits en francès, d'autors (i una autora) del segle XIX i la primera meitat del XX. D'altra banda, quan la traductora va treballar sola en castellà, ho va fer sobretot amb novel·la concebuda en anglès al llarg del segle XX.

Ara bé, després de parlar amb Oliver, podem afirmar que s'estimaria més que el seu nom no figurés en algunes de les feines que va dur a terme, sobretot per a l'editorial Grijalbo. Això és així perquè, més que traduccions, el que feia en realitat era corregir versions antigues i, per tant, no considera que hagin de formar part de la seva bibliografia. En tot cas, com que no tenim referències exactes dels llibres als quals es refereix, nosaltres hem recollit tots aquells volums en el quals apareixia el seu nom de traductora.

A partir de 1982, any en què va traduir *Quin dia tan bèstia!* de Mary Rodgers, Oliver ja no va tornar a utilitzar la llengua castellana per a versionar cap altre títol.

3.3.2. Virginia Woolf

Després de dos anys de traduir assaigs diversos a quatre mans amb Jaume Fuster i de fer servir el castellà com a llengua d'arribada, Oliver va descobrir, finalment, una obra amb la qual va poder gaudir mentre hi treballava. Corria l'any 1973 i Maria Aurèlia Capmany, aleshores directora de la col·lecció «J.M.»⁸ de l'editorial Nova Terra, li va oferir de traduir *Els anys*, de Virginia Woolf, la primera novel·la de l'autora anglesa que es girava al català després del franquisme i la primera, també, que Oliver traslladava a aquesta llengua.

Capmany va ser una de les més grans defensores de Woolf en el territori català. La va citar en pròlegs i articles, en va adoptar personatges de ficció (*Quim/Quima*, per exemple, és una transposició d'*Orlando*) i en va promocionar traduccions. Malgrat això, mai no la va versionar. Per bé que, tal com va apuntar ella mateixa, era la persona que més admirava del món, de la qual havia après moltes coses, quan va tenir l'oportunitat de traduir-la al català, «la va cedir generosament a Maria-Antònia Oliver» (Godayol, 2005: 146, 147). Segons que apunta Godayol al mateix llibre que acabem de parafrasejar (p. 147):

Segurament l'assumpció serena de la coneguda traïció fou el que, a diferència de Capmany i Ocampo, va permetre a Oliver davallar a les profunditats del jo de Virginia Woolf sense por, seduïda i valenta alhora, amb la seguretat que quan tornés a la superfície hauria experimentat una gran revelació.

L'encàrrec de Capmany, doncs, va donar l'oportunitat a una Maria-Antònia de vint-i-set anys d'endinsar-se en el llibre de Woolf, publicat el 1937, i de fer-ne la

⁸ La col·lecció «J. M.» es deia així en memòria de Joanot Martorell.

lectura a fons que requereix qualsevol traducció. Tal com aventurava Godayol, Oliver va experimentar, efectivament, una gran revelació que la va deixar captivada per la figura de la dama de les lletres angleses, i que la va encaminar a voler saber-ne més coses i a estudiar-la a fons. Al cap del temps, en referència a la feina que li havia encomanat Capmany, la traductora explicava:

La Maria-Aurèlia Capmany em va ajudar a ser la Maria-Antònia Oliver. [...] Virginia Woolf la vaig conèixer per mitjà de la Maria-Aurèlia, que un dia em va oferir de traduir *Els anys*, un llibre que ja havia llegit de joveneta i que m'havia passat més aviat desapercebut. Després, en tornar-lo a llegir, em vaig sentir tan feliç!... I això que no sabia gaire anglès quan el vaig traduir per primera vegada! (Nadal, 1992: 12)

Sense embuts, la traductora confessava a Nadal, entre d'altres coses, que «no sabia gaire anglès» quan va traslladar Woolf al català per primera vegada. El fet és que, el 1988, l'editorial Edhasa, amb Francesc Parcerisas al capdavant, va comprar la traducció que Oliver havia fet d'*Els anys* un temps enrere. Ella va demanar de repassar-la abans que la publicuessin i va adonar-se que el text, en alguns fragments, no reflectia prou l'esperit de l'autora a causa d'aquesta falta de domini de la llengua de sortida però també, segurament, com a conseqüència de la manca de coneixement de l'obra de l'escriptora anglesa.

Quan es va publicar la segona versió d'*Els anys* a Edhasa, Oliver ja havia girat, per a la mateixa editorial, *Orlando: una biografia* (1985) i estava a punt de treure *Les ones* (1989), tots dos llibres de la mateixa autora. D'aquesta manera, Maria-Antònia Oliver «és qui més títols ha traduït al català de Virginia Woolf» (Bacardí; Godayol, 2008: 61), seguida d'Helena Valentí, que va traslladar *Al far* (1984) i *Una cambra pròpia* (1985).

Encara avui, igual que Maria Aurèlia Capmany, la traductora considera que Woolf és la millor escriptora de tots els temps, atès que va ser capaç de canviar la literatura des de l'interior. Preguntada per la periodista Eva Piquer sobre quina era la novel·la ja escrita de la qual li hauria agradat ser autora, va respondre: «*Els anys*, de Virginia Woolf» (*Avui*, 19 d'octubre de 2000).

3.3.3. Herman Melville

Una de les versions més reconegudes de Maria-Antònia Oliver és, sens dubte, la de *Moby Dick* (1984), per la qual va rebre, l'any 1985, el premi de traducció de la Generalitat de Catalunya, l'únic que li ha estat atorgat per la tasca traductològica pròpiament dita.

Moby Dick va ser la segona obra de Herman Melville traduïda al català. Primer s'havia publicat *Bartleby, l'escrivent* (1983), en versió de Miquel Desclot, que l'autor novaiorquès havia concebut després d'escriure el llibre de la balena blanca. Posteriorment, van veure la llum la traducció de Roser Berdagué *Benito Cereno* (1987), *Billy Budd el mariner* (1997), que va girar Jordi Arbonès, *Les encantades; Jimmy Rose; El violinista* (1998), a càrrec de Pep Julià i, finalment, acaba de sortir *Escenes de batalla i paisatges de guerra* (2009), que Carme Manuel ha portat al català.

Melville va concebre *Moby Dick* amb un gran coneixement de causa. El 1839, després d'haver intentat, sense èxit, de guanyar-se la vida com a empleat de banca, granger o mestre d'escola, es va embarcar en un vaixell mercant cap a Liverpool. Quan va tornar, va intentar una altra vegada de convertir la professió de mestre en el seu guanyapà, però no ho va aconseguir i, consegüentment, es va embarcar novament, aquesta vegada al balener *Acushnet*, cap als mars del

sud. A partir d'aquí, va començar un període «com a balener, viatger, desertor, convidat-captiu, durant quatre mesos, dels caníbals de Typee, amotinat, arponer (ja al *Charles and Henry*) i mariner de fragata». (Badal, 1998: 9-10). Uns quants anys després d'acabar aquesta experiència, l'autor va escriure, l'any 1851, *Moby Dick*.

Amb tot aquest bagatge pel que fa als baleners i la marineria, ens podem imaginar que la tasca que Maria-Antònia Oliver va dur a terme en traduir l'obra al català va ser complicada. Li va representar més d'un any de dedicació absoluta, tal com explicava a l'article «Moby Dick el catxalot: de l'aventura de traduir»:

[...] Melville em va fer la traveta al llarg de tota l'obra, perquè *Moby Dick* no té un estil unitari i constant, sinó una barreja, i, per acabar-ho d'adobar, uns canvis sobtats. Pots passar d'unes pàgines moroses, amb una cadència lenta i plena de matisos de significat, de frases llarguíssimes amb subordinacions envitricollades, a un paràgraf ràpid com un llamp, amb una acció que contrapunta la reflexió anterior, la que vindrà, o cap. Pots anar d'una sintaxi francament enrevessada, de trencament normatiu fins i tot, a una escriptura diàfana. El mateix passa amb els registres de llenguatge [...].

[...] A més, hi ha també diversos gèneres narratius, que poden adoptar formes poètiques o teatrals, diàlegs o descripcions, reflexions o assaig.

[...] Cal afegir-hi la utilització del lèxic, que jo dividiria en tres nivells: el gremial de la marineria, i més concretament del baleneig; el lèxic propi de l'època en què va ser escrita l'obra, i el lèxic manllevat de referències filosòfiques, científiques, religioses i literàries, d'una vastitud impressionant. (1985: 23)

No podem oblidar que, quan Oliver va començar a treballar en l'obra de Melville, a principis dels anys vuitanta, la llengua catalana no comptava amb

una tradició significativa en una part del lèxic que contenia l'original. Així, una de les tasques de les quals es va haver d'encarregar va ser la d'«inventar» un llenguatge per a les parts en què alguns personatges s'expressen de manera filosòfica, no sense abans plantejar-se diverses opcions.

[...] A l'època de Melville, l'anglès ja era una llengua fixada, establerta, en evolució com qualsevol llengua. Per tant, les referències catalanes no em servien, en el cas que hagués intentat fer un llenguatge i un estil de l'època. *L'orfeneta de Menargues* i *L'Atlàntida*, per exemple, són exponents del neoromanticisme i de l'èpica que impregna l'obra de Melville, però Bofarull i Verdaguer creaven –o reprenien– una llengua literària que havia estat malmesa, cosa que no passava amb l'anglès de Melville. (1985: 23, 24)

El català que podria haver emprat, doncs, no fruïa d'una correspondència prou precisa amb la llengua que havia de traduir. D'aquesta manera, se li va presentar el dubte entre adoptar un llenguatge absolutament modern o «fer un rescalfat de Carner i Salvador Galmés [...] amb algunes gotes de Ruyra i de Gabriel Alomar». Finalment, es va decidir:

Triar per triar, i deixant de banda la modèstia, vaig optar per fer un rescalfat meu i de Melville, amb la més alta dosi de respecte possible per Melville i la més gran humilitat per part meua. Vaig pretendre escriure en català tal i com Melville ho hauria fet si hagués escrit en català. Però vigilant sempre que es conservés el punt d'exotisme que hi ha en el llibre. (1985: 24)

Endemés, els noms concrets de marineria i *baleneig* que apareixen al llarg del text van convertir-se també en esculls. Així ho expressava a la nota sobre la traducció del llibre, a l'apartat d'agraïments:

[...] A Josep M. Casablanques, que m'ha assessorat i orientat en tot el que fa al lèxic de marineria i en l'art de la navegació. En aquest punt, cal aclarir que part de les paraules

utilitzades, en ser exclusives del baleneig i, encara més, dels baleners que salpaven de Nantucket, no tenen un corresponent exacte en català. De manera que hem hagut de trobar mots aproximats.

Vista la dificultat de l'obra a què s'enfrontava Oliver, no és difícil entendre la intensitat amb la qual va viure aquell any llarg de treball i l'obsessió amb què va endinsar-s'hi mentre intentava aconseguir una versió catalana «fidel» de *Moby Dick*.

Segurament com a conseqüència d'aquesta obsessió, segons ella necessària, d'altra banda, quan es tracta de traduir alguns textos complicats, va aconseguir el premi de traducció de la Generalitat de Catalunya. Ara bé, ens plantejem què aporta realment un reconeixement d'aquestes característiques a qui el guanya. En el cas de Maria-Antònia Oliver va significar, sens dubte, un benefici econòmic (de tres-centes mil pessetes, concretament) que va apaivagar el fet d'haver invertit un any de feina dedicada exclusivament al text de la balena blanca a canvi d'un preu per pàgina poc elevat. Però, i pel que fa la feina? Oliver ja era reconeguda dins del camp de la traducció abans que es publicés el llibre de Melville en català i no va notar un canvi important quant a rebre més encàrrecs traductològics. De fet, abans de girar *Moby Dick*, ja podia triar la traducció que volia entre les obres amb què comptava l'editorial per a la qual treballava.

Així doncs, es pot dir que el guardó que li va atorgar la Generalitat l'any 1985 (desglossat en dos: un de prosa per a Oliver i un altre de poesia per a Xavier Benguerel per la versió de les *Faules* de La Fontaine) va convertir l'autora en una de les traductores al català més reconegudes en aquells moments i, en l'ordre personal, va significar un descans econòmic important.

Malgrat tot, considera que *Moby Dick* és un llibre de sensibilitat altament masculina, «en el qual la dona només és una referència estàtica del record de l'home» (1985: 24) i, per tant, no l'ha influït especialment a l'hora d'escriure obra pròpia.

3.3.4. Italo Calvino

Un altre escriptor que Maria-Antònia Oliver va traduir al català i que, tal com havia succeït abans amb Virginia Woolf, la va marcar, va ser Italo Calvino, de qui va girar *Palomar* (1985), el darrer llibre que aquest novel·lista i crític italià va escriure abans de morir. Anteriorment, s'havien portat un nombre important d'obres d'aquest autor al català i cal destacar que moltes vegades havia sigut el resultat de la tasca de traductores, com per exemple Maria Aurèlia Capmany (*El baró rampant*, 1965), Carme Arenas (*Marcovaldo o Les estacions a la ciutat*, 1985) o Anna Casassas (*Lliçons americanes: Sis propostes per al pròxim mil·leni*, 2000).

Abans de rebre l'encàrrec de traduir *Palomar*, Maria-Antònia Oliver ja havia llegit Calvino, tant en versió original com traduïda i, tot i que mai no ha estudiat l'italià, la proximitat d'aquesta llengua amb el català li va permetre entendre perfectament el text de sortida. De fet, *Palomar* no va ser el primer llibre escrit en italià que va traduir. Abans ja s'havia encarregat de la versió de l'assaig *Mariners, pirates i corsaris catalans a l'època medieval* (1985), d'Anna Unali, *Entre zero i vuit mil metres* (1975), de Kurt Diemberger, *Nunca me preguntes* (1974), de Natalia Ginzburg i, encara abans, havia treballat amb els assaigs *El lenguaje infantil: estructuración y aprendizaje* (1971), de Giuseppe Fracastato

i *Teatro y luchas sociales* (1971), de Mario Baratto, aquest últim amb Jaume Fuster.

Com dèiem, Calvino va empremtar Oliver i, a més, l'ha influït a l'hora d'escriure la seva obra. Margarida Aritzeta, en una taula rodona sobre l'autora, celebrada el 9 de juny de 2009 al Brossa Espai Escènic, a Barcelona, explicava que les seves novel·les negres mostren «un món que vol ser l'altra banda de la realitat, del mirall, de la vida quotidiana de l'autora, fet de retalls d'aquesta realitat, recompostos, no només a l'inrevés, com mostra el mirall, sinó seguint uns criteris compositius lliures de traves.» I afegia: «Com Marco Polo de *Les ciutats invisibles* d'Italo Calvino».

3.3.5. John Kennedy Toole

Al llarg de la carrera traductològica de Maria-Antònia Oliver, hi ha hagut més obres amb les quals ha gaudit. Un bon exemple és la de John Kennedy Toole, *A Confederacy of dunces*, un llibre que va guanyar el Premi Pulitzer de ficció el 1981, anys després que l'autor nord-americà se suïcidés, quan tenia trenta-un anys, en no aconseguir publicar-la, i que va veure la llum l'any 1980, amb molt d'èxit, gràcies a la insistència de la seva mare.

La versió catalana, publicada a l'editorial Pòrtic, va sortir amb el títol *Una conxorxa d'enzes* (1988), el que ella havia triat. No obstant això, l'any 1997, Columna va tornar-la a publicar, aquesta vegada amb el nom de *La conxorxa dels ximpls*, atès que des de l'editorial es va considerar que la paraula «enze» no era prou coneguda pel gran públic.

Si ens fixem en els problemes amb els quals va ensopegar en versionar l'obra de Toole, a la nota de la traductora (1988: 5, 6) explicava que hom parlava el dialecte de Nova Orleans, tot i que no era quelcom que es notés especialment en la llengua escrita, sinó més aviat en l'anglès parlat. Ara bé, feia palès que entre els personatges hi havia «diferències de registre, de vegades molt subtils, de vegades molt evidents», i que podien ser de tipus sintàctic o lèxic. A la mateixa nota, continuava:

Davant d'aquesta situació, he optat per prescindir de la qüestió dialectal en el seu aspecte global, perquè fer que les particularitats de New Orleans (*sic*) sonessin, posem per cas, a tortosí o eivissenc, em semblava un disbarat. En canvi, sí que he adoptat alguns trets dialectals per remarcar algunes de les diferències de parla entre els personatges, especialment la senyora Reilly i en Jones. Per a la primera, he intentat adoptar alguns aspectes del barceloní més col·loquial, incorreccions incloses. En el cas d'en Jones, a més d'incorporar a la traducció les elisions que aquest personatge fa constantment a l'original, he volgut imitar la pronunciació del català acastellanat, més que no del xava o de l'apitxat. [...] En tot cas, aquesta ha estat la meua opció de traductora amb voluntat de fidelitat a l'esperit i a l'estil d'un original. Per tant, em faig igualment responsable dels encerts i dels desencerts d'aquesta opció.

Amb aquesta última frase, amb la qual es feia responsable dels «encerts i dels desencerts», assumia, novament, la impossibilitat conscient de la perfecció de la traducció.

3.3.6. Autors i autores de literatura juvenil i infantil

A l'últim, cal fer esment del nombre elevat de títols de literatura juvenil i infantil, una desena, que Oliver ha anat traduint a la nostra llengua des de l'any 1974 fins el 1997, però sobretot entre els anys 1982 i 1990.

Va traduir obres de Jules Verne i Herbert George Wells, considerats els pares de la ciència-ficció. De Verne va versionar *El castell dels Càrpats* (1978), segurament un dels llibres menys coneguts de l'escriptor francès i que, si bé és una obra fantàstica, s'allunya de la temàtica científica. De Wells va traslladar *Els primers homes a la lluna* (1987), obra amb la qual l'autor britànic va obrir el camí del viatge interplanetari amb el descobriment d'altres intel·ligències.

El 1982 va portar *Les aventures de David Balfour*, una novel·la escrita per Robert Louis Stevenson, l'any 1886, que narra les peripècies de David Balfour després que li robin una herència i que decideixi d'unir-se a la banda de l'escocès Alan Breck. Stevenson va escriure obres que han esdevingut clàssics, com *L'illa del tresor* (1883) i *L'estrany cas del doctor Jeckyll i mister Hyde* (1886).

A la seva obra traductològica també hi descobrim novel·les reconegudes com *Les aventures de Tom Sawyer* (1982), concebuda per l'autor nord-americà Mark Twain l'any 1876. La mateixa traductora, a la presentació del llibre, explicava que la mestria de l'escriptor va aconseguir que els personatges d'aquesta obra i d'altres de les seves obres «hagin resistit el pas del temps i que, potser sense que ell s'ho proposés, hagin esdevingut un punt de referència obligat per a tota literatura juvenil de després. I també una lectura obligada i magnífica per als joves de totes les generacions del segle XX» (1982: 6).

Un altre llibre notable girat per Oliver és *Peter Pan* (1990), l'obra més coneguda de James Matthew Barrie, que narra les aventures d'un nen que no vol créixer i que, per aconseguir-ho, s'escapa del món real. La novel·la de Barrie ha vist

adaptacions al teatre i al cinema i, fins i tot, el noi protagonista ha donat nom a la patologia psicològica que pateixen aquells que no volen assumir les responsabilitats pròpies de l'edat.

Fixant-nos en les llengües de sortida de les quals ha traduït aquest gènere, ens adonem que, novament, l'anglesa és la que predomina, seguida de la francesa i la catalana, de cadascuna de les quals ha versionat dos títols.

En referència a les editorials, ha traduït literatura juvenil i infantil especialment per a La Magrana, per a la qual ha traslladat cinc obres, totes elles al català. Així doncs, per a aquesta casa ha girat Mary Rodgers (*Quin dia tan bèstia!*, 1982; *La tele boja*, 1985, i *L'escuma de la Pesta*, 1987), Robert Louis Stevenson (*Les aventures de David Balfour*, 1982) i Christine Arbogast (*Una àvia d'ocasió*, 1997).

A Empúries i La Galera, Oliver ha publicat aquest gènere dues vegades. Per a Empúries ha girat Herbert George Wells (*Els primers homes a la lluna*, 1987) i James Matthew Barrie (*Peter Pan*, 1990). Per a La Galera ha traduït l'obra de Joan Barceló (*Ojos de jineta*, 1979, que ja hem esmentat que es tracta d'una traducció al castellà) i Mark Twain (*Les aventures de Tom Sawyer*, 1982).

Finalment, cal fer esment d'*El castell dels Càrpats*, que Oliver va traslladar per a l'editorial 7x7, i *Viaje a través de la historia de Montserrat*, un llibre infantil de Francesc Bofill que va traduir del català al castellà per a les Publicacions de l'Abadia de Montserrat el 1974.

Pel que fa a l'obra pròpia, i coincidint en el temps amb aquestes versions, Oliver també ha escrit literatura infantil. Així doncs, és autora de *Margalida*

perla fina (1984), *El Pacaticú* (1988) i *Les tres germanes i els nou gegants* (1996), que va adaptar de l'obra *Els tres germans i els nou gegants*, d'Antoni M. Alcover.

4. Recepció de les traduccions

Encara avui costa localitzar articles o notícies en què es parli de l'obra d'un traductor o traductora. A poc a poc la situació va canviant, però cal tenir en compte que Maria-Antònia Oliver va començar a traduir l'any 1971. En plantejar-nos una recerca de la recepció de les seves traduccions, vam decidir de realitzar una consulta exhaustiva a l'hemeroteca de *La Vanguardia*, que permet examinar-ne totes les edicions digitalitzades des de l'any 1881. Consegüentment, n'hem llegit les entrades en què apareix Maria-Antònia Oliver des de l'1 de gener de 1970 fins al 31 de desembre de 2009. Val a dir que, en general, es menciona força l'autora, sobretot la seva faceta com a escriptora.

D'altra banda, ens hem fixat també en les referències que hi ha sobre el seu vessant traductològic als llibres que ha girat, a l'obra pròpia i als volums que li han versionat a altres idiomes.

4.1. Maria-Antònia Oliver, traductora, segons *La Vanguardia*

El vessant de traductora de Maria-Antònia Oliver no es contempla a *La Vanguardia* fins al 5 de juliol de l'any 1973, en una nota en la qual s'explica que Virginia Woolf, David Ben Gurion i Liam O'Flaherty han estat traduïts al català. Amb tot, el seu nom simplement s'esmenta, i no es comenta la seva tasca: «La versión catalana de *Els dies (sic)* de Virginia Woolf ha sido hecha por Maria Antònia Oliver [...]». Aquest cas, en què només es menciona de passada qui és la traductora d'un llibre, l'observem altres vegades a la mateixa publicació

diària: «[...] així com “L'estepa”, “El pavelló número 6” i dinou contes, en traducció de Maria Antònia Oliver i Ricard Sanvicente.» (1982).

Aproximadament un any més tard, el 19 de maig de 1983, Oliver apareix entre una llista llarga d'escriptors catalanes de les quals es destaca l'obra publicada més recentment. Cal notar que l'única traducció de la qual es fa esment és la de la mallorquina, i que dels altres noms se'n citen obres pròpies. Potser en aquest cas, doncs, es pot pensar que la seva tasca com a torsimany comença a esdevenir destacable per a la publicació diària: «[...] De Maria-Antonia Oliver la traducció que ha fet de l'obra de Mary Rodgers *Freaky friday (Quin dia tan bèstia)* publicada per La Magrana a la seva sèrie “L'Esparver”.»

El 26 d'abril de 1985, en una nota petita amb fotografia, s'informa del premi de traducció que l'autora ha guanyat per *Moby Dick*:

[...] El premio a la mejor traducción al catalán, concedido inicialmente «ex aequo» a la versión de *Moby Dick* de Mª Antònia Oliver y a las *Faules* de La Fontaine traducidas por Xavier Benguerel, ha sido desglosado en dos, uno para prosa y otro para poesía. Benguerel había presentado su renuncia al premio, si éste debía ser compartido.

Si bé és cert que no s'amplia gens la informació sobre el premi ni es parla de la tasca de l'escriptora a *Moby Dick*, també és veritat que cada vegada que s'esmenta Oliver a partir d'aquell moment en referència a la seva tasca traductològica, es dona importància a qui ha girat l'obra. Així doncs, just uns quants mesos després de rebre el premi esmentat, el 24 de desembre de 1985, trobem a *La Vanguardia*: «[...] la traducció que ara ofereix EDHASA ha estat realitzada per l'escriptora Maria Antònia Oliver, que prepara també per a aquesta col·lecció l'obra de la mateixa autora *Les ones*.»

Fins al final de l'any 1985 només s'al·ludeix el seu nom. Ara bé, el 28 de gener de 1988 *La Vanguardia* publica una notícia que ocupa un quart de pàgina aproximadament i que porta per títol «Pòrtic traduce al catalán *La conjura de los necios, Bella del Señor y Kama-sutra*». Aquí, no només s'explica que Maria-Antònia Oliver és la traductora de la primera obra esmentada, sinó que, a més, es fa referència al temps que ha invertit a enllestir-la i fins i tot hi trobem comentaris sobre la traducció:

La editorial catalana Pòrtic prepara para el próximo Día del Libro la publicación simultánea de varios títulos de probado. (*sic*) Ha traducido, por una parte, el éxito de ventas de John Kennedy Toole *La conjura de los necios*, cuya versión catalana se titulará *Una conxorxa d'enzes*. Editará asimismo la novela de Albert Cohen *Bella del Senyor* y el famoso tratado erótico hindú *Kama-sutra*, que se vierte por primera vez al catalán.

La novela de Toole, que inaugurarà una nueva colección titulada «Els maleïts» dedicada a autores relativamente marginales, ha sido traducida por la escritora Maria Antònia Oliver (aunque al principio el texto se había encomendado a Quim Monzó, que no llegó finalmente a un acuerdo con la editorial al no poder cumplir con los plazos que ésta pedía), quien ha trabajado intensamente en el libro durante unos dos meses. [...]

[...] La traducción de *La conjura*... no ha revestido demasiada dificultad para Maria Antònia Oliver, quien señala como obstáculo más importante el registro lingüístico usado por algunos de los personajes, que ha tenido que adaptar al catalán. «El protagonista, Ignatius Reilly –dice la traductora–, usa una lengua muy rimbombante y me ha sido fácil traducirla a través de un catalán purísimo. Para la madre, que emplea un lenguaje más popular, he elegido una variante dialectal barcelonesa. En cambio, en algunos casos, y en particular el del negro llamado Burma Jones, los personajes usan una jerga muy peculiar y, en este caso, he sistematizado, con ayuda del corrector, la ortografía de este lenguaje, unificando pronombres, apóstrofes y elisiones».

La informació d'aquest darrer paràgraf explica més o menys allò que es pot descobrir a la nota de la traductora del llibre, però, com que les paraules no són les mateixes, deduïm que són fruit d'una entrevista amb Oliver. En aquesta mateixa notícia també s'esmenta Jaume Fuster, responsable de la traducció de *Bella del Senyor*, i Àlvar Valls, pel *Kama-sutra*, tot i que a qui es dediquen més ratlles és a la mallorquina.

A partir d'aquest moment, ja trobem la seva tasca traductològica barrejada entre la informació que s'ofereix de l'autora, com una faceta més de la seva obra. Per exemple, en una crítica teatral de *Negroni de Ginebra* del 17 de novembre de 1991, Joan-Anton Benach escriu:

El oficio de la narradora se nota en la escritura de la obra. La seguridad que cualquier lector pudo advertir desde las míticas *Cròniques de Montcarrà (sic)* (1972) hasta *Crineres de foc* (1985) –y supongo que en narraciones más actuales aún– así como la depurada manipulación del idioma que practica Oliver en sus trabajos de traducción –memorables los de Virginia Woolf– se perciben en el firme lenguaje coloquial de la pieza y el intento de romper con cierto desacato sus esquemas realistas. [...]

Per Benach, les traduccions de Virginia Woolf realitzades per Maria-Antònia Oliver són «memorables», més que la de *Moby Dick*, que ni tan sols anomena, i parla de «manipulación del idioma», que entenem que és una crítica positiva d'allò que explicàvem que feia la traductora d'«enganyar la gramàtica».

El 18 de febrer de 1992, cap al final d'una notícia titulada «Una exposició analiza la carga expresiva y mítica de Peter Pan», es destaca: «[...] El texto utilizado para la exposición es la versión catalana de *Peter Pan* realizada por Maria Antònia Oliver (editorial Empúries), algunos de cuyos fragmentos podrá ir recogiendo el visitante a lo largo de su recorrido por la muestra». Pensem que

el fet d'esmentar l'autora no és casual i que, ben al contrari, ofereix un valor afegit a l'exposició.

El 23 de desembre de 1997 Antoni Vidal Ferrando fa referència a les «excel·lents traduccions» d'Oliver.

D'altra banda, el seu nom apareix a *La Vanguardia* cada vegada que trobem un llistat de llibres que surten a la venda en el qual figura algun llibre que ha traduït al català o al castellà.

4.2. Maria-Antònia Oliver, traductora, segons les traduccions pròpies

La seva faceta com a traductora també és valorada en alguns llibres traduïts. Així, a la contracoberta de *Moby Dick* (1984) es fa referència a la seva tasca: «La versió catalana de *Moby Dick*, l'obra magna de Melville, ha estat feta per Maria Antònia Oliver, gran coneixedora de les rutes fantàstiques de la imaginació.»

L'any següent de la publicació del llibre de Melville, surt al carrer l'assaig *Mariners, pirates i corsaris catalans a l'època medieval*, que indica: «[...] A aquesta edició catalana cal afegir la traducció de M. Antònia Oliver revisada per M. Teresa Ferrer Mallol que ha afegit una Addenda bibliogràfica.»

D'altra banda, a la versió de Pòrtic d'*Una conxorxa d'enzes* (1988), s'apunten alguns dels autors i autores més importants que ha girat: «MARIA-ANTÒNIA OLIVER (n. 1946), premi Prudenci Bertrana i Ciutat de Palma, ha escrit

novel·les, narracions i guions per a la televisió. Ha traduït al català obres de Melville, Stevenson, Mark Twain, Virginia Woolf, etc.».

Finalment, a *L'estepa i altres narracions*, llibre girat conjuntament amb l'eslavista Ricard Sanvicente, és aquesta precisament la informació que se'ns proporciona, després d'explicar que es conserva una traducció d'Andreu Nin de l'any 1936, concretament «Una cacera dramàtica»: «Les noves traduccions han estat fetes conjuntament per Ricard Sanvicente i Maria Antònia Oliver.»

4.3. Maria-Antònia Oliver, traductora, segons l'obra pròpia

Pel que fa a l'obra pròpia, l'any 1985 veu la llum *Crineres de foc*, que és la novel·la més valorada per Maria-Antònia Oliver. A la informació sobre l'autora a la contracoberta, hi trobem: «És una de les grans traductores al català que tenim al nostre país, i d'entre els seus treballs en aquest camp cal destacar *Els anys*, de Virginia Woolf, *Moby Dick*, de Herman Melville, *Tom Sawyer*, de Mark Twain, *Les aventures de David Balfour*, de R.L. Stevenson i *El castell dels Càrpats*, de Verne. Actualment, per descansar, està traduint Italo Calvino i Patricia Highsmith.» Aquest darrer apunt no devia arribar a port, atès que Oliver mai no ha girat cap obra de Highsmith.

4.4. Maria-Antònia Oliver, traductora, segons l'obra pròpia traduïda

Finalment, volem fer esment de la informació que s'ofereix, quant a la tasca de torsimany, en algun dels seus llibres traduïts. Només ens hem basat en aquells que es troben a la Biblioteca de Catalunya. Sabem que s'han fet més versions de les publicacions de Maria-Antònia Oliver, però la recerca d'aquestes obres

serà objecte d'estudis posteriors. De moment, la primera aventura de Lònia Guiu, *Estudi en lila*, ha estat portada a diversos idiomes. A l'edició anglesa, *Study in lilac* (1987), trobem: «[...] She has published six novels as well as translating, among other works, *The Years* by Virginia Woolf, *Moby Dick* and *Tom Sawyer* (sic) into Catalan. [...]»⁹ Aquesta informació es repeteix a *Antípodes* (1989), traducció anglesa d'*Antípodes*. La versió d'*Estudi en lila* en alemany és *Drei Männer* (1989) i hi veiem: «[...] Auch als Übersetzerin von Virginia Woolfs Werken, Melvilles "Moby Dick" und Mark Twains "Tom Sawyer" ins Katalanische hat sie sich einen Namen gemacht.»¹⁰ Finalment, destaquem la versió portuguesa del llibre, *Estudo em lilás* (1990): «[...] Tradutora (de V. Wolf [sic] e Melville), argumentista para a TV, autora de romances bem acolhidos pela critica [...].»¹¹

D'altra banda, Patricia Hart, en la introducció a la versió anglesa d'*El sol que fa l'ànec* (*Blue roses for a dead... lady?*, 1998), afirma: «[...] and has translated numerous authors including Virginia Woolf, Herman Melville, and Mark Twain into Catalan.»¹²

⁹ Ha publicat sis novel·les i ha traduït, entre altres obres, *Els anys*, de Virginia Woolf, *Moby Dick* i *Tom Sawyer* (sic) al català.

¹⁰ També com a traductora d'obres de Virginia Woolf, el *Moby Dick* de Melville i el *Tom Sawyer* de Mark Twain al català, s'ha fet un nom.

¹¹ Traductora (de V. Wolf [sic] i Melville), guionista de televisió, autora de novel·les ben rebudes per la crítica.

¹² [...] i ha traduït un bon nombre d'autors i autores, que inclouen Virginia Woolf, Herman Melville i Mark Twain, al català.

Així doncs, les autores i els autors traduïts per Oliver més destacats, com a mínim als Estats Units, Alemanya i Portugal, són Virginia Woolf, Mark Twain i Herman Melville.

5. Maria-Antònia Oliver traduïda

Maria-Antònia Oliver és una de les escriptores catalanes més traduïdes a altres idiomes. Les seves novel·les i relats s'han pogut llegir en anglès, francès, portuguès, alemany, italià, romanès, hongarès, neerlandès, rus i castellà. Malgrat això, pel que fa a aquesta darrera llengua, la castellana, l'autora lamenta que no s'ha fet una bona distribució ni publicitat dels seus llibres, els quals podrien haver tingut més bona acollida.

Oliver és de l'opinió que no se la valora prou pel fet d'haver estat una de les primeres escriptores en català que van ser traduïdes fora de les nostres fronteres. De fet, compta amb versions a altres idiomes de les tres novel·les de Lònia Guiu (*Estudi en lila*, *Antípodes* i *El sol que fa l'ànec*), *Joana E.* i *Tallats de lluna*, a banda de diverses narracions. A *La Vanguardia* hi hem trobat algunes referències. Per exemple, el 23 de febrer de 1988 llegíem:

La que sí que té editorial és la novel·la de Maria Antònia Oliver *Estudi en lila*, que acaba de ser traduïda per la professora Kathleen McNerey (*sic*) (la qual està treballant, per altra banda, en un diccionari d'escriptors catalans) i que apareixerà, amb el títol de *Study in lilac*, sota el segell The Seal Press, editora feminista que té la seu a Seattle. [...] La mateixa editorial està interessada a traduir la nova novel·la que, abans de Sant Jordi, publicarà Maria Antònia Oliver titulada *Antípodes* (Edicions de la Magrana).

L'any següent sortia a llum, efectivament, la versió anglesa d'*Antípodes* i, deu anys més tard, Kathleen McNerney s'encarregava de girar *El sol que fa l'ànec*,

publicat amb el títol *Blue roses for a dead... lady?* (1998) per a l'editorial University Press of the South.

El 15 de juny de 1994, *La Vanguardia* explicava: «[...] Tanto *Estudi en lila* (que ya va por la décima edición) como *Antípodes* están traducidas al castellano, inglés, portugués y alemán, y la primera será incluida próximamente en la "Série noire" de Gallimard.» El 21 de febrer de 1998 ampliava la informació: «Gallimard contrata tres novelas de Maria Antònia Oliver». En efecte, l'editorial Gallimard va publicar les tres novel·les protagonitzades per Guiu, que es van titular *Étude en violet* (1998), *Antipodes* (1998) i *Un, deux, trois, sol...* (2003).

També l'any 1998 va sortir *El sol que engalana* (versió en castellà d'*El sol que fa l'ànec*). Al llibre s'explica:

Maria Antònia Oliver (Manacor, 1947) es una autora que goza del reconocimiento de la crítica y el público en catalán. Thassàlia presenta ahora esta novela por primera vez ante el lector en castellano, a la que seguirán *Estudio en lila* y *Antípodos*. *Estudio en lila* ha sido traducida al inglés, francés, alemán, portugués y holandés; *Antípodos* y *El sol que engalana* –la novela que hoy presentamos– al inglés, alemán y francés.

A l'últim, volem assenyalar el fet que fa pocs mesos, concretament el 18 de juliol 2009, en un article sobre escriptors i escriptores de literatura detectivesca titulat «"Polar" con sello catalán. Escritores policiacos nuevos se suman a los nombres consagrados» es feia referència a la novel·la negra concebuda per Oliver i traduïda a altres llengües: «Entre los nombres catalanes más consolidados del género [...] figura Maria Antonia Oliver (Manacor, 1946), cuya narrativa policiaca está vertida al alemán, inglés, castellano, francés, holandés y portugués. Su obra más difundida es *Estudi en lila*.»

Si deixem de banda la novel·la i ens fixem en els seus relats, també se n'han traduït un bon nombre, que s'han inclòs en diverses antologies. Així, s'han publicat històries inèdites com ara «Broken threads» (*On our own behalf. Women's tales from Catalonia*, 1988) o «Arri, arri cavallet» (*Con otra mirada. Antología de cuentos de autores catalanes*, 1998) i d'altres que ja havien vist la llum amb anterioritat: «Vegetal» (*On our own behalf. Women's tales from Catalonia*, 1988) o «Special rides» (*Antologie de proza scurta de autori din Insulele Baleare secolul XX*, 2002).

6. Entrevista

La primera vegada que em vaig posar en contacte amb Maria-Antònia Oliver va ser per correu electrònic. Li vaig explicar que tenia la intenció de fer un treball de recerca sobre la seva obra traductològica i que necessitaria trobar-me amb ella dues o tres vegades per poder fer-li una entrevista extensa i en profunditat. Va trigar uns dies a contestar-me, però, quan ho va fer, em va transmetre que estava molt contenta amb allò que li explicava. En aquell primer missatge també em proposava, amb molta generositat per part d'ella, d'anar a dormir a casa seva, a Biniali, els dies que fes falta per tal de poder enllestir la conversa amb poc temps. He de reconèixer que l'oferiment em va sobtar força, atès que no ens coneixíem de res però, finalment, vaig acceptar la invitació de bon grat.

Vam acordar que m'estaria a Biniali el cap de setmana del 25 i 26 d'abril i em va avisar que li seria impossible venir-me a buscar a l'aeroport de Palma perquè tenia el braç dret malalt i no podia conduir. Vaig arribar a Mallorca a les 8 del matí del dia 25, vaig agafar un taxi i, abans de les 9, ja em trobava davant de les escales de l'església del llogaret, a la porta de casa seva. Va ser precisament en aquell moment, quan vaig trobar tots els porticons i les finestres encara tancades, que em vaig adonar que era massa d'hora. Després de pensar-m'ho més de quinze minuts, em vaig decidir a trucar a la porta i, tal com m'imaginava que passaria, vaig despertar l'escriptora.

Ella i la Mel, la seva gosseta, van baixar a rebre'm. Oliver em va indicar on dormiria jo aquella nit. Em va demanar que em posés còmoda i em va

comunicar que anava a arreglar-se. Va tardar més de mitja hora a tornar a baixar i vaig aprofitar aquella estona per tafanejar una mica la casa, sempre amb la Mel darrera meu bellugant la cua. Vaig trobar que era un lloc molt viscut, en el qual hi havia records de les obres que havien escrit ella i el seu marit, Jaume Fuster, regals dels seus amics (per exemple, uns dibuixos de Tísner en què apareixen ella i Fuster) i premis (el Ramon Llull i la Creu de Sant Jordi). Però vaig notar, sobretot, la presència d'aquell que havia estat el seu espòs. Era difícil no veure una fotografia seva per pràcticament tots els racons de la casa, més de deu anys després de la seva mort.

Quan va baixar, ajudada per un cafè amb llet, es va prendre un bon grapat de pastilles i em va explicar que, el dimarts següent, l'havien d'operar del braç dret i que s'havia de preparar, ja que havia estat trasplantada del cor uns anys abans. Em va preguntar com volia fer el treball i què necessitava. Li ho vaig explicar alt per alt i, quan vaig acabar, em va proposar d'anar a comprar i de fer una passejada per tal que conegués el lloc on vivia. Biniali és un poblet de dos-cents habitants, molt bonic, però malgrat les seves dimensions reduïdes, la volta va durar força estona, ja que vam anar a visitar alguns dels seus amics a qui em va presentar i amb qui fins i tot vam prendre un cafè amb llet. En conèixer aquestes persones, em vaig adonar que l'escriptora ja els havia parlat de mi o, millor dit, del treball que tenia intenció de fer sobre ella, i vaig entendre que estava molt contenta que realitzéssim un estudi sobre una part de la seva obra, la traductològica, que no havia estat fet anteriorment.

Després d'això, em va preguntar si sabia conduir. Quan li vaig respondre afirmativament va fer cara d'alegria i em va dir «doncs et vull portar a la Serra

de Tramuntana. Menaràs el meu cotxe!» Així doncs, jo que portava l'entrevista ben estructurada i ordenada, vaig haver de prescindir-ne i començar a gravar la conversa que vam mantenir mentre conduïa el cotxe de canvi automàtic de Maria-Antònia Oliver, Serra de Tramuntana amunt.

Aquella mateixa nit vam anar a Palma per tal que pogués veure *Tallats de lluna*, una adaptació teatral que s'ha fet del seu llibre homònim (2000) i en la dramatització de la qual ha participat l'escriptora. Pel camí, vam continuar parlant amb la gravadora en funcionament.

Al dia següent, vam seure al menjador de casa seva i vam seguir conversant, aquesta vegada de forma més estructurada.

És impossible conèixer una persona amb només dos dies d'haver-hi conviscut, ni tan sols si s'ha llegit molta informació sobre ella. Tanmateix, la sensació que em va transmetre va ser que, malgrat que sap que escriu bé, és una persona amb inseguretats, potser pel fet de no comptar amb tanta rellevància com havia tingut fins a finals dels anys noranta, i que té por que allò que crea no agradi.

De salut fràgil, després d'haver patit un trasplantament de cor i d'haver viscut la mort del seu marit, ha passat molts anys de la seva vida sense dedicar-se a traduir o escriure al cent per cent.

Aquest que presentem a continuació és, doncs, el resultat de la conversa mantinguda amb Maria-Antònia Oliver entre els dies 25 i 26 d'abril de 2009, tot i que hem estat en contacte tots aquests mesos, tant per correu electrònic com per telèfon.

Per què em porteu a la Serra de Tramuntana?

Perquè és una meravella. Jo sóc una dona més del pla que de muntanya, perquè he nascut a Manacor, però la Serra és preciosa i vull que la vegis.

Abans hem fet una passejada per Biniali. Com us sentiu, aquí?

És un poble que estimo molt. Aquí m'hi he trobat molt bé i també m'hi he trobat molt malament, però no per culpa de Biniali, sinó de les coses que m'han passat a la vida. És un lloc tranquil on la gent m'estima, tot i que sé que hi ha odis i al poble més petit és on hi ha els odis més grans.

Alguna vegada us ha passat pel cap d'anar a viure a algun altre lloc?

No m'ha passat pel cap perquè no tinc diners per comprar-me una altra casa, ni tan sols si vengués aquesta. A més, a aquesta casa hi ha moltes coses que m'estimo, meves i d'en Jaume, i no la vull deixar.

6.1. Infantesa

Com recordeu la vostra infantesa a Manacor?

En tinc uns records molt agradables sobre els quals vaig fer un llibre que es diu *Coordenades espai-temps per guardar-hi les ensaimades* [1975], però s'hauria d'ampliar, perquè darrerament m'estan venint altres moments al cap, que no sé si són ben bé evocacions o que m'ho han contat, però que jo he assumit com a tals. Per exemple, ara tinc moltes ganes d'escriure, a part de la novel·la que estic concebant, alguna cosa sobre les bones memòries que tinc del meu pare. Era un home molt estricte, que havia estat molt conservador, i jo li vaig sortir com una ovella negra! Ara entenc el que els meus pares varen patir per deixar-me ser com sóc, cosa que abans no comprenia.

Quins són aquests records nous que teniu, del vostre pare?

Són molt bonics. Per exemple, ell era representant de comerç, viatjant de teles de Mallorca, i anava pels pobles a vendre. Quan jo era molt petita, va començar a desplaçar-se en bicicleta (que s'hi val devoció) i, davant, va posar-hi un seient de vímet per a mi. D'aquesta manera, quan començava a fer bo, em duia fins el Molí d'en Sopa, a la carretera de Manacor, des d'on es veia la mar. Jo gaudia molt, i ell m'hi portava perquè gaudia de veure la mar i gaudia que jo gaudís.

I us han vingut ara al cap, aquests moments?

Sempre els he tingut, però fins ara no m'havia abellit escriure'ls. I recordo més coses boniques del meu pare que vull posar sobre paper, perquè quan vaig ser més major me les vaig tenir amb ell moltes vegades i, quan vaig ser casada,

fins i tot hi va haver una temporada en què l'odiava, i als meus dietaris ho escric. L'odiava pels maltractaments a la meva mare, que jo no havia sabut denunciar, tot i que si els hagués denunciat ella m'hauria dit que estava boja, que era natural que dins d'una parella hi haguessin aquells malentesos. Però eren uns malentesos que algunes vegades, tot i que poques, havien acabat amb el meu pare pegant la meva mare, tirant-li una cosa pesada... I de maltractaments psicològics n'hi feia sempre! Ella ho trobava normal, però de vegades es posava a plorar i ens ho contava a nosaltres, les seves filles, i això és una cosa molt dura que encara tinc a la memòria. Però al costat d'aquests records dolents en tinc uns altres d'agradables.

I de la vostra mare, què en recordeu? Tot són moments positius o també n'hi ha algun de negatiu?

També hi ha coses desagradables. Suposo que totes les persones tenen records bons i records dolents. Igualment, m'agradaria escriure sobre ella.

Na Margalida, la vostra germana, va néixer quan ja teníeu vuit anys. No sé si això va suposar un cop fort per a vós, si vau sentir gelosia...

Al contrari! Va ser una alegria immensa. Amb la meva germana sempre hem estat molt amigues. No n'estava gens gelosa, perquè jo tenia vuit anys més que ella i la guardava i me l'enduïa a jugar amb les meves amigues. La meva germana i jo ens estimem molt.

Sé que l'escola us va marcar d'una manera important. Per exemple, quan teníeu cinc anys una religiosa us va relatar el Judici Final i, com a

conseqüència, va agafar molta por de la mort.

Vaig començar a anar a l'escola a tres anys i, al principi, vaig ser molt feliç, perquè allà apreníem a resar, jugàvem... Això, unit a que quan sortia d'escola jugava al carrer, va fer que em socialitzés molt aviat i de ben petita.

Però, tal com deies, quan vaig començar a anar a classe, a 5 anys, i ja em feien aprendre coses, va ser quan ens varen explicar que era temps d'advent i ens varen contar el Judici Final. Em vaig imaginar un Déu paranoic que volia triar entre les bones persones i les dolentes, i gent que patia perquè Déu l'havia considerat dolenta. No sabia ben bé què era ser dolent i ser bo. Era massa petita. I a més, quan les monges ens explicaven coses, la meitat no les enteníem perquè elles no volien que les entenguéssim. Allò em va traumatitzar! D'aleshores ençà, moltes nits havia d'anar a dormir al llit dels meus pares. Quan em posava de costat damunt del coixí i sentia el meu pols, pensava que allò era el dimoni. Suposo que aquestes vivències em van influir en la manera de ser, perquè tot allò que es viu afecta el caràcter.

Malgrat aquests moments que m'expliqueu, va ser bona estudiant i molt bona nena...

En efecte. La dolenteria em va sortir després. Bé, dolenta no vaig ser, però rebel, sí. De petita era un àngel. Les meves ties i tota la veïnada m'han explicat que, si tenia un paperet, em conformava i em posava al portal de cal padrí a jugar amb allò.

La relació amb les ties que ara esmenteu era molt estreta, a la vostra

època d'infantesa, oi?

I tant! La meva mare només treballava a casa, perquè l'orgull del meu pare era que la seva dona no fes feina a fora. Així doncs, quan havíem dinat, jo me n'anava a escola i ma mare se n'anava amb el seu boliquet de randa a ca les ties i es passava allà tota la tarda i, quan jo sortia d'escola, em reunia amb elles.

Eren set germanes i la meva mare era la primera. També hi vivia el padrí. La més petita només em guanya de vuit anys, els mateixos que jo guanyo a na Margalida. Per tant, me n'anava amb elles allà on em portessin. Hi estava molt bé i m'agradava molt compartir-hi estones.

Ara ja no tenim tema de conversa, tret de coses puntuals, però hi ha molta estimació pel mig i sempre que vaig a Manacor les passo a visitar.

6.2. Joventut

Avancem una mica en el temps. De jove vaig ser una persona amb un caràcter una mica depressiu.

No era depressiva, sinó més aviat alegre. El que passa és que vaig fer el canvi, als tretze anys i, als dotze, vaig passar molts mesos en què no em sentia feliç. Ara sé que vaig patir una depressió forta, premenstrual i religiosa, però existia un component físic. És com les dones que tenen una depressió després de tenir un fill.

Dieu que va ser una depressió premenstrual... i religiosa?

És que tenia la religió molt ficada al cap, perquè s'havien fet uns exercicis espirituals i el capellà havia volgut que hi anéssim totes les nines de l'escola, tant les que tenien setze anys com les que en teníem dotze. I ell va fer aquests exercicis espirituals per les nines més grans, i tot era pecat i ens deia que havíem de ser bones nines i que... En fi, que a mi em va afectar molt.

O sigui que vau patir una depressió sense ser-ne conscient.

Això mateix. Jo els demanava a les meves amigues si se sentien felices. Elles, que mai no s'ho havien plantejat, se'm quedaven mirant i em deien que sí. Després em demanaven si jo n'era, però els responia que no. Quan em preguntaven per què, els contestava que no ho sabia. Recordo uns cotxets de xoc que eren a Manacor, que els varen dur perquè hi havia una fira, i només m'ho passava bé quan hi anava tota sola i muntava i menava.

Això ho havia llegit, però no acabo de veure la relació que hi ha entre ser feliç i conduir cotxes de xoc.

Jo tampoc! [Riu]. La veritat és que als cotxets no era realment feliç, però tampoc estava trista. Me n'oblidava, de la tristesa.

Els vostres pares no se'n varen assabentar mai, d'aquesta situació per la qual passàveu?

No, i no els ho vaig dir perquè creia que era una cosa meva, o que a ells no els importaria, o que encara em renyarien. Tampoc no m'ho varen preguntar mai. Més endavant, quan tenia divuit o dinou anys li ho vaig contar a la meva mare.

Ella em va demanar per què no els ho havia explicat. I és que de portes enfora no es notava, perquè jo continuava portant bones notes i fent tot allò que calia.

Ara que parlem de les notes, tornem un moment als estudis, perquè quan va ser hora d'estudiar el batxillerat, el vostre pare us va manifestar que era millor que us encaminéssiu cap a la comptabilitat i la mecanografia.

El meu pare em va fer una reflexió que vaig trobar molt encertada. Em va dir, recordo les paraules exactes: «fer el batxillerat per una dona és un *absurdo*». Em va explicar que una dona havia d'estudiar quelcom que servís al seu espòs. Jo, aleshores, ho vaig trobar molt lògic. Estudiar per estudiar, estudiar una cosa que servís a aquell que seria el meu marit, però és que el meu pare encara no sabia amb qui em casaria, ni jo tampoc. Fos com fos, em vaig encaminar cap on em va proposar i vaig decantar-me a la comptabilitat, mecanografia, *corte y confección* i, fins i tot, guitarra, tot i que era un desastre. De pintura també en vaig aprendre, però tampoc no era el que jo buscava. I aleshores, a 17 anys, vaig decidir-me a començar el batxillerat.

Uns quants anys més tard, el 1968, va conèixer Jaume Fuster i, poc després, us hi va casar, vestida de carrer i per l'església, però sense que se celebrés missa.

Em vaig casar per l'església pels meus pares i pels d'en Jaume. I en Jaume ho va fer perquè jo vaig voler, ja que a ell tant li era si ens casàvem com si no. El que sí que vàrem dir va ser que aniríem vestits de carrer. A més, no volíem missa, només volíem el sacrament del matrimoni, i vàrem acordar que ens l'administraria un capellà amic nostre, que era de Palma i tan d'esquerres com nosaltres. Va ser aquest sacerdot que ens va explicar que ens podíem casar

pel civil, però que hauríem d'apostatar i que això significava que hauríem d'anar davant d'un jutge i pronunciar: «adjuro de la ley de Dios y abrazo las pompas de Satanás». Jo allò no ho vaig voler de cap manera, perquè si no creia en Déu, tampoc creia en Satanàs. No creia ni en el cel ni en l'infern. Així doncs, ens vàrem casar per l'església. Vàrem fer-ho en una ermita de Bonany, a Petra. La meva mare va dir que si no hi havia missa ella no convidaria ningú, i a mi em va encantar, perquè va ser un casament bonic, només amb la família. Després vàrem anar a dinar a Cal Dimoni, que era un restaurant d'Algaida, i vàrem menjar torrades. I ens vàrem posar les botes!

Però el fet de no celebrar missa li va dur molts maldecaps a la meva mare, perquè la gent de Manacor va dir que m'havia casat perquè esperava un infant, cosa que era totalment falsa, i va passar-s'ho molt malament.

La veritat és que no m'hauria costat res que es digués una missa, però és que no volia! Si fos ara potser actuaria de manera diferent, perquè no tenia per què fer patir als meus pares d'aquella manera, però com que ells també em varen fer patir en no deixar-me fer les coses que em venien de gust, no tinc sentiment de culpa. De totes maneres, repeteixo, segurament ara actuaria d'una altra manera.

6.3. Inici a l'escriptura

En quin moment vau decidir que volíeu dedicar-vos a escriure?

A l'època en què estudiava comptabilitat, una monja, sor Francisquita, una vegada ens va dir que aquell dia sortiríem de la rutina i escriuríem un conte. Totes les meves amigues es van quedar parades perquè es pensaven que

havia de ser per a infants. Jo els vaig explicar que podia ser un relat per a gent gran o per a gent de la nostra edat, per exemple. Total, que em vaig posar a escriure, en castellà, és clar, i em vaig inventar la història d'un llapis que narrava la seva pròpia vida. Sor Francisquita, quan el va haver llegit, el va mostrar a les altres monges i totes varen opinar que havia de ser escriptora, però jo no en vaig fer cas! El que sí que és cert és que vaig passar molt gust escrivint-lo.

Després, a l'institut, vaig guanyar un premi de contes que va convocar el professor de literatura castellana, i un altre professor, que a més era periodista del *Diario de Baleares*, em va dir que me'l publicaria, i així va ser. Més tard, aquest escrit el vaig refer en català (la versió castellana l'he perdut) i està a *Coordenades espai-temps per guardar-hi les ensaïmades*.

A partir d'aquí, malgrat que encara no coneixia l'embruix de les paraules i que encara no sabia que volia ser escriptora, em vaig posar a redactar *Cròniques d'un mig estiu* [1970].

D'on vau treure la idea de concebre aquest llibre, *Cròniques d'un mig estiu*?

Tenia una tia francesa, esposa d'un oncle. Érem molt amigues i anava a francès a casa seva, a Manacor. Treballava de recepcionista i em contava totes les porqueries que hi havia als hotels de llavors: m'explicava que hi havia els cambrers amuntegats a una petita cotxeria i coses per l'estil. Aleshores, vaig començar a escriure sobre un nin de fora vila a qui el seu pare enviava a fer de *botones*.

Quan vaig ser instal·lada a Barcelona, després de casada amb en Jaume, un dia em va visitar Guillem Frontera a casa. Jo estava escrivint i em va demanar què era allò que redactava. Li vaig explicar que no ho sabia ben bé, però que estava relatant la història d'un al·lot. En va llegir dues pàgines i em va dir: «Escolta, això és molt bo! Però nina, què fas aquí aturada asseguda?» Em va aconsellar que mostrés la novel·la a Joan Sales per demanar-li si me la volia publicar. Així és que vaig portar el text a l'editor i, al mateix temps, el vaig presentar al premi Sant Jordi i al Prudenci Bertrana.

Referent al premi Prudenci Bertrana hi ha una història curiosa de la qual us va assabentar al cap d'un quant temps que tingués lloc.

Efectivament. En Tísner em va dir que, quan Aurora Bertrana havia sabut que jo era una noia, havia dit que allò [*Cròniques d'un mig estiu*] una dona no ho podia escriure. A vegades, he arribat a sospitar que no s'ho hagués inventat en Tísner. Crec que no, però és que és molt greu que una persona tan alliberada com era ella opinés que una noia que escrivia allò tan cru no podia endur-se un guardó amb el nom del seu pare. I no me'l varen donar.

Tampoc no em varen atorgar el premi Sant Jordi, al qual em vaig presentar com a M. A. Oliver. Joan Oliver va explicar en una entrevista: «hi ha un llibre d'un noi, Miquel Àngel o Miquel Antoni o no sé com, que està molt bé», però tampoc no vaig tenir sort. La veritat és que, en aquells moments, era absolutament desconeguda al món literari, no tenia nom.

Finalment, Joan Sales va accedir a publicar-vos la novel·la.

Això mateix, Joan Sales em va dir que me la publicaria. Me la va retallar, però me la va publicar. Em va ser molt fàcil, perquè era el primer editor a qui la hi havia portat, i al cap de sis mesos, ja sortia a la venda.

Com us va sentir en aquell moment? Com se sent una persona desconeguda a qui publiquen la seva primera novel·la? Us va adonar del que suposava, allò?

No em vaig adonar de l'abast, però em vaig sentir com si tingués el món a les meves mans i me'l pogués menjar. Per un llibre, imagina't! I quan vaig dur la novel·la a Manacor el meu pare va estar tan content! No va plorar perquè els homes no ploren –i això a en Jaume, el meu marit, també li havien repetit quan era petit i tampoc no podia plorar–, però gairebé. Em va demanar si continuaria. Li vaig respondre que sí, que ja tenia una altra novel·la començada. La meua mare, que no era gens lectora, que llegia l'*Hola* i aquestes revistes, no va entendre la importància d'allò, però el meu pare, que era lector –i que jo era lectora gràcies a ell, perquè hi havia llibres a casa, cap de català, però n'hi havia–, en veure'm amb una novel·la publicada amb el meu nom va estar molt, molt content.

Per tant, el fet de publicar la vostra primera novel·la va ser relativament fàcil.

És que els escriptors i escriptores d'allò que s'anomena generació literària dels setanta, denominació que es varen inventar Guillem-Jordi Graells i Oriol Pi de Cabanyes, ho vàrem tenir molt fàcil. Ens varen publicar de seguida perquè es

necessitaven veus noves. I nosaltres érem una veu nova. El que fèiem no era tan realista com allò que escrivia Víctor Mora o Maria Aurèlia Capmany, però ens els estimàvem molt. No vàrem saber matar el pare. Després, a nosaltres, els nostres successors ens han matat tres o quatre vegades, però ens és igual.

Matar el pare?

Matar el pare és matar els teus anteriors, tant en literatura, com en arquitectura, com personalment. Això passa quan odies el que han fet els teus antecessors. Els nostres successors ens han matat. Hi havia alguna persona a qui li sabia molt de greu i hi havia persones a qui tant els era. A mi tant m'era.

Quina repercussió va tenir *Cròniques d'un mig estiu* quan es va publicar?

Me'n varen fer dues edicions de mil cinc-cents exemplars, però eren els anys setanta, o sigui que no hi havia tants lectors com ara. Em varen fer molt bones crítiques i fins i tot Joan Triadú, que en aquells moments era una persona molt influent, em va fer una ressenya magnífica, cosa que no va passar amb el meu segon llibre, *Cròniques de la molt anomenada ciutat de Montcarrà* [1972].

Si us sembla bé, tirem una mica enrere i parlem del conte «El Meló», que va crear mentre escrivíeu *Cròniques d'un mig estiu*.

Efectivament. Mentre feia la meva primera novel·la em vaig posar a escriure contes i en vaig presentar un, «El Meló», al premi Ciutat de Manacor. Era una història que m'havia contat un amic d'en Jaume, Carles Manté, i que narrava allò que passava al seu calabós quan va ser a la presó. Em va explicar que un dia els havien dut una síndria i que dos dels tancats no havien volgut que l'esberlessin ni que se la mengessin per poder fer-hi un forat i que els servís de

dona. I jo ho explicava amb un meló! No em varen donar el premi, però moltes vegades Toni Parera Fons m'ha contat com vaig arribar a fer patir els membres del jurat, que es varen horroritzar, perquè consideraven que el relat era molt bo i que estava molt ben escrit, però que no el podien premiar de cap manera. Hi havia un membre del jurat que opinava que sí que havia de guanyar el meu conte encara que fos verd, però n'hi havia d'altres que opinaven que era d'una verdor espantosa. Es troba a *Figues d'un altre paner* [1979].

6.4. L'escriptura a fons

Com penseu que ha canviat la vostra manera d'escriure al llarg dels anys? Perquè *Cròniques d'un mig estiu* (1970) no té res a veure amb *Tallats de lluna* (2000), per exemple.

Suposo que n'he après i per això escric diferent de la primera novel·la a la darrera. La vida és aprenentatge i totes les coses que assimiles, les bones i les dolentes, se't mesclen dins el cap i, quan les plasmes en paper, la teva forma d'escriure va variant. Però això no vol dir que ho facis millor ni que ho facis pitjor.

Heu explicat alguna vegada que us ho vau passar molt malament redactant *Tallats de lluna*...

M'ho vaig passar molt malament perquè no tenia en Jaume, perquè estava tota sola i perquè encara em trobava molt angoixada per la seva mort. Ell es va morir el gener de 1998 i jo no recordo res dels anys 98 i 99. Només sé que tenia unes crisis de tristesa molt fortes i que sentia desesperació perquè ell ja no tornaria. I sobretot perquè s'havia mort. Els dos primers anys vaig patir molt,

no perquè m'hagués quedat tota sola, sinó perquè en Jaume ja no era, i ja no podia ni gaudir, ni enfadar-se, ni res. Si m'hagués abandonat en lloc de morir-se, hauria estat molt diferent.

Havia començat la redacció de *Tallats de lluna* abans del meu trasplantament. Després de la mort del meu marit em va costar molt trobar les paraules per escriure.

Parlem d'un tipus personatge determinat que apareix a les vostres novel·les. Es tracta d'unes dones grans que estan una mica boges però que en realitat són molt llestes. Per exemple l'Àngela d'*Amor de cans* (1995) o la Joana, de *Negroni de Ginebra* (1993). Són boges però són molt felices. No sé si amb aquests personatges el que voleu dir és que de vegades ens fem les coses més complicades del que són...

Això mateix. I també que a la societat tradicional i patriarcal aquestes dones són considerades boges o beneïtes, però que en realitat són les que hi veuen millor. És una lluita contra la normalitat tradicional i patriarcal.

Vós viviu d'aquesta manera?

Potser és un retrat meu, sí. La resta de gent veu aquestes persones alterades, però elles no n'estan, d'alterades, sinó que és la societat, que les veu així. Segurament les faig més boges de com sóc jo.

A més, hi ha un altre tipus de personatge femení habitual a les vostres

novel·les, que són les padrines.

Això és, com va dir Carles Cortés, enyor de padrina. No he conegut mai cap padrina meva, perquè la mare de la meva mare ja era morta quan vaig néixer, i la mare del meu pare, també. Només he tingut un padrí per la banda materna. Així doncs, a totes les meves novel·les n'apareix una, ja sigui fent un jersei [a *Punt d'arròs*, del 1979], que no té res a veure amb la història, ja sigui una dida [a *Joana E.*, del 1992], ja sigui la padrina d'en Tomeu [a *Tallats de lluna*, del 2000]... Les hi poso sense adonar-me'n.

Si ens referim al fet d'escriure en sí, a *Tríptics* (1989), concretament a la narració «La Pamela», hi dieu que l'originalitat absoluta no existeix¹³.

Crec que no existeix. Homer ho va concebre tot. Després, Shakespeare ho va tornar a escriure però d'una altra manera. Pots tornar a crear el mateix de manera diferent, i és precisament el meu cas. Allò que poso sobre el paper ho han escrit abans altres persones de forma distinta., ja ha estat inventat. Cercar l'originalitat et tanca camins, perquè l'originalitat no la pots assumir.

A *Tallats de lluna*¹⁴ en Tomeu parla sobre la felicitat i a «Constança»¹⁵

¹³ (Pàg. 62) Ja sé que l'originalitat absoluta és impossible, o gairebé. I que molt sovint, anant darrere l'originalitat, no es fan més que bunyols. Ja sé que, quan escrius, sempre hi ha influències d'altri, conscients o no... Però escriure exactament les mateixes pàgines d'un altre, i pensar que són de collita pròpia... Entre l'originalitat a ultrança i el plagi absolut, hi ha molt de camí per córrer per a un escriptor.

¹⁴ (Pàg. 68) [Parla en Tomeu]: Tenia raó a senallades. De vegades, amb coses petites i sense importància, pots tenir una felicitat –també petita i sense importància si tan vols– que, al manco, et fa oblidar per uns moments els infortunis i les calamitats que t'assetgen.

(dins de *Colors de mar*, del 2007) també us hi referiu.

Hi dic que la felicitat petita és la capacitat que té cadascú per trobar la felicitat que és pròpia i intransfusible, perquè no es pot passar a ningú més. La gaudeixen només les persones que la saben descobrir en els detalls o, per què no, en les coses grans: un plaer, un benestar... En canvi, la felicitat universal és aquella que tothom busca i que mai s'aconsegueix.

Heu trobat la felicitat petita? Perquè és fàcil definir-la, però potser aconseguir-la no ho és tant...

Quan en Jaume vivia, l'havia trobat força sovint, perquè gaudia de poder comentar situacions, o de veure quelcom bonic (ja fos una obra de teatre o un paisatge), o m'ho passava bé escrivint. Quan es va morir, vaig perdre la meua felicitat petita. Després de la mort d'en Jaume no he tornat a viure aquest tipus de moments. He estat contenta moltes vegades, i ara començo a tornar a trobar la felicitat petita, però escassament.

Penseu que aquesta situació pot canviar?

Penso que sí que pot canviar. Crec que no tota la meua vida serà desgraciada perquè en Jaume es va morir, però... potser no. Abans m'agradava quedar-me sola a casa. Ara tampoc no em fa res, però noto més la solitud. Anys enrere,

¹⁵ (Pàg. 42) Perquè, ¿saps?, totes les persones del món tenim la nostra felicitat petita i intransferible, només nostra, que no té res a veure amb la felicitat col·lectiva i utòpica que se cerca durant tota la vida i que de vegades se troba –i de vegades no. Però hi ha gent que no ho sap, això de la felicitat petita, i viuen una existència desgraciada perquè cerquen la felicitat utòpica només en els diners, en el poder, en l'estuferia, i tampoc no és això, no sé si m'explic, Constança maragda.

quan el meu marit no hi era perquè potser havia anat al cine, o era a donar una conferència, o estava convidat a algun lloc de l'estranger, no m'importava, ni tan sols m'enyorava, perquè sabia que tornaria.

Hi ha alguns temes que sovint apareixen a les vostres novel·les. Un és la llibertat de la dona i allò que ha de deixar de banda per tal de ser lliure. Per exemple, a *Punt d'arròs* (1979) la protagonista ha d'abandonar el seu marit per ser lliure, tot i que en alguns moments pensa que hauria estat més fàcil quedar-se amb ell. O a *Crineres de foc* (1985), l'Estel ha de separar-se del seu pare malgrat que l'estima. Vós heu hagut d'abandonar alguna cosa, a la vostra vida, per tal de ser lliure?

No vaig poder abandonar. Alguna vegada hauria marxat de casa meva i de Manacor, però no ho vaig fer i només em vaig sentir lliure després de casada. La meva família era massa tradicional.

De jove, jo ja no anava a missa, ni creia en Déu, però la meva mare no ho sabia perquè s'hauria desesperat. No és que fos beata, però la missa era una cosa que ella tenia molt interioritzada. El meu pare ja no hi anava, tampoc, perquè deia que, com que patia del cor, no podia estar amb massa gent, per si li agafava un atac, però jo veia perfectament que eren excuses. Al meu pare li vaig explicar que no creia en res i em va aconsellar que no ho digués a la meva mare. Ell ho entenia perfectament. Però un dia que no hi eren els meus pares, li vaig contar a la meva germana. En saber-ho, la pobra, que devia tenir nou o deu anys, es va posar a plorar. Just en aquell moment van entrar mon pare i ma mare, van veure la nina plorant i vaig haver d'explicar-ne el motiu. Doncs el

meu pare em va fer fora de casa! Sense res! Sense ni un duro, sense ni una jaqueta... I me'n vaig anar a ca les ties, és clar.

Com es va acabar la cosa?

Al dia següent vaig anar a casa i la meua mare em va deixar entrar. Quan va arribar el meu pare no va dir res i ja va estar tot solucionat, però em vaig adonar que no podria fer la meua vida lliurement fins que no tingués una independència econòmica.

Fa molts anys vau dir que *Crineres de foc* (1985) era l'obra de la qual us sentíeu més orgullosa. Encara ho és?

Doncs sí. És una obra en la qual em vaig deixar molt la pell i, per culpa de la qual, quan l'estava escrivint, vaig tenir una crisi i vaig estar a punt de tornar-me boja. Era massa enrevessada i em complicava massa la vida. Trobava que em sortia bé, però em costava massa, i vaig tenir una crisi molt seriosa. Gràcies a en Jaume, que em parlava i em feia distreure, no em vaig tornar boja. Després em va passar una mica, vaig agafar la novel·la una altra vegada i, amb més tranquil·litat, la vaig acabar.

Uns quants anys més tard, quan la vaig tornar a llegir, hi vaig trobar algunes coses que no m'agradaven, com per exemple, que hi havia molts personatges que apareixien a la novel·la però que no aportaven res, o que la rosa dels vents era massa complicada d'entendre. Ho vaig simplificar i penso que ara està molt millor.

Els vostres amics i amigues què n'opinen, d'aquesta obra?

N'hi ha que l'han trobada magnífica i n'hi ha que no l'han poguda acabar perquè diuen que és massa complicada. És que haver de canviar, en una mateixa novel·la, la lectura de fets i llocs extraordinaris com és el poble, amb la lectura d'una casa que viu just a l'antiga, és molt contrast! Però és precisament el que m'agrada a mi de la novel·la, que un capítol acabi d'explicar l'altre, i això també em va embullar molt, perquè aconseguir-ho va ser molt difícil. També vaig estar molt de temps escrivint-la: un any i mig només fent-la i, després, repassant-la, un altre any.

I, llavors, quan va sortir publicada, pràcticament no se'n va fer publicitat.

És veritat. Hi havia tres novel·les que s'havien presentat al premi Sant Jordi i no l'havien guanyat [*Crineres de foc*, de Maria-Antònia Oliver, *El tramvia blau*, de Víctor Mora i *Prínceps*, de Josep M. Carandell]. Nani Riera, que era a l'editorial Laia, va dir que publicarien els tres llibres junts, i així va ser, però la casa editora no tenia massa diners i no en va fer gaire publicitat. Se'n van vendre dos mil o tres mil exemplars. Ara, que l'he tornada a publicar [Edicions 62], també ha tingut un èxit relatiu.

Per falta de publicitat, també?

A mi mai ningú no m'ha fet bona publicitat d'un llibre. Només de *Joana E.*, que es va vendre perquè des de l'editorial, Edicions 62, van estar molt per mi i varen decidir que seria un èxit. Varen fer un dinar en què hi havia tota la premsa escrita i vaig dir un grapat de mentides, ja que vaig explicar que al cap d'uns quants anys es demostraria que la història que contava era real. Tothom

s'ho van creure. Ho vaig fer perquè vaig pensar «volen una història forta? Doncs els donaré una història forta!» Vaig dir més mentides que no havia dit en tota la meva vida i em van treure per tot arreu, posant les paraules que jo deia i ben creguts que eren veritat.

Així que *Joana E.* no és una història real? El final sorprenent tampoc és cert?

És inventada. La protagonista és un personatge literari, però vaig agafar coses que havia sentit a dir, que m'havien explicat dones que havien viscut algunes de les situacions que conto allà. Això d'una dona a qui els seus parents li volen prendre l'herència perquè no és de la família, aquí a Mallorca ha passat molt. El final és totalment incert, però hauria pogut succeir de veritat.

Vist això que m'expliqueu, per què penseu que no s'ha posat prou interès en el fet que veneu llibres?

No ho sé. Potser perquè no em volen. O potser perquè penso que quan he escrit un llibre és l'editorial que ha de fer la feina. Tinc una agent que mira de treure tant com pot de les meves novel·les i, quan hem de fer la promoció, em poso a disposició de l'editorial, però no faig res més. Suposo que deu ser per això. Trobo que em fan poc cas, però no hi puc fer res.

Vau començar a escriure una novel·la abans del vostre trasplantament i encara no l'heu acabat. Quan us falta per poder publicar-la?

Ara fa un mes i mig que m'hi havia tornat a posar amb molta empena, perquè finalment els meus amics i amigues i la meva psiquiatra m'havien convençut que deixés estar la mort d'en Jaume, sobre qui jo volia fer un llibre, però encara

no estic a punt. La que estic escrivint és una novel·la de la detectiva privada Lònia Guiu, a qui han demanat que investigui uns trasplantaments il·legals que sembla que han tingut lloc a Barcelona. La Lònia haurà d'esbrinar si s'ha produït algun trasplantament il·legal, qui l'ha realitzat i a qui han comprat l'òrgan. A més, té amigues que s'han trasplantat i que explicaran les seves experiències.

Com et deia, m'hi havia tornat a posar de debò, però tinc molts problemes al braç dret i he hagut de parar. Encara em falta molt, per acabar-la.

Suposo que els llibres de Lònia Guiu són els que us han reportat més ingressos, oi?

Efectivament. Encara es continuen venent les seves novel·les, sobretot *Antípodes*. I la que també es ven molt, de la qual encara en surten noves edicions, és *Joana E*.

Teniu en compte les crítiques que es fan dels vostres llibres?

Ara gairebé ni me les miro, però suposo que recordo aquelles que m'han marcat d'alguna manera. Per exemple, quan es va publicar *Crineres de foc*, un al·lot, que no recordo com es deia, em va fer una crítica ferotge, però només es va basar en allò que hi havia escrit a la contracoberta. No s'havia ni llegit la novel·la! Em vaig plantejar de contestar-li. Els meus amics i amigues m'aconsellaven que no ho fes, però estava tan alçurada que vaig acabar responent-li. Després me'n vaig penedir, perquè un escriptor o escriptora no ha de reaccionar mai davant d'una ressenya negativa.

Un altre cas que recordo és el de *Negróni de Ginebra*, que no es va representar a Mallorca per culpa de la crítica. El dia de l'estrena a Terrassa, la mare d'Ariadna Gil, una de les protagonistes, seia darrera de Joan de Segarra. Quan es va acabar la representació, ell va exclamar: «Ja ho dic jo que ses dones no són ni bones escultores ni saben escriure teatre». La mare de l'actriu va venir de seguida i m'ho va explicar, i jo vaig pensar que la cosa no aniria bé. Com que al públic hi havia més periodistes, anirien a fer una copa, en parlarien i tots redactarien una ressenya negativa. I així va ser. Només el diari *Avui*, el representant del qual no havia vingut aquell dia, va fer una crítica positiva tant de l'obra, com del muntatge, com del director, com de les actrius i de l'actor. Després d'això, a Mallorca varen dir que no volien que s'hi representés el muntatge perquè en tenien males referències.

D'altra banda, Julià Guillamon va parlar molt bé e *Colors de Mar* [2007] i vaig estar molt contenta.

Al llarg de la vostra carrera heu guanyat molts premis literaris. N'hi ha algun que us hagi fet una il·lusió especial?

El premi Recull em va fer molta il·lusió perquè va ser el primer que vaig guanyar [per «Muller qui cerca espill, les mans s'hi talla», el 1971], però també m'ha agradat molt rebre els altres: el Prudenci Bertrana per *Joana E.*, el Llorenç Villalonga per *Amor de cans*, el premi Trajectòria per tota la meva carrera, el Ramon Llull, la Creu de Sant Jordi... Tots m'han omplert d'alegria per diverses raons. I encara n'he guanyat més, perquè durant tot un any vaig estar vivint dels contes que enviava a premis molt locals. En vaig rebre molts, però no recordo ni quins eren.

Que penseu quan veieu aquest llistat de premis tan extens?

Llegit de cop fa una mica d'impressió, però és que fa molts anys que escric. És com l'antologia que va fer Carles Cortés, *L'illa i la dona* [2003], que són trenta-cinc anys de contes, i això és molt temps! De totes maneres, m'agrada pensar que em mereixia els guardons que he guanyat.

6.5. Reconeixement

Creieu que teniu el reconeixement que us mereixeu? Per tot el que m'heu anat explicant al llarg d'aquesta conversa i, per exemple, per quelcom que dèieu a «El Cercle»¹⁶, dins de *Tríptics* (1989) sembla que penseu que no.

Crec que no he tingut el reconeixement que podria haver tingut, però no hi puc fer res. No ho accepto, perquè em rebel·lo contra això, però fins que no el tingui, no el tindrè. No hi puc fer res.

Quan es va morir Montserrat Roig vau escriure que malauradament la crítica només estudia els morts. Us sembla que la situació segueix així, en aquests moments?

Penso que sí. Potser és així perquè és té por d'estudiar algú que sigui viu, perquè pot continuar escrivint i després ja no ser, en conjunt, allò que era quan es va començar a fer l'estudi. Potser és que un mort és més segur que ja no es mourà.

A l'estranger us reconeixen més que a casa nostra?

¹⁶ (Pàg. 55) O era que potser s'havia adonat que jo anava tota alacaiguda perquè els meus llibres no es venien com jo considerava que era just, atesa la meva qualitat d'escriptora.

A casa nostra em reconeixen bastant, però pel que fa a lectors i lectores, perquè quan faig una xerrada, un grup de lectura o quan faig una conferència sobre Aurora Bertrana o quan he pronunciat altres conferències he notat que la gent em reconeixia. Això fa que estigui tranquil·la.

6.6. Trasplantament de cor i mort de Jaume Fuster

El trasplantament de cor que us van practicar l'any 1997 va ser per a vós com tornar a néixer.

I tant! A mi no m'ho havien dit, però a en Jaume, sí. Em quedava molt poc temps de vida. De fet, estava morta, ja, perquè físicament el meu cos no responia. Quan els metges em varen posar en llista d'espera, estava tan acabada que no podia caminar, ni em podia aixecar de cop, ni em podia pentinar, ni em podia dutxar, ni podia parlar mentre menjava. No podia fer res! I aleshores no era un braç que em faltava, com ara, aleshores era tot. Em vaig acostumar a viure sense poder fer res. Després, quan em varen haver trasplantat, vaig veure que tornava a recuperar les forces que tenia abans d'estar malalta del cor. Encara no estava recuperada del tot, perquè les cames em feien figa, però no em cansava. En Jaume em va prometre que faríem una festa per tots els amics i amigues i els enemics i enemigues i que la faríem en un lloc original. Això no ho podíem dur a terme tot d'una, perquè jo encara estava convalescent. Finalment, no ho vàrem arribar a fer mai, perquè al cap de quatre mesos ja vàrem saber que ell tenia càncer i, poc després, es va morir.

Us he de confessar que hi ha molts més objectes relacionats amb Jaume Fuster que no em pensava, a casa vostra. Hi ha records i fotografies seves per tot arreu...

I les que he tret! Les meves amistats m'han anat dient que n'hi havia massa i jo, un dia, vaig pensar que en Jaume el porto dins meu, i que no cal que es vegi tant. No me'n vull desprendre, però comprenc que m'és necessari. Fa massa temps...

6.7. La faceta de traductora

Parlem de la traducció. És evident que no heu estudiat la carrera, perquè a la vostra època no existia, però, sou absolutament autodidacta en aquest camp?

Absolutament. En Jaume i jo vàrem anar a veure a Xavier Fàbregas, que estava a Edicions 62 quan era una editorial petita i a qui en Jaume coneixia del teatre. Vàrem anar a parlar amb ell per demanar que ens passés traduccions, perquè volíem fer quelcom proper a la literatura, i vàrem sortir d'allà amb la nostra primera traducció.

Els primers llibres que va girar eren assaigs. Les fèieu junts en Jaume i vós, aquestes primeres traduccions?

A vegades sí i a vegades no. Si les fèiem junts amb en Jaume, ell em dictava, perquè sabia molt francès i no necessitava cap diccionari. Només li deia alguna cosa, com per exemple que quelcom quedaria millor d'una altra manera o ho posava directament com jo pensava que estaria més bé. Però, és clar, no era novel·la, era assaig, i la cosa canvia molt.

Quin va ser el primer llibre dels que traduïeu que us va agradar i amb el qual vau començar a passar-vos-ho bé?

Els anys, de Virginia Woolf, que em va oferir Maria Aurèlia Capmany. No saps com li agraeixo! El meu pare tenia el llibre a la seva biblioteca. L'havia llegit, però el text no m'havia dit res, perquè en aquell moment no el vaig saber entendre o perquè no estava per llegir Virginia Woolf o no sé per què. Ara bé, quan vaig agafar la versió original, vaig pensar que era magnífica i quan vaig estar-la traduint va ser quan em vaig enamorar de l'escriptora anglesa.

Així confirmeu que és veritat que per traduir s'ha d'entrar molt a fons al text.

S'hi ha d'entrar molt a fons i s'ha de llegir molt a fons. Quan es llegeix, una paraula que no s'entén es passa per alt, perquè el context explica allò que vol dir, ja sigui en anglès, o en català, o en qualsevol altre idioma, però quan es tradueix s'hi ha de posar aquella paraula, no es pot passar per alt, no es pot agafar el context per saber què vol dir. Crec que l'única manera de realitzar una lectura ben a fons d'un llibre és traduint-lo.

I és precisament això el que vau fer amb *Els anys*.

Doncs sí. A més, vaig estudiar molt l'autora. No perquè fes una traducció d'un dels seus llibres, sinó perquè la novel·la em va agradar tant que havia de saber més coses sobre aquella persona. Vaig passar uns quants anys en què vaig ser *Virginia Woolfiana* a matar! Fins i tot ens en vàrem anar a Londres a resseguir totes les cases on s'havia estat, on havia tingut la impremta el seu home... Va ser un viatge fantàstic!

Ara continua agradant-vos tant com abans?

La considero la millor escriptora que existeix. Crec que és millor que James Joyce, perquè Joyce va canviar la literatura externament i Woolf la va canviar des de l'interior, que és molt més difícil. Comptava amb una sensibilitat extraordinària i una gràcia per escriure que posseeixen molt poques persones.

La traducció d'*Els anys* [1973] es va publicar per primera vegada a Nova Terra. Al cap d'un temps, l'editorial Edhasa, amb Francesc Parcerisas al capdavant, va voler comprar la traducció i em va dir que me la tornaria a pagar. Vaig respondre que, abans que la publiquessin, la volia repassar. I em vaig adonar que l'havia feta malament! Quan Maria Aurèlia Capmany me la va oferir, jo no sabia tant anglès com vaig saber després. Moltes coses sí que les havia encertades, però moltes coses no tenien l'esperit de Virginia Woolf.

Dieu que, al principi, no sabíeu tant anglès. On vau aprendre aquesta llengua? Perquè a l'escola no la devíeu estudiar...

A l'escola no la vaig estudiar, no. Vaig aprendre anglès amb una professora, després amb una altra, després me'n vaig anar a Londres, després a Nova York. Vaig veure que me'n sortia prou bé i, llegint i parlant, en vaig anar aprenent. Però ara ja no tinc tan bon nivell, ni d'anglès escrit ni d'oral, perquè vaig tenir una embòlia a quaranta-un anys. Em vaig despertar un diumenge i no em vaig poder aixecar. Quan en Jaume em va voler ajudar, em vaig adonar que la banda esquerra no em funcionava. Em varen dur a l'hospital i m'hi vaig quedar quinze dies. Primer em varen curar allò que tenia i després varen trobar que estava malalta del cor, com el meu pare.

Quan vaig tornar a casa meva em vaig posar a escriure de seguida per veure si l'embòlia m'havia mogut del cap alguna cosa que necessitava per fer la meva feina. Vaig demanar a en Jaume que es llegís aquell text i que em digués si s'entenia o no. La resposta va ser que era bo, però que m'havia oblidat de posar-hi els accents. I, efectivament, no hi havia ni un accent. Els havia oblidat! Més tard, un dia que vaig agafar un llibre en anglès, vaig adonar-me que també havia perdut el coneixement d'aquesta llengua. Em vaig posar a aprendre les normes d'accentuació el mateix dia, malgrat que suposo que les hauria acabat recordant, com encara estic recuperant l'anglès. La veritat és que no l'he tornat a estudiar, tot i que sempre dic que me n'he d'anar dos mesos a Londres per practicar, però no ho faig mai. Ara bé, Manuel de Pedrolo traduïa de l'anglès i no el sabia parlar. I ho feia molt bé, perquè per traduir s'ha de dominar més la llengua d'arribada que la de sortida.

Per tant la base de tot és la llengua d'arribada?

La llengua d'arribada és molt important. És evident que, com més es conegui la de sortida, millor serà, perquè si no, s'ha de consultar el diccionari contínuament. Hi ha llibres complicats, com per exemple *Moby Dick*, en els quals hi ha molts punts que no s'entenen. En aquests casos cal saber on anar a buscar els dubtes que sorgeixen i, per fer-ho, sí que cal conèixer molt la llengua d'origen. D'altra banda, no he estudiat mai l'italià i, en canvi, he girat Italo Calvino, però ho he pogut fer perquè dominava molt el català.

Heu traduït de l'anglès, del francès i de l'italià, i de l'única llengua de la

qual no teníeu gaire idea era de l'italià. Del francès i de l'anglès, sí.

Això mateix, però l'italià és molt proper a nosaltres. És més proper al català que al castellà pel que fa a la gramàtica, encara que la gent, quan parla amb algú que és italià o italiana, moltes vegades ho fa en castellà.

També heu elaborat traduccions indirectes. L'any 1971 vós i Jaume Fuster vauc encarregar-vos de *Poesía y revolución*, de Maiakovski i *La casa de Matryona. Todo sea por la causa*, de Solzhenitsyn. Eren obres escrites en rus i no és una llengua que dominéssiu. Tampoc coneixeu l'eusquera, idioma en què va ser escrit *La sobretaula del 15 d'agost*, de Joxe Austin Arrieta, que vauc traduir l'any 1986.

Les traduccions de tots els llibres que esmentes van ser indirectes. Per girar els textos de Maiakovsky i de Solzhenitsyn vam agafar la versió francesa. Uns quants anys més tard, em vaig encarregar d'una altra obra escrita en rus, *L'estepa i altres narracions* (1982), de Txékhov. En aquest cas, la traducció va ser directa, perquè la vaig fer juntament amb Ricard Sanvicente, que coneixia la llengua de sortida però que no dominava el català. Així doncs, ens vam ajudar mútuament.

Pel que fa referència a *La sobretaula del 15 d'agost*, l'autor, que és molt amic meu, me'n va fer una versió al castellà per tal que jo pogués passar el text al català.

Vós quan traduïu, traduïu, i quan escriviu, escriviu. No podeu barrejar les

dues activitats, oi?

No puc, perquè requereixen un estat mental diferent. Quan es tradueix, ja es té l'obra, es té en versió original, i s'ha d'estudiar tan bé per poder-la posar en bon català, amb el català que es necessita, que a vegades fins i tot s'ha d'inventar el llenguatge. Això em va succeir amb *Moby Dick*, per exemple, en alguns moments en què, la mateixa persona, passava de parlar de manera col·loquial a usar una terminologia més filosòfica, i és que, quan vaig fer la traducció del llibre de Melville, a principis dels anys vuitanta, la nostra llengua no tenia una tradició significativa en aquest tipus de lèxic. En aquests casos, encara que es tingui l'original, s'ha de pensar molt, i s'ha d'entrar molt dins l'obra.

El que vull de les meves traduccions és que l'esperit de l'original hi sigui, però no es pot traslladar el text literalment, perquè la literalitat no és recomanable, i a més jo sé que, com a traductora, mai no seré prou fidel com per poder arribar al nivell de l'autor o autora que giro, perquè l'escriptor o escriptora ha creat l'obra. La traducció sempre es menja alguna cosa de l'original, i fins que no ho vaig entendre, no vaig poder traduir novel·la en català.

Així doncs, quan escrivia, no traduïa. Vaig intentar compaginar les dues activitats i no hi va haver manera. Volia passar-me els matins traduint i les tardes escrivint i no vaig poder. Quan traduïa havia de traduir, sense pensar en escriure, i quan escrivia una novel·la havia d'escriure una novel·la, sense pensar en traduccions, només escrivint. No tinc gens de facilitat per canviar de xip.

I això de només traduir o només escriure us ho podíeu permetre, econòmicament parlant?

En Jaume i jo ens ho permetíem perquè, quan hi va haver el Congrés de Cultura Catalana [1977], vaig ser la coordinadora del secretariat cultural i em van pagar un sou cada mes. El meu marit també hi va treballar i va cobrar uns diners. Mentre vaig estar al Congrés no vaig escriure res, però vàrem poder estalviar i la nostra situació econòmica es va estabilitzar. D'aleshores ençà, vàrem poder treballar a gust. Mai no hem estat rics, però hem estat estables, que és important.

Què és traduir per a vós?

Recordo que es va fer una associació de traductors i traductores que tenia com a lema «traduir no és traïr», i no m'hi vaig apuntar perquè pensava exactament el contrari, que traduir és traïr. Fins que no s'assumeix que es traeix una mica, el mínim possible, però que sempre es traeix, no s'és un traductor o traductora competent. Traduir no és escriure-ho tot, tal com està a l'original, sinó que és agafar aquella frase o aquella pàgina, i buscar l'esperit de l'autor o autora i posar-ho amb unes paraules que vulguin dir exactament, o tant com es pugui, allò que es troba a l'original. Traduir és totes aquestes coses. I passar-s'ho bé! Que això també es nota.

Quines característiques penseu que ha de tenir una persona que es

dediqui a traduir?

Ha de ser un lector o lectora perspicaç i ha de saber escriure. És millor si és escriptor o escriptora, perquè té més recursos, però no cal que ho sigui necessàriament, perquè per exemple Jordi Arbonès no és autor de cap llibre i tradueix molt bé. A més, jo diria que ha de tenir l'art de traduir. Amb això s'hi neix o s'aprèn, ja que jo no sabia que el tenia i no ho vaig saber fins que no vaig haver girat novel·les de qualitat. Quan treballava amb els assaigs, no era necessari que fos una escriptora competent. És evident que em calia saber-me expressar, però no m'era necessari saber jugar amb la llengua per girar un assaig. En canvi, saber jugar amb la llengua per concebre una novel·la o per traduir-la és molt important. I també ho és saber com enganyar la gramàtica, és a dir, escriure alguna cosa que no és correcta però fent que ho sembli. Com a escriptora necessito oblidar la gramàtica, perquè, si no, no puc estar prou atenta a allò que vull dir.

Així doncs, quan escriviu no penseu en la gramàtica, tot i que la majoria de vegades allò que us surt és correcte.

I a vegades és incorrecte però no vull que m'ho corregeixin, perquè és allò precisament el que vull dir. Demano sempre que els correctors i correctores em marquin les faltes d'ortografia i tipogràfiques amb bolígraf, però que les altres me les assenyalin amb llapis perquè les vull tenir en compte i, si aquella paraula està malament, vull buscar-ne jo una altra i no vull que s'hi posi la que vulgui qui corregeix. A vegades hi ha persones molt acadèmiques que no en deixen passar ni una. La veritat és que amb les correccions de les traduccions no sóc tan primmirada com ho sóc com a escriptora.

Penseu que una traductora o traductor competent ha de ser també una mica obsessiu? Ho dic perquè quan fèieu *Moby Dick* vivíeu per l'obra. Suposo que això també us ha passat amb altres llibres, que us heu d'endinsar tant en la història que explica una altra persona, que potser una punta d'obsessió hi ha de ser...

I a vegades més que una punta! Amb les novel·les que són més difícils sóc més obsessiva i també amb aquelles que m'agraden més. Amb *Moby Dick* ho vaig ser molt, perquè vaig tenir tot un any de feina. Els meus amics em deien «Maria-Antònia, prou de la balena blanca! Prou de *Moby Dick*!»

A «La feina de traduir» (1992) expliqueu que Maria Aurèlia Capmany gaudia molt traduïnt. Entenc que vós també pràcticament sempre que heu traslladat algun llibre us ho heu passat bé, fent aquesta feina.

La Maria Aurèlia gaudia molt traduïnt, sí. Jo, quan he versionat obres de qualitat, sempre m'ho he passat bé. També he girat llibres d'assaig de nivell. Quan he treballat amb material menys elaborat, com més aviat acabés, millor, però sempre he procurat fer-ho bé. Traduir és un gaudi, però, per a mi, no és tant gaudi com escriure. M'ho passo molt millor escrivint, amb l'excepció de *Tallats de lluna*.

De totes maneres, encara que estiguem parlant de literatura de qualitat, hi ha hagut alguna obra, estic pensant en *Moby Dick*, treballant amb la qual hagueu passat mals moments?

I tant! Amb *Moby Dick* em va passar unes quantes vegades. Com ja t'he explicat, vaig estar tot un any, estiu inclòs, traduïnt-lo. A més, havia de trobar la

correspondència del lèxic de *baleneig* que apareixia a l'original, i en català no existia. Coneixia a Josep Maria Casablanques, que vivia a Cadaqués, que tenia un vaixell i que sabia molt de noms de marineria i a qui li feia les consultes. Però era desesperant! Per no parlar dels bocins filosòfics als quals he fet referència abans!

Tot i les dificultats que expliqueu, *Moby Dick* ha estat una de les vostres traduccions més reconegudes...

És veritat. Aquesta sí que ha estat molt reconeguda. I va ser, precisament, gràcies a Joaquim Mallafrè i a Marià Manent, que varen trobar que la meva traducció era magnífica i que eren conscients de la feina que m'havia comportat. Hi havia dues versions que es disputaven el premi de traducció de la Generalitat. Una era la del poeta Xavier Benguerel [*Faules*, de La Fontaine] i l'altra era la meva. Benguerel va dir que, si ens atorgaven el premi a tots dos, no ens l'havien de partir, sinó que havia de ser un per a cadascun. La Generalitat va estar-hi d'acord, i vaig poder recuperar els diners que havia deixat de guanyar traduint l'obra de Melville, perquè n'havia perdut molts, atès que no feia res més... I em pagaven a 45 pessetes la pàgina, que era molt poc!

**Què significa guanyar un premi de traducció? Vau guanyar diners, és clar, però ¿us va reportar alguna altra cosa, a banda del reconeixement?
Feina?**

Diners, sí. Tres-centes mil pessetes. Feina, no. De feina ja en tenia. Abans de girar *Moby Dick*, a alguna editorial ja em deixaven triar el llibre que volia traduir dels que tenien programats.

Cada quan us donaven feina? Us cridaven des de l'editorial o hi anàveu vós quan us interessava?

Generalment, quan acabava una traducció estava dos o tres mesos sense agafar-ne una altra. Això ho decidia jo, a no ser que m'oferissin de versionar de seguida un llibre que a mi m'agradés, que aleshores l'acceptava. Però estar traduint sempre, per mi, és molt pesat.

Tornem a «La feina de traduir», perquè hi expliqueu que, malgrat que Maria Aurèlia Capmany s'ho passava molt bé fent traduccions, per a ella aquesta tasca era una feina alimentària. Això vol dir que qui es dedica a escriure encara cobra menys que qui es dedica a traduir?

I tant! Per a mi també era una feina alimentària. Traduir era una feina que em donava uns diners per pàgines i sabia que al final em pagarien. A vegades passaven dos mesos abans no cobrava i a vegades sis, però eren uns ingressos que tenia segurs. En canvi amb l'escriptura no tenia res assegurat, perquè no sabia ni qui voldria aquella novel·la ni la quantitat que me'n voldrien oferir a canvi.

Penseu que un traductor o traductora és un autor o autora?

No. Crec que un traductor o traductora és un autor o autora a mitges, perquè no es pot oblidar aquell qui ha concebut l'obra. A mi, per exemple, quan em diuen «m'ha agradat més la traducció que l'original», jo sempre dic «doncs és una mala traducció». Per mi qui tradueix ha de ser invisible. Ha de figurar el seu nom al llibre, però a la novel·la ha de ser invisible.

Us sembla que a la bibliografia d'un escriptor o escriptora hi haurien d'aparèixer les seves traduccions?

Les que vulgui, sí. Ho dic perquè vaig fer traduccions de novel·les castellanques per a Grijalbo, que consistien, per exemple, a agafar el llibre, treure totes les paraules acabades en *-mente* i escriure-les d'una altra manera. Ens ho feien fer perquè les volien tornar a editar com si fossin noves traduccions, i nosaltres no volíem que hi aparegués el nostre nom. Però era per guanyar-nos la vida! Jo, a aquestes versions no vull que hi figuri el meu nom, perquè són feines d'embarg.

A la contracoberta de *Crineres de foc* es parla de la vostra faceta com a traductora i s'hi esmenten les obres més destacades que heu girat. Això no és habitual.

Saps per què? Perquè l'escrit de darrere el va fer en Jaume [Fuster]. Ell creia que hi havien d'aparèixer les meves traduccions perquè era una faceta meua com a escriptora. Però és veritat que no és un fet gens habitual, i tampoc no ho és que el nom del traductor o traductora aparegui a la coberta, aquí a Catalunya. El meu nom com a traductora hi és, però a dins. En canvi, a l'estranger hi figura moltes vegades. Aquí no el deuen trobar tan important, no sé per què.

Com afronteu una traducció? Com us hi poseu a treballar? Tinc entès que quan corregiu les vostres obres literàries les reescriuiu. Feu el mateix

amb les traduccions?

No tant. Realitzo una correcció final a fons, tenint tots els meus dubtes ja aclarits, i alguna cosa sí que canvio, però no modifico el text tant com amb la meva obra. Allò que no faig mai és llegir el llibre abans de traduir-lo, perquè si el llegeixo tot d'una, per saber de què va, ja sé de què va. He de fer com la lectora o lector, que troba aquelles paraules, aquelles frases que el sorprenen, l'emocionen. Si ja he llegit el llibre amb anterioritat, quan vaig per traduir-les ja ni em sorprenen ni m'emocionen, ni m'emprenyen, ni res. Després duc a terme una correcció a fons, això està molt clar, però no estic d'acord que primer s'hagi de llegir el text sencer. També m'informo sobre el *background* de l'autor o autora, abans de començar.

Per tant, quan us arriba un llibre nou el primer que feu és buscar informació sobre qui l'ha escrit i, seguidament, comenceu a traduir?

Sí, directament. Busco quan s'ha escrit l'obra, si l'autora o autor és viu... Si és viu a vegades m'hi he posat en contacte per demanar-li coses. La veritat és que ajuda molt i serveix per aclarir molts dubtes.

Com afronteu els problemes que us trobeu mentre traduïu?

Busco als diccionaris que tinc a mà, ara puc buscar per Internet... Però no m'agrada aturar-me i estar dos dies cercant una frase o una paraula que en aquell context vulgui significar el mateix. Quan em trobo amb aquests casos, deixo de banda el problema i continuo endavant, encara que aquella paraula tingui a veure amb tres frases de després i em torni a trobar embarrancada.

Aleshores, un dia que m'aturo de traduir, busco a qui puc consultar tots els dubtes que m'han sorgit o com els puc resoldre.

Amb quins problemes de traducció us soleu trobar? Són paraules concretes, trossos de frase que no enteneu...? El temps suposo que també és un problema que juga en contra vostra.

És clar. Sobretot perquè la traducció és el nostre guanyapà, o un dels nostres guanyapans, i s'ha de procurar que la feina surti a compte. La veritat és que mai m'ha sortit a compte, traduir, però com que m'ho passo molt bé i em donen uns diners per fer allò, ho dono per bo.

Pel que fa a altres problemes, me'n surten de gramaticals, de mots, de frases fetes que no sé veure... Em trobo amb problemes de tota casta.

Quina relació teniu amb l'editorial que us contracta per traduir? Us donen presses, us deixen fer la vostra, us hi discutiu pel preu...?

A vegades em deixen fer la meva, a vegades em donen molta pressa i a vegades, sempre, m'hi discuteixo pel preu, perquè sempre intento que sigui més elevat del que em volen pagar. Em baso en les quotes que ha establert l'Associació d'Escriptors, tot i que mai no demano la quantitat que està estipulada, perquè supera amb escreix la que m'ofereixen des de l'editorial. Sempre discutim. Em diuen que no em poden pagar tant i jo responc que no puc fer feina per tant poc. Em molesta molt, haver de fer això.

A «He vist la cara de la mort», dins de *Colors de mar* (2007), parleu sobre les paraules i sobre la literatura i dieu que aquesta és viva i es va fent amb

el temps i que es va modificant¹⁷. Això també es pot aplicar a la traducció, perquè una traducció queda obsoleta.

És clar. Per exemple, vaig encarregar-me d'unes frases d'*Els viatges de Gulliver* que el seu traductor al català [Farran i Mayoral], al seu dia, havia eliminat perquè les considerava poc adequades. Així doncs, em vaig haver d'adaptar a la seva manera d'escriure, atès que només em vaig dedicar a traslladar unes quantes ratlles. Vaig adaptar la meua escriptura de traductora a l'escriptura del traductor de tota l'obra per tal de que no grinyolés. I no em va saber gens de greu, perquè jo no firmava.

Jordi Arbonès, en una entrevista titulada «Identidad nacional y traducción» explica que gràcies, en part, a les associacions internacionals de traductors i traductores, s'han aconseguit moltes millores pel que fa als *royalties*¹⁸. És a dir, que a vós cada vegada que es

¹⁷ (Pàg. 140) La literatura és viva i es va fent amb el temps. Cada lector, cada lectora, cada escoltador i cada escoltadora la modifiquen al seu aire. Això és el que vols dir, ¿eh?

¹⁸ (Pàg. 6) [...] En un tiempo, el traductor no merecía respeto alguno por parte de las editoriales, que se atribuían el derecho de meter mano en su obra, sin contemplaciones, y relegaban su nombre a un rincón de la página del *copyright*. Sin embargo, las asociaciones internacionales de traductores se han encargado de conseguir que el traductor sea considerado como el autor mismo y tiene derecho a exigir que su nombre figure en lugares más destacados y a que se le respete el derecho a un *royalty* y a la propiedad intelectual de la traducción. Eso no quiere decir que las editoriales no hayan encontrado la manera de dejar estipulado en las cláusulas de los contratos las condiciones que tornan casi imposible que el traductor en algún momento llegue a cobrar algo por derechos de autor.

ven *Moby Dick*...

Cobro molt poc, però cobro. Aquí a Catalunya es paga una quantitat molt baixa pels *royalties* de les traduccions, però s'ha d'abonar. I està molt bé que s'hagi aconseguit.

Revisant les vostres traduccions ens hem adonat que, sobretot els primers anys, al *copyright* del llibre s'indicava que els drets d'autoria, inclosa la traducció, eren de l'editorial. A *Moby Dick* també.

I tant! Hi ha traduccions fetes per mi que s'han tornat a editar després que s'hagin aconseguit les millores de les qual parlàvem i que tampoc no em paguen. En canvi, Edicions 62, per exemple, em va revisar el contracte per *Moby Dick* i, com et deia, ara sí que cobro *royalties*. Suposo que la culpa és meva, perquè m'hauria de posar en contacte amb les cases editorials més importants per a les quals he treballat i demanar-los, també, que em revisin les condicions. Potser d'aquí a un temps ho faré.

I quan a les pàgines de crèdit s'especificava, que també ho hem trobat força vegades, que la traducció d'aquell llibre havia merescut una subvenció del Servei del Llibre del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya o de la Institució de les Lletres Catalanes, on anaven a parar, els diners de la subvenció?

Eren per a l'editor.

A la conversa a la qual fèiem referència fa una estona, Jordi Arbonès us esmenta com una de les traductores catalanes per la qual sent més gran

admiració¹⁹. Veig, no obstant això, que l'única dona a qui fa referència és a vós. Això significa que hi ha menys traductores reconegudes que traductors?

Això és la societat patriarcal! Que hi ha menys dones traductores que homes és cert, perquè encara no hem arribat al cinquanta per cent. Igual que les dones escriptores, que ara estem molt de moda, però que tampoc no hem arribat encara al cinquanta per cent. Ha de passar un temps per què la balança s'equilibri, com la meitat de la humanitat que representem.

Quim Monzó, en una entrevista publicada a la revista *Catalan Writing* (número 17-18), explicava que havia traduït Ernest Hemingway, que era un autor que sempre li havia agradat molt, i que, quan ho va fer, el va començar a odiar²⁰. Us heu trobat alguna vegada en aquesta situació?

No, però amb Ernest Hemingway també m'hauria passat, perquè el considero un escriptor de segona categoria, encara que li donessin el premi Nobel. Era un

¹⁹ (Pàg. 10) Sin ninguna duda, la traducción de la *Odissea*, de Carles Riba [...]; las de Josep Carner de las obras de Dickens; la de la *Divina Comèdia*, de Josep Mª de Sagarra, [...] la del *Faust* de Goethe, por Josep Lleonart; las de los autores rusos por Andreu Nin... [...] en nuestros días, podemos citar a Joaquim Mallafrè, traductor del *Ulisses* de James Joyce, [...]; Maria Antònia Oliver, traductora de *Moby Dick*, de Melville; el mismo Joan Oliver, traductor de *Pigmalió* de Bernard Shaw o Salvador Oliva, que ha traducido de nuevo toda la obra de Shakespeare.

²⁰ (Pàg. 109) It was difficult for me to translate *Fiesta (The Sun Also Rises)* by Ernest Hemingway. He used Spanish phrases to make the text picturesque and he did it badly because he didn't know the language. I decided to leave them written badly. In cases like this, translating can be tough because you can stop liking an author. I read Hemingway until I walked into his kitchen and found too many things that I didn't like.

home que vivia. Anava a les places de toros i li agradava viure bé. Això ho escrivia i les seves novel·les atreien perquè eren viscudes, però no era un escriptor de qualitat. Si jo hagués traduït Hemingway, em sembla que m'hauria passat el mateix que a Quim Monzó.

No us ha passat que algun escriptor o escriptora us hagi decebut quan l'estàveu traduint, però al revés sí. Parlo de Virginia Woolf. Hi ha algun altre cas?

També vaig gaudir molt traduint Italo Calvino. Sempre m'havia agradat molt com a escriptor, l'havia llegit traduït i en versió original i sempre he considerat que és un gran autor.

Llegiu traduccions d'altra gent? I sou crítica? Ho dic perquè quan una persona és traductora veu tots els petits detalls...

Sí que en llegeixo, i de males traduccions n'hi ha moltes, perquè des de les editorials miren més de pagar poc que no pas de tenir un traductor o traductora de qualitat. Quan em fan un encàrrec, demano el meu preu. Ja sé que no me'l pagaran, però tampoc vull que em donin allò que ofereixen a tothom, perquè jo hi faig més feina, a la traducció. Quan s'encarrega la versió d'una novel·la a un noi o noia que acaba de sortir de la facultat, que ni coneix l'autor o autora del llibre, ni és un lector o lectora perspicaç en el seu idioma, aquella persona fa una traducció amb mancances, francament. En aquell llibre no hi ha ni l'empremta del traductor o traductora ni l'esperit de l'escriptor o escriptora. Aquests llibres els començo a llegir i els deixo i busco l'original o busco una traducció en castellà que sigui millor. He trobat moltes versions al català ben fetes, però també n'he trobat moltes de dolentes.

Sé que heu rellegit alguna de les vostres traduccions. Què us ha semblat?

A vegades he trobat coses que hauria d'haver posat d'una altra manera, però generalment penso que són unes bones traduccions.

També rellegeixo novel·les. Havia llegit *Bearn*, de Llorenç Villalonga, quan tenia dinou o vint anys i m'havia entusiasmat. Al cap d'un temps, sis o set anys després de casada, el vaig tornar a agafar i no em va agradar, per l'estat d'ànim que tenia en aquell moment o pel que fos. Vaig pensar que no podia llegir aquella novel·la si no m'agradava, o sigui que la vaig deixar estar i, al cap de dos anys, la vaig reprendre i em va entusiasmar. És un llibre que es pot llegir set vegades i sempre s'hi troben coses noves.

Això que m'esteu explicant també es pot aplicar a la traducció, perquè hi va haver un moment de la vostra vida en què llegíeu una novel·la i no us agradava. Quan esteu traduït no podeu decidir deixar un text apartat i parar de treballar. Per tant, això també influeix, en el resultat final.

És clar! Hi ha moments en què no et va bé traduir però s'ha de fer perquè és feina. Això segur que es reflecteix a la traducció.

Quin llibre dels que heu traduït us ha marcat més. Potser *Els anys* o *Moby Dick*...

Moby Dick és un llibre d'homes, de sensibilitat altament masculina i en el qual les dones són un punt a la llunyania. Per tant, considero que no m'ha marcat. Sí que em va empremtar molt *Orlando* [de Virginia Woolf], potser més que *Els anys*, perquè tenia una imaginació molt vistosa, la imaginació de fer que una persona sigui home i sigui dona durant molts anys.

I algun que no tornaríeu a traduir?

Tots m'han agradat molt, no renego de cap. Vaig traduir *Una conxorxa d'enzes* per a l'editorial Pòrtic. Quan l'editorial Columna va comprar el llibre, Miquel Alzueta em va trucar i em va dir que ho havia demanat a vint-i-cinc persones i que cap no havia sabut què significava la paraula «enze». Em va informar que canviarien el títol per *La conxorxa dels ximples*. Jo vaig dir que no hi estava d'acord, però que ells havien comprat el llibre i que havien de posar el títol que consideressin oportú.

6.8. Llengua i escriptura en català

Als vostres llibres hi apareixen molts mallorquinismes, però quan traduïu, féu servir el català estàndard.

Tradueixo en català estàndard, efectivament, però trobo que hi ha paraules que ja utilitzava Josep Carner (potser per influència de Maria Antònia Salva) o Carles Riba, que ara es consideren mallorquinismes, i que en realitat no ho són. Aquest lèxic l'introdueixo a les meves traduccions. Per exemple, a Jaume Vidal, quan va traduir Proust [*Albertine desapareguda*], li varen fer moltes crítiques amb les quals jo no estava d'acord. Es va dir, entre altres coses, que no havia d'haver emprat el verb «colgar» per referir-se a «anar-se'n a dormir», però a mi em sembla que és una paraula totalment correcta. Recordo aquest cas concret, però li varen criticar moltes més paraules del text que trobo que eren estandarditzables, si encara no estaven estandarditzades. A vegades, les traduccions també tenen els dialectalismes que vulguis.

Continuem parlant de la llengua. A «Moby Dick, el catxalot» (1985) féu referència a la dificultat que es presenta en traduir d'una llengua forta i consolidada com és l'anglès, a una llengua plena d'inseguretats i llacunes com és el català. Suposo que aquest fet us crea conflictes a l'hora de girar paraules o expressions concretes que potser són correctes però que no es fan servir habitualment.

I tant! El que faig en aquests casos és intentar barrejar la versió normativa i la versió que es fa servir al carrer. I si, per exemple, he de traduir una frase que pronuncia un personatge popular i que en anglès o en francès, que són llengües molt consolidades, ja hi ha una manera de dir-ho i en català no, no tinc més remei que inventar-m'ho, però sempre ho faig partint del català.

A *Diàlegs a Barcelona* (1984) parlàveu de la traducció que va fer Josep Carner de *Les aventures de Tom Sawyer*, i explicàveu que els dos nens es tractaven de vós en una escena d'amor.

Recordo un moment en què, a la traducció de Josep Carner, Tom Sawyer li dóna a la noia un xiclet que ha estat menjant ell i li diu: «Teniu!» [riu]. Això, quan ho va traduir Carner devia ser així, perquè el català el llegia molt poca gent. Però ara que la nostra llengua es coneix d'una manera molt més generalitzada, el tractament de vós seria impensable en aquesta situació.

Penseu que, a dia d'avui, el català és una llengua consolidada?

Crec que, malauradament, el català no està consolidat del tot, sobretot a Mallorca i a València; a Catalunya ho està més. Al carrer es parla molt malament, però aquest fet és comú a tots els idiomes. No obstant això, en el

cas del català es nota una mica més perquè la gent gran no ha après la llengua a l'escola. De fet, jo no el vaig estudiar fins que vaig assistir a les classes que impartia Aina Moll fora d'hores lectives, però ho vaig fer per voluntat pròpia.

6.9. La Maria-Antònia Oliver traduïda

Parlem una mica de les traduccions que s'han fet dels vostres llibres.

Suposo que això, com a autora, deu ser molt gratificant.

És clar que és gratificant! I en aquest cas sí que trobo que no sóc prou reconeguda, perquè vaig ser de les primeres a qui varen traduir a l'alemany, a l'anglès o a l'italià.

Vau dir en una entrevista (publicada al *Diari de Balears* l'agost del 2003) que us hauria agradat ser novel·lista anglesa perquè l'anglès és molt més universal i perquè és més fàcil que us tradueixin d'aquesta llengua al català que no pas a l'inrevés.

Ho continuo dient. M'agrada molt que em tradueixin i m'agradaria molt que em traduïssin al castellà. De fet, els tres llibres policíacs [protagonitzats per Lònia Guiu] s'han portat al castellà, però l'editorial dels dos primers [*Estudio en lila* i *Antípodas*, a l'editorial Vidorama] ha desaparegut i la versió del tercer [*El sol que engalana*, a l'editorial Thassàlia] ni tan sols es va arribar a repartir. A banda d'això, per aquest Sant Jordi m'havien de traduir *Joana E.*, però al novembre o al desembre em varen comunicar que hi havia diners i que no ho podrien fer.

Us atreviríeu a traduir-vos vós mateixa?

No m'hi atreviria ni ho vull fer, perquè reescriuria la novel·la. I, a més, perquè no sóc escriptora en castellà! Sóc escriptora en català, perquè és la meva eina i és la meva llengua. Puc parlar el castellà la mar de bé, però no sabria traduir un llibre meu.

Us arriben comentaris sobre la vostra obra des d'altres països?

M'arriben articles de premsa i també comentaris particulars. *Estudi en lila* i *Antípodes*, per exemple, s'han venut molt. També sé, perquè m'ho han explicat amigues i amics meus, que la traducció de *Tallats de Lluna* a l'alemany és de molta qualitat, tot i que no ho he pogut comprovar perquè no conec la llengua. En canvi, sí que he llegit les meves traduccions a d'altres idiomes.

Us conviden a universitats estrangeres per fer conferències?

Abans que vinguessis, per exemple, havia d'anar als Estats Units, a la universitat de Western Kentucky amb motiu d'un congrés de literatura femenina-feminista. Deprés, Sara Paretsky, que és una escriptora americana de novel·la negra molt reconeguda, em va convidar a casa seva i m'havia de fer un *sopar-party* amb altres escriptors i escriptores. Més tard, havia d'anar a West Virginia, on tinc una altra amiga, que és Kathleen McNerney (que és la meva traductora a l'anglès) i a la seva universitat també em feien fer una coseta. Ho tenia tot lligat, però vaig haver de dir-los que no podia complir amb aquests compromisos per això que m'ha passat al braç.

Fa poc, a més, em van telefonar de l'Institut d'Estudis Baleàrics i em varen demanar si volia anar a Munic, a Alemanya, el dia 5 [de maig] a fer una conferència, però no puc, perquè m'han d'operar el dia 28 d'abril [del braç].

M'ha sabut molt greu no poder assistir a tots aquests llocs.

I us conviden a tots aquests llocs en qualitat d'escriptora?

Efectivament, però no com a creadora de Lònia Guiu, sinó com a autora en general. Ho fomenta l'Institut d'Estudis Baleàrics.

6.10. Plans de futur

Com us veieu d'aquí a deu anys? Escrivint i traduïnt? Només escrivint?

Només traduïnt?

Escrivint. Traduïnt, no tant. Però no em jubilaré mai, d'escriure. Tot i això, quan tingui acabada la novel·la que estic creant, abans de començar l'altra (que segurament es dirà *L'infern dels homes feliços* i parlarà sobre la mort de Jaume Fuster), potser traduiré alguna cosa, si me l'ofereixen o si jo la demano i me la donen. I si me la paguen bé! Penso que quan s'han complert seixanta-dos anys, ja es pot demanar el que es cregui oportú.

També tinc ganes d'escriure una altra obra de teatre sobre tots els animals que viuen aquí, a casa: na Mel, en Pirata [dos gossos], els moixos [en Blau i en Cel], els moixos que vénen per aquí... i voldria que fos una obra sobre aquests gossos i aquests moixos, i introduir-hi fets de persones. Que faci riure però que també faci reflexionar.

De totes maneres, el més important de moment és recuperar-me.

Sé que durant aquests anys heu estat fent una traducció d'una obra de Georges Sand, concretament *François le champi*. Sabeu si us la publicaran?

Durant els últims deu anys he fet, tal com expliqueu, aquesta traducció. En principi, Isidor Cònsul em va dir que me la publicaria, però malauradament es va morir. Ara tot està aturat. Potser d'aquí a un temps la tornaré a oferir, a veure si me la volen publicar.

6.11. Amics i amigues, col·legues i personatges

Si m'ho permeteu, us diré un seguit de noms que he anat trobant mentre llegia informació sobre vós per preparar aquesta entrevista i m'expliqueu què en penseu, d'acord?

Endavant.

Aina Moll

Em va obrir la possibilitat d'escriure en català, perquè vaig començar a concebre la meva primera novel·la després de les seves classes. Actualment, és una molt bona amiga, que viu a prop, i a vegades ens veiem. Aina Moll és una persona molt selecta a qui jo m'estimo molt. Conèixer-la va significar posar-me a escriure en català, que és la meva llengua, i això m'ho va fer aprendre ella.

Joan Sales

Va ser el meu primer editor i, com a tal, el respecto molt, tot i que va voler corregir la meua obra. Només va escriure *Incerta Glòria*, però és una novel·la sensacional. Ell em va presentar, a més, Mercè Rodoreda.

Maria Aurèlia Capmany

La Maria Aurèlia era una «apisonadora» [riu], perquè ho trepitjava tot, en el bon sentit i en el mal sentit. A vegades deia coses que, tot i que els amics i les amigues consideràvem que no tenia raó, les hi consentíem, perquè ella es feia consentir. Era una traductora perspicaç i li estic molt agraïda per haver-me donat l'oportunitat de conèixer Virginia Woolf de prop.

Tísner

L'estimava tant! En Tísner i la seva dona, la Lluïsa, eren molt amics nostres i eren amics de la meua edat, encara que tinguessin més anys que jo. Una vegada em vaig sentir la mare d'en Tísner, en comptes de sentir-lo a ell com a un dels meus pares. Va ser poc abans de morir-se la Lluïsa, i poc abans de morir-se ell, que em va demanar si pensava que la gent el recordaria. Li vaig respondre que, com a mínim, ho farien per dues novel·les: *Paraules d'Opòton el vell* i *Les dues funcions del circ*. Però la realitat és que no l'han rememorat gaire. Se'l coneix perquè era un pirata amb un ull tapat, però crec que no se li ha retut l'homenatge que es mereixia.

Guillem-Jordi Graells

És el meu amic de l'ànima. És qui llegeix les meves novel·les abans de donar-les a l'editorial. Me'n fa una crítica positiva, però les coses que no li agraden me les comenta, i això a mi em va molt bé. També era molt amic d'en Jaume.

Lònia Guiu

Els nois i noies dels instituts em demanen si Lònia Guiu sóc jo. Els explico que l'he creada jo i que és una gran amiga meva que viu a un poble prop de Biniali, (perquè Lònia Guiu ha nascut a Santa Eugènia [població limítrofa amb Sencelles]), però a qui no li passen les mateixes coses que m'ocorren a mi i que no té el mateix sentit de l'humor que tinc jo, que és més despert que el d'ella. Els dic que m'explica les seves històries i que jo les escric. Aquesta és Lònia Guiu.

Quan es va morir en Jaume, na Lònia em va ajudar bastant, perquè a vegades, quan jo estava molt malament, venia a visitar-me. No venia a veure'm realment, però pensant en ella i en les novel·les que havia escrit sobre ella, m'assenava. És un personatge important. Hi ha coses meves als seus llibres, però n'hi ha d'altres que no tenen res a veure amb mi. Per exemple, ella sempre s'ha enyorat de Mallorca, i jo no m'he enyorat mai, de Mallorca, perquè la duc amb mi.

Blanqueta i Mel. M'he llegit els textos que heu escrit sobre elles i no tenen res a veure. «Blanqueta» (dins de *Colors de mar*, del 2007) a mi em va

semblar una mica, potser m'equivoco, una declaració d'amor a Jaume Fuster...

Sí... Perquè na Blanqueta va estar esperant el meu marit a casa nostra de Barcelona durant dos mesos ben bé després que ell es morís. No gosava dir-li que ja no tornaria, fins que un dia m'hi vaig atrevir. Quan la treia a passejar i veia un home que ella trobava que es podia assemblar a en Jaume, sempre m'estirava cap a aquella persona i bordava. Era una *cussa* molt intel·ligent. Per ella, qui li donava menjar era jo i qui era el seu *amo* era en Jaume. Ara ja és morta.

Na Mel va ser un caprici meu. La vaig veure tan bonica que vaig decidir que la volia comprar, perquè de gossos com ella no se'n troben, a Espanya [és un Cocker blanc amb taques daurades]. Va ser després de la mort del meu marit.

Les dues són molt diferents i per això m'agrada tant l'obra de teatre que ha muntat Malvasia Produccions, *Transcripció Aproximada*, perquè elles mateixes contenen la seva vida, que és, en bona part, la meua vida i la vida d'en Jaume.

7. Conclusions

Igual que moltes altres escriptores, Maria-Antònia Oliver es va introduir en el món de la traducció per raons purament econòmiques. Amb tot, va optar per aquest camí i no per un altre perquè es tractava d'una feina literària, que complementava perfectament la seva passió: l'escriptura. Després de l'experiència amb *Els anys*, de Virginia Woolf, va començar a contemplar la tasca de torsimany amb uns altres ulls i, sovint, va gaudir molt amb la feina que executava.

En els primers anys d'activitat, la traducció va suposar més que mai un mitjà de subsistència per a l'autora, que acceptava els encàrrecs que li oferien sense plantejar-se la qualitat literària de l'obra ni l'autor o autora que l'havia concebut. La conjuntura va fer un gir als anys vuitanta, moment en què va començar a tenir l'opció de seleccionar la feina que volia realitzar. El moment àlgid d'Oliver com a traductora va arribar la segona meitat de la dècada dels vuitanta, després d'haver passat un temps sense haver-se dedicat pràcticament gens a aquesta tasca. Més tard, tot i que no la va deixar de banda completament, es va decantar més per la literatura. D'aquesta manera, constatem que, sempre que li ha estat possible, ha situat l'escriptura davant de la traducció i que, si bé hi ha hagut textos que ha versionat per pur plaer i amb els quals ha fruit per diversos motius, generalment la feina de torsimany ha estat alimentària.

Segurament, la complexitat a la qual es va veure abocada fins que va arribar a la versió definitiva de *Moby Dick* (1984), guanyadora del premi de traducció de

la Generalitat de Catalunya l'any 1985, va portar Oliver a elucubrar sobre la traducció a l'article «Moby Dick, el catxalot: de l'aventura de traduir». Entenem aquest fet, poc habitual entre les traductores-escriptores de casa nostra, com una necessitat per part d'Oliver de reflexionar sobre la tasca traductològica, llarga i complicada, que va haver de dur a terme, silenciada en el llibre mateix. Considera que traduir és trair i que la literalitat, que no és recomanable, no significa el mateix que la fidelitat, que sí que és necessària. A més, es mostra partidària que el traductor o traductora sigui invisible. Després d'elaborar aquest treball, podem dir que, més enllà d'aquests conceptes generals, tenim una idea més concreta de què és traduir per a ella i quines característiques ha d'acomplir qui versiona una obra. Així, cal que sàpiga jugar amb la llengua, tingui la capacitat d'«enganyar» la gramàtica i sigui un lector o una lectora perspicaç i un bon escriptor o escriptora, encara que no s'hi dediqui professionalment. A més, considera que la base d'una traducció competent és el domini de la llengua meta i no tant el de la llengua original.

Si ens fixem en la tipologia dels llibres que ha traduït, veurem que sempre ha optat per la prosa i que mai no ha escollit la poesia o el teatre. Observant la totalitat d'obres, ens adonem que allò que més ha versionat són assaigs, seguits de prop per la novel·la. La literatura infantil i juvenil, sobretot la juvenil, també estableixen un altre grup remarcable. Ara bé, contemplant els períodes en què s'ha dedicat a aquests gèneres, descobrim que, si bé la novel·la ha estat, poc o molt, sempre present, els assaigs es troben molt centrats en la primera fase de la seva carrera, i la literatura juvenil, sobretot als anys vuitanta. En conseqüència, deduïm que, malgrat que ha gaudit amb tot tipus d'encàrrecs, quan ha pogut triar, s'ha decantat per la novel·la.

L'esforç i la constància de Maria-Antònia Oliver a l'època en què estudiava batxillerat van propiciar que les classes extraescolars d'Aina Moll no esdevinguessin un seguit de lliçons gramaticals. Ben al contrari, van representar un punt d'inflexió en la manera de percebre la importància de la llengua i van permetre que l'autora entengués que no podia escriure en cap altre idioma que no fos el propi. La immersió en la literatura catalana de tots els temps i el domini lingüístic, plasmat en les seves novel·les, també s'evidencia en les traduccions, en què Oliver sempre s'ha valgut d'un català acurat, precís i ric. Amb tot, mai no li ha sabut greu incloure-hi barbarismes o girs incorrectes, si s'esqueia, per reproduir, per exemple, un dialecte concret.

A l'últim, volem consignar una curiositat. Resseguint les pàgines de *La Vanguardia* i els articles que s'han escrit sobre ella, se'ns ha fet palès que el nom d'Oliver apareix escrit de maneres diverses: amb guionet, sense guionet, amb punt després de la lletra ema de Maria, etcètera. El fet és que, tal com ens va explicar l'escriptora, aquest nom i cognom són habituals a Mallorca i, per aquest motiu, sempre l'escriu amb totes les lletres i guionet, per diferenciar-se, per exemple, de Maria Antònia Oliver, sense guionet, coreògrafa i ballarina. Al llarg de la tesina, hem emprat la forma que utilitza Oliver i només l'hem canviat quan hem citat algun fragment textual, en el qual hem mantingut el nom figurava al text originari.

7.1. Futures línies d'investigació

A mesura que hem anat elaborant el treball, ens hem adonat que queden molts fronts oberts. És per això que presentem les següents línies d'investigació, que considerem futurs objectius d'estudi interessants i engrescadors.

En primer lloc, és evident que, en endinsar-nos més en el món traductològic d'Oliver, caldrà fer una anàlisi lingüística i estilística d'alguna de les seves versions. Tot i que n'hi ha unes quantes que tenen gran interès per diversos motius, com pot ser la creació lingüística i dialectal a *Una conxorxa d'enzes* (1988) de John Kennedy Toole o el que ella va anomenar «esperit de l'obra» als llibres de Virginia Woolf, estimem que *Moby Dick* (1984) és la que pot resultar-nos més enriquidora: d'una banda, per l'estil, la sintaxi i els registres de la llengua no unitaris i canviants que va emprar Herman Melville; d'una altra, per la necessitat d'invenió de vocabulari de marineria i *baleneig*, inexistent a la nostra llengua, i també per la dificultat d'adequar l'anglès manejat per l'autor l'any 1851 al català dels anys vuitanta; finalment, pels problemes de referències filosòfiques, religioses i literàries que apareixen al text.

En segon lloc, coneixedores del feminisme d'Oliver, ens agradaria estudiar la seva traducció d'*Orlando: a biography* (1928), de Virginia Woolf, que ha esdevingut un text clau per als estudis de gènere i que és una de les obres que més ha influït la traductora. Volem comparar, doncs, la seva versió al català, publicada l'any 1985 a Edhasa, amb les traduccions al castellà de Jorge Luis Borges (de 1937, Editorial Sur, de la qual encara se'n fan reedicions) i d'Enrique Ortenbach (de 1993, Lumen). A l'article «Examinar la teoria del género traduciendo la androginia»²¹, Annarita Taronna, que ja va revisar les dues traduccions italianes d'*Orlando*, conclou que la identitat del traductor o traductora té, inevitablement, un efecte sobre la seva versió. A més, les percepcions i els interessos de qui tradueix varien amb el temps.

²¹ A: CALEFATO, Patrizia; GODAYOL, Pilar (coord.). *Traducción / género / poscolonialismo*.

Consegüentment, la traducció comporta una introducció en la textualitat que pot ser directa (fent una versió, per exemple) o indirecta (comparant i tornant a revisar traduccions). El que ens proposem, doncs, és la introducció indirecta, tot examinant si la identitat del traductor o traductora ha condicionat, en els casos esmentats, la representació de gènere.

El personatge d'Oliver més conegut arreu del món, Lònia Guiu, erigeix, sens dubte, una tercera línia d'investigació apassionant. La detectiva privada ha estat considerada sovint una figura feminista. Amb tot, l'escriptora ha declarat diverses vegades que no era la seva intenció presentar-la d'aquesta manera i que, de fet, qui juga el contrapunt feminista a les seves obres és la Mercè, la seva amiga. Caldria investigar, doncs, les traduccions dels tres llibres protagonitzats per Guiu a altres llengües. Ens sembla interessant observar, d'una banda, la representació textual del gènere en aquestes versions i, d'una altra, la lingüística des del punt de vista del sexisme i l'androcentrisme. Considerem que podríem comparar, per exemple, les versions de Kathleen McNerney (traductora dels tres llibres protagonitzats per la detectiva a l'anglès que, a més, ha fet estudis sobre Oliver) amb les de Manuel Quinto (responsable de les mateixes obres al castellà). D'altra banda, la traducció al francès d'*Estudi en lila* ha anat a càrrec d'un traductor reconegut, Bernard Lesfargues, mentre que la d'*Antípodes* ha estat responsabilitat d'una traductora, Anne-Marie Meunier. No coneixem el nom de qui ha versionat *El sol que fa l'ànec*, el tercer llibre. Així doncs, segurament també trobaríem diferències en, com a mínim, dues versions diferents a la mateixa llengua.

Per bé que ja ho intuïem, mentre confeccionàvem aquesta monografia hem notat la quantitat de traduccions que s'han fet d'algunes de les seves novel·les més importants. Només cal fer una ullada a l'apartat «Obres de Maria-Antònia Oliver traduïdes a altres llengües» (9.3), per a advertir que hi ha un camp increïble, encara verge, per a indagar.

Així com hi ha escriptors i escriptores en català que, en esmentar-los, immediatament ens ve al cap que han estat traduïts i traduïdes a altres llengües, com Quim Monzó o Carme Riera, el nostre quart objectiu en investigacions futures serà contribuir a aquest coneixement quant a Maria-Antònia Oliver, atès que va ser una de les primeres escriptores catalanes traduïdes i que, fins al moment, les seves obres no s'han deixat de girar. La darrera versió que ha vist la llum ha estat *Joana E.* a l'alemany, l'any 2007. Les primeres van ser *Estudi en lila* a l'anglès i una antologia de contes de diversos autors i autores traduïda al rus, totes dues obres de l'any 1987. Seria molt atractiu estudiar la recepció d'aquestes novel·les als països als quals han estat publicades. Aquesta tasca ens permetria fer un retrat de com es valora l'autora fora de casa nostra. Voldríem comparar com ha estat rebuda la seva obra en alguns països, quantes edicions s'han fet de cada llibre i, en la mesura que sigui possible, quin ha estat el tractament que s'ha donat als seus llibres.

D'altra banda, l'autora escriu d'una manera característica, usant un llenguatge molt ric i fent referència sovint a aspectes culturals concrets. En conseqüència, seria molt encoratjador conversar amb alguns dels traductors i traductores a altres idiomes per tal que ens expliquin amb quines dificultats s'han trobat a l'hora de traduir-ne les obres i com han resolt els problemes que els han sorgit.

8. Bibliografia

8.1. Obra pròpia

OLIVER, Maria-Antònia. *Cròniques d'un mig estiu*. Barcelona: Club Editor, 1970. (Reeditada per El Club dels Novel·listes, 2006).

OLIVER, Maria-Antònia. *Cròniques de la molt anomenada ciutat de Montcarrà*. Barcelona: Edicions 62, 1972.

OLIVER, Maria-Antònia; Catany, Toni. *Les illes (Mallorca, Menorca, Eivissa, Formentera i Cabrera)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1975. (Catalunya Visió; 11).

OLIVER, Maria-Antònia. *Coordenades espai-temps per guardar-hi les ensaïmades*. Barcelona: Pòrtic, 1975. (Cristalls; 2).

OLIVER, Maria-Antònia. *El vaixell d'iràs i no tornaràs*. Barcelona: Laia, 1976 (Reeditada per Editorial Planeta, 1988, dins *Antologia de la novel·la catalana*).

OLIVER, Maria-Antònia. *Punt d'arròs*. Barcelona: Galba Edicions, 1979.

OLIVER, Maria-Antònia. *Figues d'un altre paner*. Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1979.

DRACS, Ofèlia. *Lovecraft, Lovecraft*. Barcelona: Edicions 62, 1981.

OLIVER, Maria-Antònia. *Vegetal i muller qui cerca espill*. Barcelona: Hogar del Libro, 1982. (Nova Terra; 16).

DRACS, Ofèlia. *Negra i consentida*. Barcelona: Laia, 1983.

OLIVER, Maria-Antònia (Dibuixos de Maria Rius). *Margalida perla fina*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984. (Llibres del Sol i de la Lluna; 26).

OLIVER, Maria-Antònia. *Crineres de foc*. Barcelona: Laia, 1985. (El Mirall i el Temps) -- (Reeditada per Edicions 62, 2002).

OLIVER, Maria Antònia. *Estudi en lila*. Barcelona: La Magrana, 1985 (Les Ales Esteses; 25).

DRACS, Ofèlia. *Essa efa*. Barcelona: Laia, 1985. (El Mirall i el Temps).

DRACS, Ofèlia. *Bocato di cardinali*. València: Tres i Quatre, 1985 (La Unitat; 100).

OLIVER, Maria-Antònia. *Antípodes*. Barcelona: La Magrana, 1988 (La Negra;18) -- (Reeditada per Suma de Lletres Catalana, 2002).

OLIVER, Maria-Antònia. *El Pacaticú* (Dibuixos d'Eulàlia Sariola). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988. (La Finestra; 5).

OLIVER, Maria-Antònia. *Tríptics*. Barcelona: Edicions 62, 1989.

OLIVER, Maria-Antònia. *Joana E*. Barcelona: Edicions 62, 1992.

OLIVER, Maria-Antònia [et al.]. *Mirall d'aigua: reflexos del port = Miroir d'eau: reflets du port*. Barcelona: Port Autònom de Barcelona: Lunwerk, 1992.

OLIVER, Maria-Antònia. *Negróni de Ginebra*. Barcelona: Edicions 62, 1993. (Els Llibres de l'Escorpí; 135).

OLIVER, Maria-Antònia. *El sol que fa l'ànec*. Barcelona: La Magrana, 1994. (La Negra; 58).

OLIVER, Maria-Antònia. *Amor de cans*. Barcelona: Edicions 62, 1995. (Escriptores del Segle XX; 11).

ALCOVER, Antoni M. (Adaptació de Maria Antònia Oliver). *Les tres germanes i els nou gegants*. Palma de Mallorca: Moll, 1996. (Tirurany; 3).

OLIVER, Maria-Antònia. *La dida*. Palma de Mallorca: Moll, 1996. (Les Illes d'Or; 154).

OLIVER, Maria-Antònia. «Arri, arri cavallet» A: BAYÀ, Montserrat (coord.). *Amb una altra mirada*. Madrid: Escuela libre editorial (fundación ONCE), 1998.

OLIVER, Maria-Antònia. *Tallats de lluna*. Barcelona: Edicions 62, 2000. (El Balanci; 388).

OLIVER, Maria-Antònia [et al.] *Domèstics i salvatges. Deu contes d'animals*. Barcelona: Planeta, 2001.

OLIVER, Maria-Antònia. *L'illa i la dona. Trenta-cinc anys de contes*. (Selecció i introducció de Carles Cortés). Barcelona: Edicions 62, 2003. (El Balanci; 464).

OLIVER, Maria-Antònia. *Colors de mar*. Barcelona: Proa, 2007.

8.2. Bibliografia sobre l'obra de Maria-Antònia Oliver

BROCH, Àlex. «Anys setanta i vuitanta: una visió general del període». A: BORDONS, Glòria; SUBIRANA, Jaume (eds.). *Literatura catalana contemporània*. Barcelona: Proa, 299-305.

CORTÉS, Carles; ESCANDELL, Dari. *Maria-Antònia Oliver*. Barcelona: Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, 2006 (Retrats; 11).

DOMÍNGUEZ, Lourdes. «Hi ha molt de camí per a la rebel·lia» (entrevista). *Avui* (12/06/03).

ESCANDELL, Dari. «Na Lònia Guiu de Maria-Antònia Oliver: la profanació d'un espai literari vedat a la dona». Presentada a Alacant dins de «II Seminari Internacional d'Estudis Transversals: D'objecte a subjecte, la dona a través de l'art i de la literatura en les cultures mediterrànies», 2007.

FRANCÉS, Maria Àngels. «La represa de la paraula: influència del feminisme en la literatura catalana actual». *Feminismo/s*, 2003, 1, p. 117-134.

HART, Patricia. «Introduction». A: OLIVER, Maria-Antònia. *Blue roses for a dead... lady?*. Nova Orleans: University Press of the South, 1998, p. VII-XIV.

MASCARÓ, Virgínia. «Maria Antònia Oliver novel·lista» (entrevista). *Avui* (31/05/06).

MCNERNEY, Kathleen. «Funciones bipolares en la obra de Maria-Antònia Oliver». A: *Actas del X Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas*,

vol. 3. Barcelona: Promociones y Publicaciones Universitarias-UB, 1989, p. 97-103.

NADAL, Marta. «Maria-Antònia Oliver. Novel·lar la realitat». *Serra d'Or*, 1992, p. 10-13.

PALAU, Montserrat. «Existencias y voces femeninas en la narrativa de M. Antònia Oliver, Isabel-Clara Simó y M. Mercè Roca». A: ZAVALA, Iris M. (coord.) *Breve historia feminista de la literatura española (en lengua catalana, gallega y vasca)*, vol. VI. Rubí: Anthropos, 2000, p. 121-132.

PERICÀS, Iolanda. «Jo no vaig triar el català, em va triar a mi» (entrevista). *Diari de Balears* (26/08/03).

PIQUER, Eva. «Les paraules tornen a ser-me amigues» (entrevista). *Avui* (19/10/00).

ROSSELLÓ, Josep J. «Maria A. Oliver recupera su voz narrativa». *Diario de Mallorca* (14/12/00).

8.3. Traduccions

BARATTO, Mario. *Teatro y luchas sociales*. Barcelona: Edicions 62, 1971.
[Amb Jaume Fuster].

DARWIN, Charles. *Teoría de la evolución*. Barcelona: Península, 1971.
[Amb Jaume Fuster].

MAIAKOVSKI, Vladimir. *Poesía y revolución*. Barcelona: Edicions 62, 1971.
[Amb Jaume Fuster].

SOLZHENITSYN, Aleksandr Isaevich. *La casa de Matryona. Todo sea por la causa*. Barcelona: Península, 1971. [Amb Jaume Fuster].

FRANCESCATO, Giuseppe. *El lenguaje infantil. Estructuración y aprendizaje*. Barcelona: Península, 1971.

BROCHIER, Hubert. *El milagro económico japonés*. Barcelona: Dopesa, 1972. [Amb Jaume Fuster].

MARIE, Jean-Jacques. *El trotskismo*. Barcelona: Edicions 62, 1972. [Amb Jaume Fuster].

WOOLF, Virginia. *Els anys*. Barcelona: Nova Terra, 1973; (Reeditada per Edhasa, 1988).

CARLISLE, Henry. *Viaje al 1º de diciembre*. Barcelona: Grijalbo, 1974.

STEWART, Mary. *La cueva de cristal*. Barcelona: Grijalbo, 1974.

THOMSON, Jim. *La huida*. Barcelona: Círculo de lectores: 1974.

CALDWELL, Taylor. *Testimonio de dos hombres*. Barcelona: Grijalbo, 1974.

GINZBURG, Natalia. *Nunca me preguntes*. Barcelona: Dopesa, 1974.
[Amb Jaume Fuster].

BOFILL, Francesc. *Viaje a través de la historia de Montserrat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1974.

STEWART, Mary. *Las colinas huecas*. Barcelona: Grijalbo, 1974.

DIEMBERGER, Kurt. *Entre zero i vuit mil metres*. Barcelona: Nova Terra, 1975.

LABORIT, Henri. *Introducción a una biología del comportamiento: la agresividad desviada*. Barcelona: Península, 1975. [Amb Jaume Fuster].

WINTERBOTHAM, Frederick William. *Ultrasecreto: la gran revelación de la Segunda Guerra Mundial*. Barcelona: Grijalbo, 1975.

LENIN, Vladimir Iilitx. *Escritos sobre la literatura y el arte*. Barcelona: Península, 1975. [Amb Jaume Fuster].

VERNE, Jules. *El castell dels Càrpats*. Barcelona: Edicions 7x7, 1978.

BARCELÓ, Joan. *Ojos de jineta*. Barcelona: La Galera, 1978.

RODGERS, Mary. *Quin dia tan bèstia!* Barcelona: La Magrana, 1982.

STEVENSON, Robert Louis. *Les aventures de David Balfour*. Barcelona: La Magrana, 1982.

TXÉKHOV, Anton Pavlovitx. *L'estepa i altres narracions*. Barcelona: Edicions 62, 1982. [Amb Ricard Sanvicente].

TWAIN, Mark. *Les aventures de Tom Sawyer*. Barcelona: La Galera, 1982.

MELVILLE, Herman. *Moby Dick*. Barcelona: Edicions 62, 1984.

RODGERS, Mary. *La tele boja*. Barcelona: La Magrana, 1985. [Amb Neus Arqués].

CALVINO, Italo. *Palomar*. Barcelona: Laia, 1985.

UNALI, Anna. *Mariners, pirates i corsaris catalans a l'època medieval*. Barcelona: La Magrana, 1985.

WOOLF, Virginia. *Orlando: una biografia*. Barcelona: Edhasa, 1985.

ARRIETA, Joxe Austin. *La sobretaula del 15 d'agost*. Barcelona: Columna, 1986.

WELLS, Herbert George. *Els primers homes a la lluna*. Barcelona: Empúries, 1987.

RODGERS, Mary. *L'escuma de la pesta*. Barcelona: La Magrana, 1987.

TOOLE, John Kennedy. *Una conxorxa d'enzes*. Barcelona: Pòrtic, 1988. (Reeditada amb el títol de *La conxorxa dels ximplers*. Barcelona: Columna, 1997).

WOOLF, Virginia. *Les ones*. Barcelona: Edhasa, 1989.

BARRIE, James Matthew. *Peter Pan*. Barcelona: Empúries, 1990.

SHELLEY, Mary. *Frankenstein o el prometeu modern*. Barcelona: Edicions de l'Eixample, 1993.

ARBOGAST, Christine. *Una àvia d'ocasió*. Barcelona: La Magrana, 1997.

GAVALDA, Anna. *L'estimava*. Barcelona: Edicions 62, 2003.

8.4. Bibliografia de Maria-Antònia Oliver sobre les traduccions

OLIVER, Maria-Antònia. «Moby Dick, el catxalot: de l'aventura de traduir». *Serra d'Or*, 312, 1985, p. 23-24.

OLIVER, Maria-Antònia. «Pròleg». A: TWAIN, Mark. *Les aventures de Tom Sawyer*. Barcelona: La Galera, 1990, p. 5-6.

OLIVER, Maria-Antònia. «La feina de traduir». A: *Maria Aurèlia Capmany i Farnés (1948-1991)*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1992, p. 261-263.

OLIVER, Maria-Antònia. «Nota de la traductora». A: TOOLE, John Kennedy. *La conxorxa dels ximpls*. Barcelona: Columna, 1997, p. 5-6.

8.5. Bibliografia consultada

«La traducció: una professió poc reconeguda i recompensada», *El butlletí de l'ACEC* (Associació Col·legial d'escriptors de Catalunya), 75, 2008, p. 3-5.

ARENAS, Carme; ŠKRABEC, Simona. *La literatura catalana i la traducció en un món globalitzat*. Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes i Institut Ramon Llull, 2006.

ARENAS, Carme. «Maria Aurèlia Capmany, introductora a Catalunya de la narrativa italiana». *Quaderns. Revista de Traducció*, 14, 2007, p. 19-28.

ARENAS, Carme. «La traducció i el mercat editorial», *Quaderns. Revista de Traducció*, 15, 2008, p. 73-76.

ARROJO, Rosemary. «Fidelity and the gendered translation», *TTR* 3, 2, 1994, p. 147-163.

ARROJO, Rosemary. «Literature as fetishism: some consequences for a theory of translation», *Meta* XLI, 2, 1996, p. 208-216.

ARTÍS-GENER, Avel·lí; OLIVER, Maria-Antònia. *Avel·lí Artís Gener, M. Antònia Oliver. Conversa transcrita per Xavier Febrés*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona i Laia, 1984. (Diàlegs a Barcelona; 4).

BACARDÍ, Montserrat; FONTCUBERTA, Joan; PARCERISAS, Francesc. *Cent anys de traducció al català (1891-1990). Antologia*. Vic: Eumo Editorial, 1998.

BACARDÍ, Montserrat. «Anna Murià, traductora (in)visible». *Quaderns. Revista de Traducció*, 13, 2006, p. 77-85.

BACARDÍ, Montserrat; GODAYOL, Pilar. *Traductores*. Vic: Serveis de Publicacions de la Universitat de Vic, 2006.

BACARDÍ, Montserrat; GODAYOL, Pilar. «Traductores: de les disculpes a les afirmacions». *Literatures*, 6, 2008, p. 45-66.

BADAL, Josep Lluís. «Pròleg». A: MELVILLE, Herman. *Les encantades; Jimmy Rose; El violinista*. Terrassa: El Cau Ple de Lletres, 1998, p. 7-28.

BARTHES, Roland. «La muerte del autor». A: *El susurro del lenguaje*. Barcelona: Paidós, 1987, p. 65-71.

CAPMANY, Maria Aurèlia. «Traducir, ¿qué?». *La Vanguardia* (05/02/86).

CARNÉ, M. Elena. «Montserrat Abelló, passió per traduir». *Quaderns. Revista de Traducció*, 14, 2007, p. 183-196.

CARNÉ, M. Elena. «Montserrat Abelló, traductora amb nom propi». *Quaderns. Revista de Traducció*, 16, 2009, p. 91-96.

CASTRO, Olga. «El género (para)traducido: pugna ideológica en la traducción y paratraducción de *O curioso incidente do can á media noite*». *Quaderns. Revista de Traducció*, 16, 2009, p. 251-264.

Catalan Writing, 17-18. Barcelona: PEN Català, 2002.

Charte du traducteur. Dubrovnik: Fédération Internationale des Traducteurs, 1963 (modificada a Oslo, 1994).

CHAVARRÍA, Adrià. «La quotidianitat amagada. Les novel·les d'Helena Valentí». *Literatures*, 6, 2008, p. 91-104.

CÒNSUL, Isidor. «Perfil de Maria Àngels Anglada». A: *Àlbum. Maria Àngels Anglada*. Barcelona: PEN Català, 1998, p. 6-9.

COTNER, Luisa. «Las autotraducciones al castellano de Carme Riera». *Quimera*, 199, 2001, p. 21-24.

COTNER, Luisa. «Discurs polifònic, realitat polièdrica, un tret característic a l'obra de Carme Riera». *Caràcters*, 34, 2006, p. 26-27.

DESCLOT, Miquel. «Retraduir els clàssics». *Quaderns. Revista de Traducció*, 15, 2008, p. 83-86.

FLOTOW, Luise von. «Feminist translation: contexts, practices and theories». *TTR*, 4, 2, 1991, p. 69-84.

FLOTOW, Luise von. *Translation and gender. Translating in the 'Era of feminism'*. Manchester: St. Jerome, 1997.

FLOTOW, Luise von. «Feminism in translation: the Canadian factor». *Quaderns. Revista de Traducció*, 13, 2006, p. 11-20.

GODAYOL, Pilar. *Espais de frontera. Gènere i traducció*. Vic: Eumo Editorial, 2000.

GODAYOL, Pilar. *Virginia Woolf. Cinc-centes lliures i una cambra pròpia*. Barcelona: Pòrtic, 2005.

GODAYOL, Pilar (ed.). *Catalanes del XX*. Vic: Eumo Editorial, 2006.

GODAYOL, Pilar. «Helena Valentí, fúria i traducció». *Quaderns. Revista de Traducció*, 13, 2006, p. 87-93.

GODAYOL, Pilar. «Dona i traducció: del plaer a l'ofici». A: *XIV Seminari sobre la Traducció a Catalunya*. Barcelona: Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, 2007, p. 41-53.

GODAYOL, Pilar. «Maria Aurèlia Capmany, feminisme i traducció». *Quaderns. Revista de Traducció*, 14, 2007, p. 11-18.

GODAYOL, Pilar. «Triplement subalternes». *Quaderns. Revista de Traducció*, 15 (2008), p. 41-50.

GONZÁLEZ, Maria. «Las traducciones al castellano de la obra de Carme Riera. Entrevista a Luisa Cotoner Cerdó», A: CALEFATO, Patrizia; GODAYOL, Pilar (coord.). *Traducción / género / poscolonialismo*. Buenos Aires: La Crujía Ediciones, 2008, p. 177-188.

Institució de les Lletres Catalanes 2005/2006. Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes, 2006.

L'obra de govern de Cultura de la Generalitat de Catalunya 1980-2003. Barcelona: Centre d'Estudis Jordi Pujol, 2009.

LEONE, Leah. «La novela cautiva: Borges y la traducción de Orlando». *Variaciones Borges*, 25, 2008, p. 223-236.

LLANAS, Manuel. *L'edició a Catalunya: el segle XX (1939-1975)*. Barcelona: Gremi d'Editors de Catalunya, 2006.

LLANAS, Manuel. *L'edició a Catalunya: el segle XX (els darrers trenta anys)*. Barcelona: Gremi d'Editors de Catalunya, 2007.

LLANAS, Manuel. *Sis segles d'edició a Catalunya*. Vic: Eumo Editorial, 2007.

MALLAFRÈ, Joaquim. «Models de llengua i traducció catalana». *Quaderns. Revista de Traducció*, 5, 2000, p. 9-27.

MARTÍ, Jaume; REY, Carme; PORQUERAS-MAYO, Albert (eds.). *Antologia de la narrativa catalana dels 70*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1980. p. 57-75 i 114-136.

MARTÍ, Vicent. «Força dona: entrevista amb Helena Valentí», A: FERRATER, Gabriel. *Cartes a l'Helena i residu de materials dispersos*. Barcelona: Empúries, 1995, p. 55-63.

MASCARÓ, Virgínia. «El meu llenguatge particular no és mallorquí, és pancatalà» (entrevista). *Avui* (31/05/06).

MASSOT, Dolors. «Las letras catalanas lloran la muerte de Jaume Fuster». *ABC* (01/02/98).

MCNERNEY, Kathleen. «Quim/Quima – Orlando: cambios de sexo y de moda». A: *Actas del XII Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas*, vol. 5. Barcelona: Promociones y Publicaciones Universitarias-UB, 1995, p. 169-175.

MONTERO, Anna. «L'espai d'una llengua abolida». A: *Àlbum. Maria-Mercè Marçal*. Barcelona: PEN Català, 1998, p. 10-11.

NADAL, Marta. *Vint escriptors catalans*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.

OLIVER, Maria-Antònia. «Pròleg». A: MUS, Antoni. *Les denúncies*. Barcelona: La Magrana, 1976, p. 9-12.

OLIVER, Maria-Antònia. «Who I am and why I write», Transcript, 16 (The European internet review of books and writing). <http://www.transcript-review.org/section.cfm?id=216&lan=en>.

PARCERISAS, Francesc. «Alguns canvis en el concepte de traducció». *Els Marges*, 50, 1994, p. 86-92.

PARCERISAS, Francesc. «Acotacions al desenvolupament dels estudis sobre traducció arreu (àdhuc a Catalunya)». *Quaderns. Revista de Traducció*, 15, 2008, p. 35-40.

PARCERISAS, Francesc. «Montserrat Abelló traductora, amb motiu dels seus 90 anys». *Quaderns. Revista de Traducció*, 16, 2009, p. 101-103.

PÉREZ, Janet; IHRIE, Maureen. *The feminist encyclopedia of Spanish literature*. Westport: Greenwood press, 2002.

PESSARRODONA, Marta. «Ser mujer, catalana y escritora». *El País* (21/11/80).

PESSARRODONA, Marta. «Presentació». A: WOOLF, Virginia. *Entre els actes*. Barcelona: Edicions 62, 1989, p. 5-12.

PESSARRODONA, Marta. «Cap a una genealogia de dones traductores: Helena Valentí». A: *Àlbum. Helena Valentí*. Barcelona: PEN Català, 2005, p. 16-18.

PI DE CABANYES, Oriol; GRAELLS, Guillem-Jordi. *La generació literària dels 70. 25 escriptors nascuts entre 1939-1949*. Barcelona: Pòrtic, 1971. (Llibre de Butxaca; 38).

PICORNELL, Mercè. «Trencavel, Ignasi Ubac i la (re)construcció de la literatura catalana». A: *Textualisme i subversió: Formes i condicions de la narrativa experimental catalana (1970-1985)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007, p. 81-126.

PINYOL, Ramon. «Les escriptores catalanes vuitcentistes i la traducció». *Quaderns. Revista de Traducció*, 13, 2006, p. 67-75.

PONS, Agustí. «Maria Aurèlia Capmany i la seva influència en la configuració de la Catalunya d'avui». A: PALAU, Montserrat; MARTÍNEZ, Raül-David (eds.). *Maria Aurèlia Capmany: l'afirmació en la paraula*. Valls: Edicions Cossetània, 2002, p. 81-92.

REAL, Neus. «Pròleg». A: ABRAMS, Sam; BROCH, Àlex; CASACUBERTA, Margarida; CÒNSUL, Isidor. *21 escriptores per al segle XXI*. Barcelona: Proa, 2004, p. 14-23.

Revenus comparés des traducteurs littéraires en Europe. Brussel·les: CEATL (Conseil Européen des Associations de Traducteurs Littéraires), 2008.

RODRÍGUEZ, Javier. «Roser Berdagué i José Luis Moralejo ganan el Premio Nacional de Traducción». *El País* (02/11/09).

RODRÍGUEZ, Marcos. «Identidad nacional y traducción: Entrevista con Jordi Arbonès i Montull (1929-2001)». *TRANS. Revista de Traductología*, 6, 2002, p. 215-224.

Setze autors: tots els premis Recull: narració, 1965-1981. Barcelona: Pòrtic, 1981.

SIMON, Sherry. *Gender in translation. Cultural identity and the politics of transmission*. Nova York: Routledge, 1996.

SPIVAK, Gayatri Chakravorty. «Translator's preface». A: DERRIDA, Jacques. *Of grammatology*. Maryland: The Johns Hopkins University Press, 1976.

SPIVAK, Gayatri Chakravorty. «Can the subaltern speak?». A: WILLIAM, Patrick; CHRISMAN, Laura (eds.). *Colonial discourse and post-colonial theory*. Nova York: Harvester Wheatsheaf, 1993, p. 66-111.

TARONNA, Annarita. «Examinar la teoría del género traduciendo la androginia». A: CALEFATO, Patrizia; GODAYOL, Pilar (coord.). *Traducción / género / poscolonialismo*. Buenos Aires: La Crujía Ediciones, 2008, p. 29-40.

TORRENTS, Ricard. «La poeta traductora Montserrat Abelló. Semblança homenatge en les IX jornades de Traducció a Vic». *Quaderns. Revista de Traducció*, 13, 2006, p. 95-103.

Traduccions de Literatura Catalana = Traducciones de literatura catalana
= *Catalan literature in translation (1998-2003)*. Barcelona; Palma de Mallorca:
Institut Ramon Llull, 2003.

UDINA, Dolors. «"O no existim o som excel·lents, no hi ha terme mitjà."
Entrevista a Roser Berdagué». *Quaderns. Revista de Traducció*, 13, 2006, p.
183-189.

VALLS, Àlvar. «Quan els lladres i serenos han de parlar català.
L'esclavatge i les angúnies de l'equivalència: una por infundada que cal
superar». *Quaderns. Revista de Traducció*, 1, 1998, p. 53-56.

VIDAL, África. *El futuro de la traducción*. València: Institució Alfons el
Magnànim, 1998.

9. Annexos

9.1. Esquema de les traduccions de Maria-Antònia Oliver

A continuació mostrem un esquema de les traduccions d'Oliver organitzat en forma de graella. Així doncs, de cada llibre figura el títol, la llengua de sortida i la d'arribada, el nom de l'autor o autora, el gènere d'aquest autor o autora, l'editorial a la qual es va publicar l'obra, l'any, la tipologia del text i, si s'escau, qui va col·laborar amb Oliver per fer la traducció.

Totes les dades estan estructurades de manera que es puguin comparar uns llibres amb els altres. Al final, reunim tots els elements aplegats al quadre, i en fem un resum sinòptic.

Títol	Ll. sortida	Ll. arribada	Autor/a	Gènere	Editorial	Any	Tipologia	Col·laboració
<i>Teatro y luchas sociales</i>	Italià	Castellà	Baratto, Mario	Home	Península (Ed. 62)	1971	Assaig	Jaume Fuster
<i>Teoría de la evolución</i>	Anglès	Castellà	Darwin, Charles	Home	Península (Ed. 62)	1971	Assaig	Jaume Fuster
<i>Poesía y revolución</i>	Rus (traducció indirecta del francès)	Castellà	Maiakovski, Vladimir	Home	Península (Ed. 62)	1971	Assaig	Jaume Fuster
<i>La casa de Matryona. Todo sea por la causa</i>	Rus (traducció indirecta del francès)	Castellà	Solzenicyn, Alexandr Isaievitch	Home	Península (Ed. 62)	1971	Assaig	Jaume Fuster
<i>El lenguaje infantil. Estructura y aprendizaje</i>	Italià	Castellà	Francescato, Giuseppe	Home	Península (Ed. 62)	1971	Assaig	--

<i>El milagro económico japonés</i>	Francès	Castellà	Brochier, Hubert	Home	Doposa	1972	Assaig	Jaume Fuster
<i>El trotskismo</i>	Francès	Castellà	Marie, Jean-Jacques	Home	Península (Ed. 62)	1972	Assaig	Jaume Fuster
<i>Els anys</i>	Anglès	Català	Woolf, Virginia	Dona	Nova Terra	1973	Novel·la	--
<i>Viaje al 1º de diciembre</i>	Anglès	Castellà	Carlisle, Henry	Home	Grijalbo	1974	Novel·la	--
<i>La cueva de cristal</i>	Anglès	Castellà	Stewart, Mary	Dona	Grijalbo	1974	Novel·la	--
<i>La huida</i>	Anglès	Castellà	Thomson, Jim	Home	Grijalbo	1974	Novel·la	--
<i>Testimonio de dos hombres</i>	Anglès	Castellà	Caldwell, Taylor	Dona	Grijalbo	1974	Assaig	--
<i>Nunca me preguntes</i>	Italià	Castellà	Ginzburg, Natalia	Dona	Doposa	1974	Assaig	Jaume Fuster
<i>Viaje a través de la historia de Montserrat</i>	Català	Castellà	Bofill, Francesc	Home	Publ. de l'Abadia de Montserrat	1974	Literatura infantil	--

<i>Las colinas huecas</i>	Anglès	Castellà	Stewart, Mary	Dona	Grijalbo	1974	Novel·la	--
<i>Entre zero i vuit mil metres</i>	Italià	Català	Diemberger, Kurt	Home	Nova Terra	1975	Autobiogràfic	--
<i>Introducción a una biología del comportamiento: la agresividad desviada</i>	Francès	Castellà	Laborit, Henri	Home	Península (Ed. 62)	1975	Assaig	Jaume Fuster
<i>Ultrasecreto: la gran revelación de la Segunda Guerra Mundial</i>	Anglès	Castellà	Winterbotham, Frederick William	Home	Grijalbo	1975	Assaig	--
<i>Escritos sobre la literatura y el arte</i>	Francès	Castellà	Lenin, Vladimir Ilitx	Home	Península (Ed. 62)	1975	Assaig	Jaume Fuster (als crèdits només hi figura ell. El llibre el signen tots dos)

<i>El castell dels Càrpats</i>	Francès	Català	Verne, Jules	Home	7x7	1978	Literatura juvenil	--
<i>Ojos de jineta</i>	Català	Castellà	Barceló, Joan	Home	La Galera	1979	Literatura juvenil	--
<i>Quin dia tan bèstia!</i>	Anglès	Català	Rodgers, Mary	Dona	La Magrana	1982	Literatura juvenil	--
<i>L'estepa i altres narracions</i>	Rus	Català	Txékhov, Anton Pavlovitx	Home	Edicions 62	1982	Narració	Ricard Sanvicente (Andreu Nin)
<i>Les aventures de Tom Sawyer</i>	Anglès	Català	Twain, Mark	Home	La Galera	1982	Literatura juvenil	--
<i>Les aventures de David Balfour</i>	Anglès	Català	Stevenson, Robert Louis	Home	La Magrana	1982	Literatura juvenil	--
<i>Moby Dick</i>	Anglès	Català	Melville, Herman	Home	Edicions 62	1984	Novel·la	--
<i>La tele boja</i>	Anglès	Català	Rodgers, Mary	Dona	La Magrana	1985	Literatura juvenil	Neus Arqués
<i>Palomar</i>	Italià	Català	Calvino, Italo	Home	Laia	1985	Novel·la	--

<i>Mariners, pirates i corsaris catalans a l'època medieval</i>	Italià	Català	Unali, Anna	Dona	La Magrana	1985	Assaig	Maria Teresa Ferrer Mallo (revisió)
<i>Orlando: una biografia</i>	Anglès	Català	Woolf, Virginia	Dona	Edhasa	1985	Novel·la	--
<i>La sobretaula del 15 d'agost</i>	Eusquera (traducció indirecta del castellà)	Català	Arrieta, Joxe Austin	Home	Columna	1986	Autobiogràfic	--
<i>Els primers homes a la lluna</i>	Anglès	Català	Wells, Herbert George	Home	Empúries	1987	Literatura juvenil	--
<i>L'escuma de la pesta</i>	Anglès	Català	Rodgers, Mary	Dona	La Magrana	1987	Literatura infantil	--
<i>Una conxorxa d'enzes</i>	Anglès	Català	Toole, John Kennedy	Home	Pòrtic	1988	Novel·la	--
<i>Les ones</i>	Anglès	Català	Woolf, Virginia	Dona	Edhasa	1989	Novel·la	--

<i>Peter Pan</i>	Anglès	Català	Barrie, James Matthew	Home	Empúries	1990	Literatura juvenil	--
<i>Frankenstein o el prometeu modern</i>	Anglès	Català	Shelley, Mary	Dona	Edicions de l'Eixample	1993	Novel·la	--
<i>Una àvia d'ocasió</i>	Francès	Català	Arbogast, Christine	Dona	La Magrana	1997	Literatura juvenil	--
<i>L'estimava</i>	Francès	Català	Gavalda, Anna	Dona	Edicions 62	2003	Novel·la	--

Total llibres traduïts: 39

Llibres traduïts de l'anglès: 20 (sobretot els anys 73-74 i dècada dels 80)

Llibres traduïts del francès: 7

Llibres traduïts de l'italià: 6

Llibres traduïts d'altres llengües: 6 (rus, català i eusquera)

Autors traduïts: 26 (un llibre de cadascun)

Autores traduïdes: 9

Virginia Woolf:	3
Mary Rodgers:	3
Mary Stewart:	2
Taylor Caldwell	1
Natalia Ginzburg:	1
Anna Unali:	1
Mary Shelley:	1
Christine Arbogast:	1
Anna Gavalda:	1

—
14 llibres escrits per dones

Producció per anys:

1971 – 5 llibres: 5 per a Península

1972 – 2 llibres: 1 per a Dopesa
1 per a Península

1973 – 1 llibre: 1 per a Nova Terra (el primer en català)

1974 – 7 llibres: 5 per a Grijalbo
1 per a Dopesa
1 per a Publicacions de l'Abadia de Montserrat

1975 – 4 llibres: 1 per a Nova Terra al català (segona vegada que tradueix en aquesta llengua)
2 per a Península al castellà
1 per a Grijalbo al castellà

1976 – X

1977 – X

1978 – 1 llibre: 1 per a l'editorial 7x7 al català (tercera vegada que tradueix en aquesta llengua)

1979 – 1 llibre: 1 per a La Galera

1980 – X

1981 – X

1982 – 4 llibres: 2 per a La Magrana (A partir d'aquest moment ja no torna a traduir en castellà)
1 per a Edicions 62
1 per a La Galera

1983 – X

1984 – 1 llibre: 1 per a Edicions 62

1985 – 4 llibres: 2 per a La Magrana
1 per a Laia
1 per a Edhasa

1986 – 1 llibre: 1 per a Columna

1987 – 2 llibres: 1 per a Empúries
1 per a La Magrana

1988 – 1 llibre: 1 llibre per a Pòrtic

1989 – 1 llibre: 1 per a Edhasa

1990 – 1 llibre: 1 per a Empúries

1991 – X

1992 – X

1993 – 1 llibre: 1 per a Edicions de l'Eixample

1994 – X

1995 – X

1996 – X

1997 – 1 llibre: 1 per a La Magrana

1998 – X

1999 – X

2000 – X

2001 – X

2002 – X

2003 – 1 llibre: 1 per a Edicions 62

2004 – X

2005 – X

2006 – X

2007 – X

2008 – X

2009 – X

Nombre de llibres traduïts per a cada editorial:

Edicions 62: 11 (8 de les quals, per a Península 1971-1975) – 1982, 1984 i 2003

Grijalbo: 6 (1974 i 1975)

La Magrana: 6 (1982, 1985, 1987 i 1997)

Edhasa: 2 (1985 i 1989)

Nova Terra: 2 (1973 i 1975)

Dopesa: 2 (1972 i 1974)

Empúries: 2 (1987 i 1990)

La Galera: 2 (1979 i 1982)

P. A. Montserrat: 1 (1974)

7x7: 1 (1978)

Laia: 1 (1985)

Columna: 1 (1986)

Pòrtic: 1 (1988)

Edicions de l'Eixample: 1 (1993)

9.2. Traduccions de Maria-Antònia Oliver

Fins el moment, hem presentat un llistat bibliogràfic de les obres traduïdes de Maria-Antònia Oliver, però ens han quedat algunes dades d'interès per mostrar. Per aquest motiu, hem considerat necessari d'elaborar uns quadres, concretament un per a cada traducció, en els quals s'apleguin totes les dades que no figuren en cap altre apartat de forma sintètica. Així, hi incloem l'autor o autora del text, el títol traduït i l'original, l'editorial a la qual s'ha publicat la traducció, la col·lecció a la qual pertany, l'any, la llengua de sortida i la d'arribada, els llocs del llibre en els quals apareix el nom d'Oliver com a traductora, el *copyright* i el número d'ISBN.

A diferència de l'apartat anterior, en aquest cas les traduccions són tractades de manera independent.

Autor/a	Baratto, Mario
Títol traduït	<i>Teatro y luchas sociales (Ruzante, Aretino, Goldoni)</i>
Editorial	Península
Col·lecció	Historia, ciencia, sociedad, 74
Any de publicació	1971
Títol original	<i>The saggi sul teatro (Ruzante, Aretino, Goldoni)</i>
Llengua de sortida	Italià
Llengua d'arribada	Castellà
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgina de crèdits: «Traducción de JAUME FUSTER y M. A. OLIVER»
Altres	A les pàgines interiors s'indica : «Prefacio de Jaume Fuster».
Copyright	Propiedad de esta edición (incluidos el prólogo, la traducción y el diseño de cubierta) de Edicions 62 s/a., Bailén 18, Barcelona-10
ISBN	84-297-0656-9

Autor/a	Darwin, Charles
Títol traduït	<i>Teoría de la evolución</i>
Editorial	Península
Col·lecció	Ediciones de bolsillo
Any de publicació	1971
Títol original	<i>Theory of evolution</i>
Llengua de sortida	Anglès
Llengua d'arribada	Castellà
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgines interiors: «Traducción de Jaume Fuster y Maria Antònia Oliver»
Altres	No s'ha pogut trobar l'edició de 1971 («Primera edición en "Ediciones de Bolsillo"»). S'ha consultat l'edició de 1985 («primera en "Nexos"»).
Copyright	Derechos exclusivos de esta edición (incluidos la traducción y el diseño de la cubierta): Edicions 62 s/a. Provença, 278. 08008 Barcelona
ISBN	84-297-2302-1

Autor/a	Maiakovski, Vladimir
Títol traduït	<i>Poesía y revolución</i>
Editorial	Península
Col·lecció	Ediciones de bolsillo, 76
Any de publicació	1971
Títol original	--
Llengua de sortida	Rus (traducció indirecta del francès)
Llengua d'arribada	Castellà
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgina de crèdits: «Traducción de JAUME FUSTER y MARIA ANTÒNIA OLIVER»
Altres	És un llibre d'escrits de l'autor, tal com diu a la contracoberta del llibre, «panfletos irónicos, apasionadas diatribas contra algunos escritores rusos inmediatamente predecesores suyos, de cuyas tendencias estéticas se burla con acritud. Y todo ello con el fondo de una actividad revolucionaria que convierte estas páginas en un documento único para conocer el pensamiento de uno de los poetas más influyentes de nuestra época».
Copyright	Realización y propiedad de esta edición (incluidos la traducción y el diseño de la cubierta) de Edicions 62 s/a., Bailén 18, Barcelona-10
ISBN	84-297-0788-3

Autor/a	Solzenicyn, Aleksandr Isaievitch
Títol traduït	<i>La casa de Matriona. Todo sea por la causa</i>
Editorial	Península
Col·lecció	Ediciones de bolsillo, 58
Any de publicació	1971
Títol original	<i>Matrenin Dvor; Dlja Polzi Dela</i>
Llengua de sortida	Rus (traducció indirecta del francès)
Llengua d'arribada	Castellà
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgina de crèdits: «Traducción de <i>Jaume Fuster</i> y <i>Maria Antònia Oliver</i> »
Altres	--
Copyright	Realización y propiedad de esta edición (incluidos la traducción y el diseño de la cubierta): EDICIONS 62 S/A., Provenza 278, Barcelona-8
ISBN	84-297-0781-6

Autor/a	Francescato, Giuseppe
Títol traduït	<i>El lenguaje infantil. Estructuración y aprendizaje</i>
Editorial	Península
Col·lecció	Ediciones de bolsillo, 180
Any de publicació	1971
Títol original	<i>Il linguaggio infantile. Strutturazione e apprendimento</i>
Llengua de sortida	Italià
Llengua d'arribada	Castellà
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgina de crèdits: «Traducción de Maria-Antònia Oliver»
Altres	--
Copyright	Realización y propiedad de esta edición (incluyendo traducción y diseño de la cubierta): EDICIONS 62 S/A., Bailén, 18, Barcelona-10,1971
ISBN	Depósito legal: B. 8599-1972

Autor/a	Brochier, Hubert
Títol traduït	<i>El milagro económico japonés</i>
Editorial	Dopesa
Col·lecció	Testimonio de actualidad, 16
Any de publicació	1972
Títol original	<i>Le miracle économique japonais</i>
Llengua de sortida	Francès
Llengua d'arribada	Castellà
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgina de crèdits: «Traducción de Fuster-Oliver»
Altres	--
Copyright	DOPESA Avda. Infanta Carlota, 123. 230.06.09. Barcelona-15
ISBN	84-7235-131-9

Autor/a	Marie, Jean-Jacques
Títol traduït	<i>El trotskismo</i>
Editorial	Península
Col·lecció	Ediciones de bolsillo, 209
Any de publicació	1972
Títol original	<i>Le trotskysme</i>
Llengua de sortida	Francès
Llengua d'arribada	Castellà
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgina de crèdits: «Traducción de Jaume Fuster y Maria-Antònia Oliver»
Altres	--
Copyright	Realización y propiedad de esta edición (incluyendo traducción y diseño de la cubierta): EDICIONS 62 S/A., Bailén 18, Barcelona-10, 1971
ISBN	Depósito legal: B. 21.896-1972

Autor/a	Woolf, Virginia
Títol traduït	<i>Els anys</i>
Editorial	Nova Terra
Col·lecció	J.M., 13
Any de publicació	1973
Títol original	<i>The years</i>
Llengua de sortida	Anglès
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgina de crèdits: «Versió catalana de Maria Antònia Oliver»
Altres	<p>Maria Aurèlia Capmany era la directora de la col·lecció «J.M.»</p> <p>La col·lecció «J.M.» es diu així en memòria de Joanot Martorell.</p> <p>Al llibre, Maria Aurèlia Capmany fa una nota epíleg anomenada «Virginia Woolf o la nova realitat».</p>
Copyright	© Editorial Nova Terra. Primera edició, abril de 1973. Coberta dissenyada per Lleonard. Reservats tots els drets
ISBN	84-280-0724-1

Autor/a	Carlisle, Henry
Títol traduït	<i>Viaje al 1.º de diciembre</i>
Editorial	Grijalbo
Col·lecció	--
Any de publicació	1974
Títol original	<i>Voyage to the first of December</i>
Llengua de sortida	Anglès
Llengua d'arribada	Castellà
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgina de crèdits: «Traducido por M. ^a ANTONIA OLIVER de la 1. ^a edición de G.P. Putnam's Sons, Nueva York, 1972»
Altres	--
Copyright	© 1974, EDICIONES GRIJALBO, S.A. Aragón, 386, Barcelona, 9 (España)
ISBN	84-253-0345-1

Autor/a	Stewart, Mary
Títol traduït	<i>La cueva de cristal</i> (trilogía de Merlín, I)
Editorial	Grijalbo
Col·lecció	--
Any de publicació	1974
Títol original	<i>The crystal cave</i>
Llengua de sortida	Anglès
Llengua d'arribada	Castellà
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgina de crèdits: «Traducción: María Antonia Oliver»
Altres	No s'ha pogut trobar l'edició de 1974. S'ha consultat la versió de 1995 publicada per Ediciones B.
Copyright	Ediciones B, S.A., 1995. Bailén, 84 – 08009 Barcelona (Espanya)
ISBN	84-406-4632-1

Autor/a	Thompson, Jim
Títol traduït	<i>La huida</i>
Editorial	Grijalbo
Col·lecció	Edibolsillo
Any de publicació	1974
Títol original	<i>The getaway</i>
Llengua de sortida	Anglès
Llengua d'arribada	Castellà
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgina de crèdits: «Traducido por M. ^a ANTONIA OLIVER»
Altres	No s'ha trobat l'edició de 1974. S'ha consultat la tercera edició (1987).
Copyright	© 1974, EDICIONES GRIJALBO, S.A. Aragó, 385, Barcelona
ISBN	84-253-1903-X

Autor/a	Caldwell, Taylor
Títol traduït	<i>Testimonio de dos hombres</i>
Editorial	Grijalbo
Col·lecció	Edibolsillo
Any de publicació	1974
Títol original	<i>Testimony of two men</i>
Llengua de sortida	Anglès
Llengua d'arribada	Castellà
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgina de crèdits: «Versión castellana de M. ^a ANTONIA OLIVER de la 1. ^a edición de Doubleday & Company, Inc., Nueva York, 1968.»
Altres	No s'ha trobat la primera edició del llibre. S'ha consultat la sisena edició (1982).
Copyright	© 1974, EDICIONES GRIJALBO, S.A. Deu y Mata, 98, Barcelona – 14 (España)
ISBN	84-253-0889-5

Autor/a	Ginzburg, Natalia
Títol traduït	<i>Nunca me preguntes</i>
Editorial	Dopesa
Col·lecció	Narrativa «Novela-Nivola»
Any de publicació	1974
Títol original	<i>Mai devi domandarmi</i>
Llengua de sortida	Italià
Llengua d'arribada	Castellà
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgina de crèdits: «Traducción: <i>Jaume Fuster y María Antonia Oliver</i> »
Altres	--
Copyright	© DOPESA para la traducción y edición en lengua española
ISBN	84-7235-188-2

Autor/a	Bofill, Francesc
Títol traduït	<i>Viaje a través de la historia de Montserrat</i>
Editorial	Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Col·lecció	El gato azul
Any de publicació	1974
Títol original	<i>Viatge a través de la història de Montserrat</i>
Llengua de sortida	Català
Llengua d'arribada	Castellà
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgines interiors: «Traducción de María Antonia Oliver»
Altres	És un conte en què s'explica la història de Montserrat a través d'uns nens protagonistes. Il·lustracions de Joan Redorta.
Copyright	© Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1974
ISBN	84-7202-218-8

Autor/a	Stewart, Mary
Títol traduït	<i>Las colinas huecas</i> (trilogía de Merlín, II)
Editorial	Grijalbo
Col·lecció	--
Any de publicació	1974
Títol original	<i>The hollow hills</i>
Llengua de sortida	Anglès
Llengua d'arribada	Castellà
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgina de crèdits: «Traducción: María Antonia Oliver»
Altres	No s'ha trobat l'edició de 1974. S'ha consultat la versió de 1995 publicada per Ediciones B.
Copyright	Ediciones B, S.A., 1995. Bailén, 84 – 08009 Barcelona (Espanya)
ISBN	84-406-4659-3

Autor/a	Diemberger, Kurt
Títol traduït	<i>Entre zero i vuit mil metres</i>
Editorial	Nova Terra
Col·lecció	--
Any de publicació	1975
Títol original	<i>Tra zero e ottomila</i>
Llengua de sortida	Italià
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgina de crèdits: «Versió catalana de Maria Antònia Oliver»
Altres	Hi ha notes a peu de pàgina, però entenc que són de l'autor. No s'indica que siguin notes de la traductora.
Copyright	© by Editorial Nova Terra
ISBN	84-280-0836-1

Autor/a	Laborit, Henri
Títol traduït	<i>Introducción a una biología del comportamiento. La agresividad desviada</i>
Editorial	Península
Col·lecció	Ediciones de bolsillo, 414
Any de publicació	1975
Títol original	<i>L'agressivité détournée</i>
Llengua de sortida	Francès
Llengua d'arribada	Castellà
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgina de crèdits: «Traducción de M. A. Oliver y J. Fuster»
Altres	--
Copyright	Realización y propiedad de esta edición (incluidos traducción y diseño de la cubierta): EDICIONS 62 S/A. Provenza 278, Barcelona-8, 1975
ISBN	84-297-1080-9

Autor/a	Winterbotham, Frederick William
Títol traduït	<i>Ultrasecreto: la gran revelación de la Segunda Guerra Mundial</i>
Editorial	Grijalbo
Col·lecció	--
Any de publicació	1975
Títol original	<i>The ultra secret</i>
Llengua de sortida	Anglès
Llengua d'arribada	Castellà
Llocs on apareix el nom de la traductora	--
Altres	No s'ha trobat la versió castellana del llibre.
Copyright	--
ISBN	84-253-0570-5

Autor/a	Lenin (Vladimir Ilitx Ulianov)
Títol traduït	<i>Escritos sobre la literatura y el arte</i>
Editorial	Península
Col·lecció	Ediciones de bolsillo, 440
Any de publicació	1975
Títol original	<i>Sur la littérature et l'art</i>
Llengua de sortida	Francès
Llengua d'arribada	Castellà
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgina de crèdits: «Versión castellana de Jaume Fuster y Maria-Antònia Oliver»
Altres	--
Copyright	Realización y propiedad de esta edición (incluidos traducción y diseño de la cubierta): EDICIONS 62 S/A. Provenza 278, Barcelona-8, 1975
ISBN	84-297-1145-7

Autor/a	Verne, Jules
Títol traduït	<i>El castell dels Càrpats</i>
Editorial	La Magrana
Col·lecció	L'esparver, 1
Any de publicació	1978
Títol original	<i>Le château des Carpathes</i>
Llengua de sortida	Francès
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgines interiors: «Traducció de Maria Antònia Oliver»
Altres	No s'ha trobat la primera edició (7 x 7). S'ha consultat la segona edició, primera dins la Magrana (1981).
Copyright	Edicions de la Magrana, S.A. Apartat de Correus 9487 – Barcelona
ISBN	84-7410-072-0

Autor/a	Barceló i Cullerès, Joan
Títol traduït	<i>Ojos de jineta</i>
Editorial	La Galera
Col·lecció	Los grumetes de la galera
Any de publicació	1979
Títol original	<i>Ulls de gat mesquer</i>
Llengua de sortida	Català
Llengua d'arribada	Castellà
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgina de crèdits: «Versión castellana, traducida del original catalán ULLS DE GAT MESQUER (La Galera, 1979) por MARIA ANTÒNIA OLIVER»
Altres	És un llibre de literatura juvenil. L'autor explica: «Alguien me hizo a manos el manuscrito que, dentro de la colección de "Leyendas de imposibles historias", conserva una biblioteca rural dejada de la mano de Dios. Gracias a este manuscrito he podido reconstruir punto por punto la leyenda de los "Ojos de jineta", que al parecer, fue muy popular durante todo el siglo XVI [...]»
Copyright	© Joan Barceló i Cullerés, 1979. Propiedad de esta edición: La Galera, S. A. Editorial, Barcelona
ISBN	84-246-4535-9

Autor/a	Rodgers, Mary
Títol traduït	<i>Quin dia tan bèstia!</i>
Editorial	La Magrana
Col·lecció	L'esperver, 13
Any de publicació	1982
Títol original	<i>Freaky friday</i>
Llengua de sortida	Anglès
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgines interiors: «Traducció de Maria Antònia Oliver»
Altres	Pàgina de crèdits: «La traducció d'aquesta obra ha merescut una subvenció del Servei del Llibre del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. » S'ha consultat la segona edició del llibre, de 1983.
Copyright	Drets exclusius d'aquesta edició (incloent-hi el disseny de la col·lecció i la traducció): Edicions La Magrana, SA. Apartat de Correus 9487 – 08080 Barcelona
ISBN	84-7410-090-9

Autor/a	Stevenson, Robert Louis
Títol traduït	<i>Les aventures de David Balfour</i>
Editorial	La Magrana
Col·lecció	L'esparver, 17
Any de publicació	1982
Títol original	<i>Kidnapped, being memoirs of the adventures of David Balfour in the year 1751</i>
Llengua de sortida	Anglès
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgines interiors: «Traducció de Maria Antònia Oliver»
Altres	Pàgina de crèdits: «La traducció d'aquesta obra ha merescut una subvenció del Servei del Llibre del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya»
Copyright	© Edicions de La Magrana, S.A. Apartat de Correus, 9487. Barcelona
ISBN	84-7410-094-1

Autor/a	Txékhov, Anton Pavlovitx
Títol traduït	<i>L'estepa i altres narracions</i>
Editorial	Edicions 62 i «la Caixa»
Col·lecció	Les millors obres de la literatura universal, 16
Any de publicació	1982
Títol original	--
Llengua de sortida	Rus
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgines interiors: «Traduccions d'Andreu Nin, Maria Antònia Oliver i Ricard Sanvicente» Contracoberta: «Les noves traduccions han estat fetes conjuntament per Ricard Sanvicente i Maria Antònia Oliver»
Altres	Andreu Nin va traduir «Una cacera dramàtica» al català l'any 1936 (publicada per Edicions Proa), que és la que figura en aquest llibre. La resta de relats han estat traduïts per Maria Antònia Oliver i Ricard Sanvicente, tal com figura a la part inferior de la pàgina en blanc abans de començar l'apartat «Contes» i abans de començar «L'estepa» (Nota: la pàgina en blanc en què figuren els títols que s'acaben d'esmentar estan canviades).
Copyright	Drets exclusius d'aquesta edició: Edicions 62, s/a., Provença 278, Barcelona-8
ISBN	84-297-1896-6

Autor/a	Twain, Mark
Títol traduït	<i>Les aventures de Tom Sawyer</i>
Editorial	La Galera
Col·lecció	Els grumets de mar enllà, 4
Any de publicació	1982
Títol original	<i>The adventures of Tom Sawyer</i>
Llengua de sortida	Anglès
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgines interiors: «traducció i presentació Maria-Antònia Oliver »
Altres	Presentació de l'obra a càrrec de Maria-Antònia Oliver (fotocòpies).
Copyright	© La Galera, S. A. Editorial, 1982 per l'edició en llengua catalana
ISBN	84-246-8004-9

Autor/a	Melville, Herman
Títol traduït	<i>Moby Dick</i>
Editorial	Edicions 62 i «la Caixa»
Col·lecció	Les millors obres de la literatura universal, 30
Any de publicació	1984
Títol original	<i>Moby Dick; or the whale</i>
Llengua de sortida	Anglès
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgines interiors: «Traducció de Maria-Antònia Oliver» Contracoberta: «La versió catalana de <i>Moby Dick</i> , l'obra magna de Melville, ha estat feta per Maria Antònia Oliver, gran coneixedora de les rutes fantàstiques de la imaginació»
Altres	Nota a la pàgina de crèdits: «La traducció d'aquesta obra ha merescut una subvenció del Servei del Llibre del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya». Hi ha una Nota sobre la Traducció escrita per Maria-Antònia Oliver. Hi ha notes de la traductora i vocabulari de termes mariners.
Copyright	Drets exclusius d'aquesta edició: Edicions 62, s/a., Provença 278, Barcelona-8
ISBN	84-297-2093-6

Autor/a	Rodgers, Mary
Títol traduït	<i>La tele boja</i>
Editorial	La Magrana
Col·lecció	L'esparver, 46
Any de publicació	1985
Títol original	<i>A billion for Boris</i>
Llengua de sortida	Anglès
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgines interiors: «Traducció de Neus Arqués i Maria-Antònia Oliver» Contracoberta: «Traducció de Neus Arqués i Maria-Antònia Oliver»
Altres	Nota a la pàgina de crèdits: «La traducció d'aquesta obra ha merescut una subvenció del Servei del Llibre del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya».
Copyright	Drets exclusius d'aquesta edició: Edicions de la Magrana, SA. Apartat de correus 9487 – 08080 Barcelona
ISBN	84-7410-221-9

Autor/a	Calvino, Italo
Títol traduït	<i>Palomar</i>
Editorial	Laia
Col·lecció	--
Any de publicació	1985
Títol original	<i>Palomar</i>
Llengua de sortida	Italià
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgines interiors: «Traducció de Maria-Antònia Oliver»
Altres	--
Copyright	Propietat d'aquesta edició (inclosa la traducció i el disseny de la coberta): Editorial Laia, S.A. Guitard, 43, 08014 Barcelona
ISBN	84-7222-914-9

Autor/a	Unali, Anna
Títol traduït	<i>Mariners, pirates i corsaris catalans a l'època medieval</i>
Editorial	La Magrana; Institut Municipal d'Història
Col·lecció	Curs d'història de Catalunya, 8
Any de publicació	1985
Títol original	<i>Marinai, pirati e corsari catalani nel basso medioevo</i>
Llengua de sortida	Italià
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgines interiors: «Traducció de Maria Antònia Oliver, revisada per Maria Teresa Ferrer Mallol» Contracoberta: «[...] A aquesta edició catalana cal afegir la traducció de M. Antònia Oliver revisada per M. Teresa Ferrer Mallol que ha afegit una Addenda bibliogràfica»
Altres	Hi ha notes a peu de pàgina, però són de l'autora.
Copyright	Drets exclusius d'aquesta edició (incloent-hi la traducció i el disseny de la coberta): Edicions de la Magrana, S.A. Apartat de Correus 9487 – 08080 Barcelona
ISBN	84-7410-209-X

Autor/a	Woolf, Virginia
Títol traduït	<i>Orlando. Una biografia</i>
Editorial	Edhasa
Col·lecció	--
Any de publicació	1985
Títol original	<i>Orlando. A biography</i>
Llengua de sortida	Anglès
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgines interiors: «TRADUCCIÓ DE MARIA ANTÒNIA OLIVER» Contracoberta: «TRADUCCIÓ DE M. ^a ANTÒNIA OLIVER»
Altres	--
Copyright	Edhasa, 1985. Avinguda Diagonal, 519-521, 08029 Barcelona
ISBN	84-350-3352-X

Autor/a	Arrieta, Joxe Austin
Títol traduït	<i>La sobretaula del 15 d'agost</i>
Editorial	Columna
Col·lecció	--
Any de publicació	1986
Títol original	<i>Abuztuaren 15eko bazkalondoa</i>
Llengua de sortida	Eusquera (traducció indirecta de l'eusquera)
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgines interiors: « VERSIÓ DE M.ª ANTÒNIA OLIVER »
Altres	A la contracoberta s'explica: «Joxe Austin Arrieta ha volgut que la primera traducció de la seva novel·la, escrita en euskara (<i>sic</i>), fos al català com a homenatge a Catalunya, país amb el qual el pare de l'autor, així com molts d'altres gudaris bascos, va mantenir uns llaços d'amistat i de solidaritat en la mateixa lluita, durant els anys 37-39.»
Copyright	© de les característiques d'aquesta edició Columna Edicions, S. A., 1986. Carrer Jordà, 14, baixos, 3. ^a - 08034 Barcelona
ISBN	84-86433-24-X

Autor/a	Wells, Herbert George
Títol traduït	<i>Els primers homes a la lluna</i>
Editorial	Empúries
Col·lecció	L'odissea, 20
Any de publicació	1987
Títol original	The first men in the moon
Llengua de sortida	Anglès
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgines interiors: «Traducció de Maria-Antònia Oliver» Llistat d'obres de la mateixa col·lecció: «H. G. Wells. <i>Els primers homes a la lluna</i> . Traducció de M. Antònia Oliver»
Altres	--
Copyright	1987 de la traducció catalana i drets exclusius d'edició en català: Editorial Empúries, S.A., Marià Cubí, 92, 08021 Barcelona
ISBN	84-7596-127-4

Autor/a	Rodgers, Mary
Títol traduït	<i>L'escuma de la pesta</i>
Editorial	La Magrana
Col·lecció	L'esparver il·lustrat, 2
Any de publicació	1987
Títol original	<i>The rotten book</i>
Llengua de sortida	Anglès
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgines interiors: «Traducció de Maria Antònia Oliver»
Altres	És un conte. Il·lustracions de Steven Kellog.
Copyright	Drets exclusius d'aquesta edició: Edicions de la Magrana, S. A. Apartat de Correus 9487 – 08080 Barcelona
ISBN	84-7410-341-X

Autor/a	Toole, John Kennedy
Títol traduït	<i>Una conxorxa d'enzes</i>
Editorial	Grans Èxits, SL (sota llicència d'Editorial Pòrtic, SA)
Col·lecció	--
Any de publicació	1988
Títol original	<i>A confederacy of dunces</i>
Llengua de sortida	Anglès
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	<p>Coberta: «TRADUCCIÓ DE MARIA-ANTÒNIA OLIVER»</p> <p>Pàgines interiors: «TRADUCCIÓ DE MARIA-ANTÒNIA OLIVER»</p> <p>Contracoberta: «MARIA-ANTÒNIA OLIVER (n. 1946), premi Prudenci Bertrana i Ciutat de Palma, ha escrit novel·les, narracions i guions per a la televisió. Ha traduït al català obres de Melville, Stevenson, Mark Twain, Virginia Woolf, etc.»</p>
Altres	S'ha consultat la primera edició de la col·lecció «Grans èxits» (1996)
Copyright	Drets exclusius d'aquesta col·lecció: Grans Èxits, SL (sota llicència d'Editorial Pòrtic, SA). Diputació, 250 – 08007 Barcelona
ISBN	84-8241-045-8

Autor/a	Woolf, Virginia
Títol traduït	<i>Les ones</i>
Editorial	Edhasa
Col·lecció	Clàssics moderns
Any de publicació	1989
Títol original	<i>The waves</i>
Llengua de sortida	Anglès
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgines interiors: «TRADUCCIÓ DE M. ^a ANTÒNIA OLIVER» Contracoberta: «TRADUCCIÓ DE MARIA ANTÒNIA OLIVER»
Altres	Nota a la pàgina de crèdits: «L'edició d'aquesta traducció compta amb un ajut de la Institució de les Lletres Catalanes» Només hi ha una nota de la traductora (pàgina 33): [...] <i>Llançarà la jaqueta lluny i es posarà dret amb les cames separades, amb les mans a punt, mirant el wicket*</i> . * <i>Wicket</i> : "al <i>cricket</i> , enginy format per tres pals que cal tombar amb la pilota". (N. de la t.)
Copyright	© de la traducció, M. ^a Antònia Oliver, 1989
ISBN	84-350-3388-0

Autor/a	Barrie, James Matthew
Títol traduït	<i>Peter Pan</i>
Editorial	Empúries
Col·lecció	L'odissea, 1
Any de publicació	1990
Títol original	<i>Peter Pan</i>
Llengua de sortida	Anglès
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgines interiors: «Traducció de MARIA ANTÒNIA OLIVER» Pàgina de crèdits: «Traducció de MARIA ANTÒNIA OLIVER»
Altres	Nota a la pàgina de crèdits: «La traducció d'aquest llibre s'ha pogut publicar gràcies a la col·laboració de la fundació Caixa de Barcelona»
Copyright	© 1990 de la traducció catalana: Maria Antònia Oliver
ISBN	84-7596-237-8

Autor/a	Shelley, Mary
Títol traduït	<i>Frankenstein o el prometeu modern</i>
Editorial	Edicions de l'Eixample, S.L.
Col·lecció	Clàssiques, 10
Any de publicació	1993
Títol original	<i>Frankenstein, or the modern prometheus</i>
Llengua de sortida	Anglès
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgines interiors: «Introducció d'Elizabeth Russell – Traducció de Maria-Antònia Oliver»
Altres	Nota a la pàgina de crèdits: «La traducció d'aquesta obra ha estat possible amb l'ajut de la Institució de les Lletres Catalanes» Llistat d'obres dins la mateixa col·lecció, al final del llibre: FRANKENSTEIN. «Mary Shelley. Int.: <i>Elizabeth Russell</i> . Trad.: <i>M. Antònia Oliver</i> .»
Copyright	De la traducció MARIA-ANTÒNIA OLIVER
ISBN	84-86279-44-5

Autor/a	Toole, John Kennedy
Títol traduït	<i>La conxorxa dels ximpls</i>
Editorial	Columna
Col·lecció	Clàssica, 217
Any de publicació	1997
Títol original	<i>A confederacy of dunces</i>
Llengua de sortida	Anglès
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgines interiors: «Traducció de Maria-Antònia Oliver»
Altres	Nota a la pàgina de crèdits: «La traducció d'aquest llibre ha rebut un ajut del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya» (Això no hi era al llibre anterior). És la mateixa traducció que es va publicar a l'editorial Pòrtic l'any 1988.
Copyright	© de les característiques d'aquesta edició Columna Edicions, S.A. Carrer Viladomat, 135 – 08015 Barcelona
ISBN	84-8300-253-1

Autor/a	Arbogast, Christine
Títol traduït	<i>Una àvia d'ocasió</i>
Editorial	La Magrana
Col·lecció	Petit esparver, 71
Any de publicació	1997
Títol original	<i>Une grand-mère d'occasion</i>
Llengua de sortida	Francès
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	Coberta: «Traducció de Maria-Antònia Oliver» Pàgines interiors: «Traducció de Maria-Antònia Oliver. Il·lustracions de Marta Balaguer»
Altres	--
Copyright	Drets exclusius d'aquesta edició: Edicions de la Magrana, SA. Pàdua, 83 – 08006 Barcelona
ISBN	84-7410-971-X

Autor/a	Gavaldà, Anna
Títol traduït	<i>L'estimava</i>
Editorial	Edicions 62
Col·lecció	El balanci, 461
Any de publicació	2003
Títol original	<i>Je l'aimais</i>
Llengua de sortida	Francès
Llengua d'arribada	Català
Llocs on apareix el nom de la traductora	Pàgines interiors: «Traducció de Maria-Antònia Oliver»
Altres	--
Copyright	© de la traducció: Maria-Antònia Oliver Cabrer, 2003
ISBN	84-297-5254-4

9.3. Obres de Maria-Antònia Oliver traduïdes a altres llengües

En aquest apartat, incloem dades sobre les obres de Maria-Antònia Oliver que han estat traduïdes a altres llengües. Si bé aquesta informació serà objecte d'estudis futurs i, per tant, no hem entrat a analitzar-la en profunditat, sí que hem pensat que era important fer-la palesa amb la finalitat de mostrar la transcendència de la traductora en altres països.

Hem dividit aquesta recerca en dues parts. En primer lloc, hem introduït totes les entrades de l'arxiu TRAC, de l'Institut Ramon Llull, en les quals apareix el nom de Maria-Antònia Oliver com a autora. TRAC és la base de dades de traduccions literàries al i del català, l'elaboració de la qual es va iniciar el 1988. D'aquesta manera, en aquesta secció trobem informació sobre el títol original i el traduït de l'obra en qüestió, el nom del traductor o traductora, la llengua d'arribada, el lloc d'edició, la col·lecció a la qual pertany (si s'escau) i l'any de publicació.

Per un altre costat, hem consultat tots els llibres que es troben al fons de la Biblioteca de Catalunya. En aquest cas els hem pogut fullejar i, per tant, les dades que oferim són una mica més extenses. Així doncs, la informació que trobem al punt 9.3.2. és la següent: el títol original i el traduït, el nom del traductor o traductora i on figura al llibre, la llengua d'arribada, el lloc d'edició, la col·lecció a la qual pertany (si s'escau), l'any de publicació, on apareix el nom d'Oliver i, en alguns casos, altres dades que hem considerat curioses.

9.3.1. TRAC (Base de dades de l'Institut Ramon Llull)

Títol original	<i>Estudi en lila</i>
Títol traduït	<i>Study in lilac</i>
Nom del/de la traductor/a	Kathleen McNerney
Llengua d'arribada	Anglès
Editorial	The Seal Press
Lloc d'edició	Seattle
Col·lecció	Women in translation
Any de publicació	1987

Títol original	<i>Estudi en lila</i>
Títol traduït	<i>Estudio en lila</i>
Nom del/de la traductor/a	Manuel Quinto Grané
Llengua d'arribada	Castellà
Editorial	Vidorama
Lloc d'edició	Barcelona
Col·lecció	La negra
Any de publicació	1989

Títol original	<i>Estudi en lila</i>
Títol traduït	<i>Study in lilac</i>
Nom del/de la traductor/a	Kathleen Mcnerney
Llengua d'arribada	Anglès
Editorial	Pandora
Lloc d'edició	Londres
Col·lecció	Pandora women crime writers
Any de publicació	1989

Títol original	<i>Estudi en lila</i>
Títol traduït	<i>Estudo em lilás</i>
Nom del/de la traductor/a	António Gonçalves
Llengua d'arribada	Portuguès
Editorial	Caminho
Lloc d'edició	Lisboa
Col·lecció	Ficção científica policial
Any de publicació	1990

Títol original	<i>Estudi en lila</i>
Títol traduït	<i>Drei Männer</i>
Nom del/de la traductor/a	Martina Kaup
Llengua d'arribada	Alemany
Editorial	Fischer
Lloc d'edició	Frankfurt am Main
Col·lecció	Die Frau in der Gessellschaft
Any de publicació	1992

Títol original	<i>Estudi en lila</i>
Títol traduït	<i>Studie in lila</i>
Nom del/de la traductor/a	Aline Glastra van Loon
Llengua d'arribada	Neerlandès
Editorial	Maarten Muntinga
Lloc d'edició	Amsterdam
Col·lecció	Rainbow crime
Any de publicació	1995

Títol original	<i>Estudi en lila</i>
Títol traduït	<i>Étude en violet</i>
Nom del/de la traductor/a	Bernard Lesfargues
Llengua d'arribada	Francès
Editorial	Gallimard
Lloc d'edició	Paris
Col·lecció	Série noire
Any de publicació	1998

Títol original	<i>Estudi en lila</i>
Títol traduït	<i>Studiu în violet</i>
Nom del/de la traductor/a	Adrian Chircu
Llengua d'arribada	Romanès
Editorial	Academprint
Lloc d'edició	Târgu Mures
Col·lecció	--
Any de publicació	2002

Títol original	<i>Antípodes</i>
Títol traduït	<i>Antipodes</i>
Nom del/de la traductor/a	Kathleen McNerney
Llengua d'arribada	Anglès
Editorial	The Seal Press
Lloc d'edició	Seattle
Col·lecció	International women's crime
Any de publicació	1989

Títol original	<i>Antípodes</i>
Títol traduït	<i>Antípodas</i>
Nom del/de la traductor/a	Manuel Quinto Grané
Llengua d'arribada	Castellà
Editorial	Vidorama
Lloc d'edició	Barcelona
Col·lecció	La negra
Any de publicació	1990

Títol original	<i>Antípodes</i>
Títol traduït	<i>Antipodes</i>
Nom del/de la traductor/a	Anne-Marie Meunier
Llengua d'arribada	Francès
Editorial	Gallimard
Lloc d'edició	Paris
Col·lecció	Série noire
Any de publicació	1998

Títol original	<i>Joana E.</i>
Títol traduït	<i>Joana E.</i>
Nom del/de la traductor/a	Anna Baggiani Cases
Llengua d'arribada	Italià
Editorial	Bollati Boringhieri
Lloc d'edició	Torí
Col·lecció	Varianti
Any de publicació	1996

Títol original	<i>Joana E.</i>
Títol traduït	<i>Joana E.</i>
Nom del/de la traductor/a	Fehér Júlia
Llengua d'arribada	Hongarès
Editorial	Palimpszeszt
Lloc d'edició	Budapest
Col·lecció	--
Any de publicació	2004

Títol original	<i>Joana E.</i>
Títol traduït	<i>Joana E.</i>
Nom del/de la traductor/a	Volker Glab
Llengua d'arribada	Alemany
Editorial	Valentia
Lloc d'edició	Frankfurt am Main
Col·lecció	--
Any de publicació	2007

Títol original	<i>El sol que fa l'ànec</i>
Títol traduït	<i>Mallorca, Mord inbegriffen</i>
Nom del/de la traductor/a	Elisabeth Brilke
Llengua d'arribada	Alemany
Editorial	Eichborn
Lloc d'edició	Frankfurt am Main
Col·lecció	--
Any de publicació	1996

Títol original	<i>El sol que fa l'ànec</i>
Títol traduït	<i>Blue roses for a dead... lady?</i>
Nom del/de la traductor/a	--
Llengua d'arribada	Anglès
Editorial	University Press of the South
Lloc d'edició	Nova Orleans
Col·lecció	--
Any de publicació	1998

Títol original	<i>El sol que fa l'ànec</i>
Títol traduït	<i>Blue roses for a dead... lady?</i>
Nom del/de la traductor/a	Kathleen McNerney
Llengua d'arribada	Anglès
Editorial	University Press of the South
Lloc d'edició	Nova Orleans
Col·lecció	Catalan studies
Any de publicació	1998

Títol original	<i>El sol que fa l'ànec</i>
Títol traduït	<i>Un, deux, trois, sol...</i>
Nom del/de la traductor/a	--
Llengua d'arribada	Francès
Editorial	Gallimard
Lloc d'edició	Paris
Col·lecció	--
Any de publicació	2003

Títol original	<i>Tallats de lluna</i>
Títol traduït	<i>Mondsüchtig</i>
Nom del/de la traductor/a	Stefan Haussmann
Llengua d'arribada	Alemany
Editorial	Argument
Lloc d'edició	Hamburg
Col·lecció	--
Any de publicació	2003

Títol original	<i>Antologia</i>
Títol traduït	<i>Rasskazy Pisatelej Katalonii</i>
Nom del/de la traductor/a	Marina Kiena
Llengua d'arribada	Rus
Editorial	Raduga
Lloc d'edició	Moscou
Col·lecció	--
Any de publicació	1987

Títol original	<i>A favor nostre. Contes de dones de Catalunya</i>
Títol traduït	<i>On our own behalf. Women's tales from Catalonia</i>
Nom del/de la traductor/a	Kathleen McNerney
Llengua d'arribada	Anglès
Editorial	University of Nebraska
Lloc d'edició	Lincoln
Col·lecció	European women writers
Any de publicació	1988

Títol original	<i>Amb una altra mirada</i>
Títol traduït	<i>Con otra mirada</i>
Nom del/de la traductor/a	Angelina Gatell Comas
Llengua d'arribada	Castellà
Editorial	Fundación ONCE
Lloc d'edició	Madrid
Col·lecció	Letras diferentes
Any de publicació	1998

Títol original	<i>Antologia</i>
Títol traduït	<i>Antologie de proza scurta de autori din Insulele Baleare secolul XX</i>
Nom del/de la traductor/a	Joan Llinàs Suau
Llengua d'arribada	Romanès
Editorial	Meronia
Lloc d'edició	Bucarest
Col·lecció	--
Any de publicació	2002

9.3.2. Biblioteca de Catalunya

Títol original	<i>Estudi en lila</i>
Títol traduït	<i>Study in lilac</i>
Nom del/de la traductor/a	Kathleen McNerney (el seu nom apareix a la coberta, pàgines interiors, pàgina de crèdits, penúltima pàgina i contracoberta)
Llengua d'arribada	Anglès
Editorial	The Seal Press
Lloc d'edició	Seattle
Col·lecció	International women's crime
Any de publicació	1987
Llocs on apareix el nom de l'autora	Coberta, pàgines interiors, pàgina de crèdits, penúltima pàgina i contracoberta
Altres	--

Títol original	<i>Estudi en lila</i>
Títol traduït	<i>Estudio en lila</i>
Nom del/de la traductor/a	Manuel Quinto (el seu nom apareix a les pàgines interiors)
Llengua d'arribada	Castellà
Editorial	Vidorama
Lloc d'edició	Barcelona
Col·lecció	La negra, 3
Any de publicació	1989
Llocs on apareix el nom de l'autora	Coberta, pàgines interiors, pàgina de crèdits i contracoberta
Altres	Es destaca la seva feina com a escriptora i s'indica que aquest llibre ha estat traduït a l'anglès.

Títol original	<i>Estudi en lila</i>
Títol traduït	<i>Drei Männer</i>
Nom del/de la traductor/a	Martina Kaup (el seu nom apareix a la coberta, pàgines interiors i pàgina de crèdits)
Llengua d'arribada	Alemanys
Editorial	Eichborn
Lloc d'edició	Frankfurt
Col·lecció	--
Any de publicació	1989
Llocs on apareix el nom de l'autora	Coberta, pàgines interiors, pàgina de crèdits, contracoberta i llengüetes internes
Altres	Es destaca que Oliver escriu en català i tradueix al català. Nota a la pàgina de crèdits: «Wir danken dem INSTITUCIO DE LES LLETRES CATALANES, das mit seiner Unterstützung die Veröffentlichung der Übersetzung aus dem Katalanischen möglich gemacht hat.»

Títol original	<i>Estudi en lila</i>
Títol traduït	<i>Estudo em lilás</i>
Nom del/de la traductor/a	António Gonçalves (el seu nom apareix a les pàgines de crèdits i a la contracoberta)
Llengua d'arribada	Portuguès
Editorial	Caminho
Lloc d'edició	Lisboa
Col·lecció	Policial, 188
Any de publicació	1990
Llocs on apareix el nom de l'autora	Coberta, pàgines interiors, pàgina de crèdits i contracoberta
Altres	Es destaca la seva feina com a traductora i autora.

Títol original	<i>Estudi en lila</i>
Títol traduït	<i>Studiu în violet</i>
Nom del/de la traductor/a	Adrian Chircu (el seu nom apareix a les pàgines interiors i a la pàgina de crèdits)
Llengua d'arribada	Romanès
Editorial	Academprint
Lloc d'edició	Târgu-Mureș (Romania)
Col·lecció	--
Any de publicació	2002
Llocs on apareix el nom de l'autora	Coberta, pàgines interiors i pàgina de crèdits
Altres	Abans de començar l'obra hi ha un petit text que fa referència al Govern de les Illes Balears i a la traducció.

Títol original	<i>Antípodes</i>
Títol traduït	<i>Antipodes</i>
Nom del/de la traductor/a	Kathleen McNerney (el seu nom apareix a la coberta, pàgines interiors, pàgina de crèdits, penúltima pàgina, contracoberta i nota abans de començar la història: [The translator would like to thank Enric Bou, Anna Sánchez-Rué, Montserrat Vilarrubia, and Maria-Antònia Oliver, who helped me more than they know.]
Llengua d'arribada	Anglès
Editorial	The Seal Press
Lloc d'edició	Seattle
Col·lecció	International women's crime
Any de publicació	1989
Llocs on apareix el nom de l'autora	Coberta, pàgines interiors, pàgina de crèdits, penúltima pàgina i contracoberta
Altres	--

Títol original	<i>Antípodes</i>
Títol traduït	<i>Antípodas</i>
Nom del/de la traductor/a	Manuel Quinto (el seu nom apareix a les pàgines interiors)
Llengua d'arribada	Castellà
Editorial	Vidorama
Lloc d'edició	Barcelona
Col·lecció	La negra, 7
Any de publicació	1990
Llocs on apareix el nom de l'autora	Coberta, pàgines interiors, pàgina de crèdits i contracoberta
Altres	A la contracoberta es fa referència a Maria-Antònia Oliver com a escriptora i autora de, entre d'altres novel·les, « <i>Estudio en lila</i> , recientemente publicada en Estados Unidos».

Títol original	<i>Antípodes</i>
Títol traduït	<i>Miese Kerle</i>
Nom del/de la traductor/a	Volker Glab (el seu nom apareix a la coberta, pàgines interiors i pàgina de crèdits**)
Llengua d'arribada	Alemanys
Editorial	Eichborn
Lloc d'edició	Frankfurt
Col·lecció	--
Any de publicació	1990
Llocs on apareix el nom de l'autora	Coberta, pàgines interiors, pàgina de crèdits i llengüetes interiors
Altres	**A la pàgina de crèdits qui figura com a traductora és Martina Kaup, que va encarregar-se de la primera novel·la però no aquesta.

Títol original	<i>Antípodes</i>
Títol traduït	<i>La antipozi</i>
Nom del traductor	Adrian Chircu (el seu nom apareix a les pàgines interiors i a la pàgina de crèdits)
Llengua d'arribada	Romanès
Editorial	Academprint
Lloc d'edició	Târgu-Mureș (Romania)
Col·lecció	--
Any de publicació	2004
Llocs on apareix el nom de l'autora	Coberta, pàgina de crèdits i contracoberta
Altres	--

Títol original	<i>Joana E.</i>
Títol traduït	<i>Joana E.</i>
Nom del/de la traductor/a	Anna Baggiani Cases (el seu nom apareix a la pàgina de crèdits)
Llengua d'arribada	Italià
Editorial	Bollati Boringhieri
Lloc d'edició	Torí
Col·lecció	--
Any de publicació	1996
Llocs on apareix el nom de l'autora	Coberta, pàgines interiors, pàgina de crèdits, signatura <i>Nota dell'autrice</i> i llengüetes
Altres	Pàgina de crèdits: «Questa traduzione è pubblicata con il contributo dell'Institució de les Lletres Catalanes.»

Títol original	<i>Joana E.</i>
Títol traduït	<i>Joana E.</i>
Nom del/de la traductor/a	Fehér Júlia (el seu nom apareix a la pàgina de crèdits)
Llengua d'arribada	Hongarès
Editorial	Palimpszeszt
Lloc d'edició	Budapest
Col·lecció	--
Any de publicació	2004
Llocs on apareix el nom de l'autora	Coberta, pàgines interiors, pàgina de crèdits, signatura de la Nota de l'autora i contracoberta
Altres	Pàgina de crèdits: «A kötet megjelenését a Lull Intézet támogatta. »

Títol original	<i>Joana E.</i>
Títol traduït	<i>Joana E.</i>
Nom del/de la traductor/a	Volker Glab (el seu nom apareix a les pàgines interiors i a la pàgina de crèdits)
Llengua d'arribada	Alemany
Editorial	Valentia
Lloc d'edició	Frankfurt
Col·lecció	Mallorca erzählt. Literatur der Balearen, 1
Any de publicació	2007
Llocs on apareix el nom de l'autora	Coberta, pàgines interiors, pàgina de crèdits i contracoberta
Altres	«Die Übersetzung und der Druck dieses Büches wurden aus Mitteln des Institut d'Estudis Baleàrics gefördert.»

Títol original	<i>El sol que fa l'ànec</i>
Títol traduït	<i>Mallorca, Mord inbegriffen</i>
Nom del/de la traductor/a	Elisabeth Brilke (el seu nom apareix a les pàgines interiors i a la pàgina de crèdits)
Llengua d'arribada	Alemanys
Editorial	Eichborn
Lloc d'edició	Frankfurt
Col·lecció	--
Any de publicació	1996
Llocs on apareix el nom de l'autora	Coberta, pàgines interiors, pàgina de crèdits i llengüetes interiors
Altres	--

Títol original	<i>El sol que fa l'ànec</i>
Títol traduït	<i>Blue roses for a dead... lady?</i>
Nom del/de la traductor/a	Kathleen McNerney (El seu nom apareix a les pàgines interiors, pàgina de crèdits, nota sobre la traductora, al final de la introducció [a càrrec de Patricia Hart], fotografia de la traductora, <i>translator's acknowledgements</i> i contracoberta)
Llengua d'arribada	Anglès
Editorial	University Press of the South, Inc.
Lloc d'edició	Nova Orleans
Col·lecció	--
Any de publicació	1998
Llocs on apareix el nom de l'autora	Coberta, pàgines interiors, pàgina de crèdit, fotografia abans de la introducció i contracoberta
Altres	«Published with the cooperation of the Institució de les Lletres Catalanes, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya, Barcelona (Spain).» Introducció a càrrec de la doctora Patricia Hart.

Títol original	<i>El sol que fa l'ànec</i>
Títol traduït	<i>El sol que engalana</i>
Nom del/de la traductor/a	Manuel Quinto (el seu nom apareix a la pàgina de crèdits)
Llengua d'arribada	Castellà
Editorial	Thassàlia
Lloc d'edició	Barcelona
Col·lecció	--
Any de publicació	1998
Llocs on apareix el nom de l'autora	Coberta, llengüeta**, pàgines interiors i pàgina de crèdits
Altres	** « Maria Antònia Oliver (Manacor, 1947) es una autora que goza del reconocimiento de la crítica y el público en catalán. Thassàlia presenta ahora esta novela por primera vez ante el lector en castellano, a la que seguirán <i>Estudio en lila</i> y <i>Antípodas</i> . <i>Estudio en lila</i> ha sido traducida al inglés, francés, alemán, portugués y holandés; <i>Antípodas</i> y <i>El sol que engalana</i> –la novela que hoy presentamos– al inglés, alemán y francés.»

Títol original	<i>Tallats de lluna</i>
Títol traduït	<i>Mondsüchtig</i>
Nom del/de la traductor/a	Stefan Haußmann (el seu nom apareix a les pàgines interiors)
Llengua d'arribada	Alemanys
Editorial	Ariadne
Lloc d'edició	Hamburg
Col·lecció	--
Any de publicació	2003
Llocs on apareix el nom de l'autora	Coberta, pàgines interiors, pàgina de crèdits i contracoberta
Altres	<p>Pàgina de crèdits: «Die Zitate aus Lord Jim von Joshep Conrad wurden der neu revidierten Übersetzung von Fritz Lorch, erschienen 1998 im S. Fischer Verlag, entnommen.</p> <p>Übersetzung und Veröffentlichung dieses Büches entstanden mit Unterstützung der Conselleria d'Educació i Cultura (Govern de les Illes Balears) und des Institut Ramon Llull. »</p> <p>La coordinadora del llibre és Montserrat Bayà.</p>

Títol original	--
Títol traduït	<i>Rasskaz'ĭ pisatelej Katalonii</i>
Nom del/de la traductor/a	--
Llengua d'arribada	Rus
Editorial	Raduga
Lloc d'edició	Moscou
Col·lecció	--
Any de publicació	1987
Llocs on apareix el nom de l'autora	Llistat d'autors de les pàgines interiors i <i>copyright</i> del conte
Altres	Atès que el llibre és rus, ens ha estat impossible entendre tota la informació que manca en aquest esquema. Hem trobat, això sí, que el conte de Maria-Antònia Oliver es troba entre les pàgines 192 i 197, però no hem pogut desxifrar de quin es tracta. També hem observat que s'hi inclouen relats d'altres autors i autores com ara Llorenç Villalonga, Salvador Espriu, Pere Calders, Mercè Rodoreda, Maria Aurèlia Capmany i fins a un total de dinou escriptors i escriptores.

Títol original	<i>A favor nostre. Contes de dones de Catalunya</i>
Títol traduït	<i>On our own behalf. Women's tales from Catalonia</i>
Nom del/de la traductor/a	Nathaniel B. Smith i John Dagenais
Llengua d'arribada	Anglès
Editorial	University of Nebraska
Lloc d'edició	Lincoln
Col·lecció	European women writers
Any de publicació	1988
Llocs on apareix el nom de l'autora	Fotografia de coberta, índex, s'esmenta a la introducció i bibliografia abans dels relats
Altres	<p>S'inclouen dos relats d'Oliver: «Vegetal» («Vegeta»), traduït a l'anglès per Nathaniel B. Smith i «Broken threads», que quan es va publicar aquest llibre no havia sortit a llum en català i nosaltres no hem sabut reconèixer-lo, per tant, deduïm que encara és inèdit a casa nostra. La traducció d'aquest segon conte ha anat a càrrec de John Dagenais.</p> <p>Les altres autores que apareixen al llibre són Carme Riera, Helena Valentí, Isabel-Clara Simó i Montserrat Roig.</p> <p>La biografia i les dues històries d'Oliver es troben entre les pàgines 107 i 153.</p>

Títol original	<i>Amb una altra mirada. Antologia de contes d'autors catalans</i>
Títol traduït	<i>Con otra mirada. Antología de cuentos de autores catalanes</i>
Nom del/de la traductor/a	Angelina Gatell
Llengua d'arribada	Castellà
Editorial	Escuela libre editorial - Fundación ONCE
Lloc d'edició	Madrid
Col·lecció	Letras diferentes, 7
Any de publicació	1998
Llocs on apareix el nom de l'autora	S'esmenta al pròleg escrit per Francesc Parcerisas, al títol del conte (pàgines 162-163), a l'índex i a la bibliografia dels autors de la part de darrere del llibre (pàgines 252-253)
Altres	<p>Pàgina de crèdits: «Aquesta <i>Antologia de contes</i> ha comptat amb la col·laboració de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana.»</p> <p>Al mateix volum s'apleguen l'original català (a la pàgina esquerra) i la versió traduïda al castellà (a la pàgina dreta). L'antologia està formada per contes escrits especialment per a aquest llibre, que incorporen la problemàtica i la realitat de les discapacitats.</p> <p>La història que s'hi inclou de Maria-Antònia Oliver es diu «Arri, arri cavallet» («Arre, arre caballito») i tracta la drogodependència.</p>

Títol original	--
Títol traduït	<i>Antologie de proza scurta de autori din insulele Baleare : secoul XX</i>
Nom del/de la traductor/a	Joan Llinàs
Llengua d'arribada	Romanès
Editorial	Meronia
Lloc d'edició	Bucarest
Col·lecció	Biblioteca de cultura catalana
Any de publicació	2002
Llocs on apareix el nom de l'autora	S'esmenta a la introducció escrita per Caterina Valriu, biografia de l'autora, índex i cronologia a la part final del llibre
Altres	<p>Pàgina de crèdits: «La traducció i edició d'aquest llibre compten amb el suport de la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears.» (La mateixa frase està traduïda al romanès).</p> <p>La història que s'hi inclou de Maria-Antònia Oliver es diu «Special Rides», títol que es manté en la versió romana. El relat es troba entre les pàgines 131 i 135. La seva biografia a les pàgines 129 i 130.</p>